

KESTÄMÄTTÖMÄT SOPIMUKSET

Muuramen, Savonlinnan ja Teuvan rauhallisuuteen vaikuttaneiden tekijöiden vertailua kesästä 1917 sisällissotaan 1918

Sami Kallioinen

Pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kesä 2009

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTA, TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUSMENETELMÄT	1
1.2 LÄHTEET JA TUTKIMUKSEN RAKENNE.....	15
2. SAVONLINNA	21
2.1 LIIKENNEYHTEYDET, ELINKEINORAKENNE JA POLITIIKKA	21
2.2 TYÖTTÖMYYS JA ELINTARVIKETILANNE	28
2.3 MALTILLINEN TYÖVÄENYHDISTYS - KUMOUKSELLINEN KAARTI	34
2.4 LAKKOTAPAHTUMAT JA SUOJELUSKUNNAN TARVE	40
2.5 PUNAINEN MIELIVALTA SAVONLINNASSA	48
2.6 PUNAISESTA MIELIVALLASTA VALKOISEN HEGEMONIAAN.....	55
3. TEUVA	61
3.1 TEUVAN KUNTA.....	61
3.2 ELINTARVIKETILANNE	65
3.3 TYÖVÄEN YHDISTYSTOIMINTA	69
3.4 KUNNALLISEN SUOJELUSKUNNAN PERUSTAMISHANKE.....	73
3.5 KRISTIINANKAUPUNGIN TAPAUS JA SOTALAITOKSEN VASTUSTAMINEN.....	78
3.6 TEUVALAISET VALITSEVAT PUOLENSA	84
4. MUURAME	92
4.1 KUNNALLISPOLITIIKKA JA TORPPARIKYSYMYS.....	92
4.2 TYÖTTÖMYYS, TEHDASTYÖVÄEN ASEMA JA SÄYNÄTSALON TAPAUS	97
4.3 ELINTARVIKETILANNE TULEHDUTTAÄ ILMAPIIRIN	99
4.4 TYÖVÄEN YHDISTYSTOIMINTA	103

4.5 MARRASKUUN SUURLAKKO JA SUOJELUSKUNNAN SYNTY	109
4.6 ASEELLISEEN TOIMINTAAN EI VALMISTAUDUTA	114
5. PUOLUEETTOMUUS – TILANTEEN LUOMA MAHDOTTOMUUS?	123
LÄHTEET	134

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta, tutkimuskysymys ja tutkimusmenetelmät

Tammikuun 11. päivänä 1918 oli Savonlinnan kaupungin torille kokoontunut paljon kaupunkilaisia. Meneillään oli aseidenluovutustilaisuus, jossa työväen ja suojeluskuntien edustajat luovuttivat aseensa yhteisellä sopimuksella kaupungin torilla sijainneeseen kaivoon. Kaivo suljettiin kahdella lukolla, joista toinen annettiin työväenjärjestöjen ja toinen kaupunginvaltuuston säilytykseen. Lopuksi kaivo sinetöitiin. Saman vuoden tammikuussa Teuvalla järjestettiin noin 200 kuntalaista yhteen koonnut kansalaiskokous, jossa päätettiin hajottaa kaikki aseelliset joukot ja järjestöt ja taata järjestys kansanvaltaisella tavalla. Kaikki epäjärjestykset tultaisiin estämään yhteisellä joukkovoimalla. Päätös hyväksyttiin ”valtavin Hyvä-huudoin”. Samoihin aikoihin pian itsenäistyvän Muuramen taajaman huolenaiheena oli tuleva kunnallistoiminta. Yhdistykset kokoontuivat lähes tavalliseen tapansa ja tammikuun alkupuolella Muuramessa päätettiin luopua kaikesta aseellisesta toiminnasta. Yhteiskuntarauha ei näyttänyt olevan uhattuna.

Vaikka monilla paikkakunnilla Suomessa tilanne oli tammikuussa 1918 rauhallinen, oli maa ajautumassa sisällissotaan. Vuoden 1918 sota syttyi valkoisen ja punaisen puolen aloittaessa yhtäaikaaisesti sotilaallisen toimintansa. Pohjanmaalle ja Karjalaan majoitetut venäläiset joukot riisuttiin aseista ”hallituksen joukkojen” ylipäällikön, kenraali Mannerheimin sotatoimikäskyn mukaisesti samalla kun 27. päivänä tammikuuta punakaarti kaappasi vallan Helsingissä sosialidemokraattisen puoluejohdon suostumuksella. Nälänhätä, työttömyys ja valtiollisen järjestysvallan puute. Kaikki nämä ja lukuisat

muut syyt yhdessä johtivat aseelliseen yhteenottoon.¹ Sotaan johtaneet epävarmuus ja pelko olivat kasautuneet puolin ja toisin pitkin vuotta 1917. Sodan alkaessa ystävät ja viholliset olivat sekaisin, sillä selkeää maantieteellistä rajalinjaa ei vielä ollut muodostunut². Sota kosketti tavalla tai toisella maan jokaista kolkkaa, täysin sodasta sivuun jääminen oli mahdotonta³. Kahden toisilleen vihamielisen puolisoitilaallisen joukon – työväen järjestyskaartin ja suojeluskunnan – muotoutuminen oli yksi syksyn 1917 näkyvimpiä kehityskulkuja⁴. Malti ja sovittelu hautautuivat hajaannuksen ja luokkavihan lietsunnan alle⁵. Kaikilla paikkakunnilla tilanne ei kuitenkaan ollut kuvatuunlainen.

Savonlinnan, Teuvan ja Muuramen olojen rauhallisuus ei ollut täysin poikkeuksellista. Sovittelutoimet epävarmuuden keskellä eivät olleet pelkästään marginaalinen ilmiö. Tutkimukseni keskittyy vertailemaan paikkakuntien sisäiseen rauhallisuuteen vaikuttaneita tekijöitä ja paikallisia aseista luopumissopimuksia. Tarkasteltava ajanjakso on kesän 1917 ja tammi-helmikuun 1918 välinen aika. Tutkimuksen kannalta keskeistä on nimenomaan sotaa edeltänyt kehitys, mutta sodan saapuminen tutkimuspaikkakunnille ja sitä seuranneet toimet kertovat myös paljon siitä, kuinka syvä yhteisymmärrys osapuolten välillä paikkakunnilla oli todellisuudessa saavutettu. Tutkimusajankohdan alkaminen kesästä 1917 on perusteltua, sillä juuri kesän jälkeen

---

¹ Kts. mm. Paasivirta 1957; Upton 1980; Manninen 1992b.

² Rasila 1968, 9.

³ Tikka 2008, 63.

⁴ Upton 1980, 230; Tikka 2008, 42; Manninen 1998, 32. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen Suomessa poliisivoimat ja armeija eivät voineet turvata yleistä järjestystä. Tästä johtuen yksityiset ihmiset ja ryhmittymät ryhtyivät perustamaan omia järjestysjoukkojaan. Sisällissodan alkaessa työväen järjestyskaarteissa 25 000–30 000 miestä ja suojeluskunnissa 38 000 miestä.

⁵ Upton 1980, 96.

paikallisyhteisöt joutuivat ottamaan kantaa valtakunnallisesti merkittäviin mullistuksiin. Tällaisia mullistuksia olivat elintarvikepula, maatalouslakot, suojeluskuntien perustaminen, työväen järjestyskaartien perustaminen, marraskuun suurlakko ja syksyn 1917 ja alkukevään 1918 punaisten väkivalanteot.

Paikkakuntien rauhallisuuteen liittyivät olennaisesti sopimukset, joissa aseista tai aseellisesta toiminnasta luovuttiin. Kiinnostavia kysymyksiä ovat: Missä tilanteessa sopimuksia solmittiin, ketkä sopimuksen solmivat ja millaisia sopimukset olivat luonteeltaan? Paikkakuntien rauhallisuus ja osapuolten keskinäiset sopimukset olivat osoitus pyrkimyksestä pysytellä puolueettomana⁶, olla ottamatta kantaa kenen puolelle marraskuun suurlakon, elintarvikepulan ja lopulta sisällissodan koettelemassa maassa asetuttiin. Rauhallisuuteen, paikallisiin sopimuksiin ja puolueettomuuteen pyrkimiseen vaikutti olennaisesti paikkakunnan työväestön radikaalius ja porvarillisten aktivismi. Voimakas radikalismi ja aktivismi vaikeuttivat osapuolten yhteistyötä merkittävästi. Työväestön radikalisoitumiseen ja kapinallisuuden on kolme keskeistä selittävää tekijää: vallankumouksellisuus⁷, aseiden määrä ja aseistetun punakaartin tai venäläisen varuskunnan läheisyys⁸.

---

⁶ Manninen 1975, 461. Puolueettomuus oli usein passiivista puolueettomuutta, pyrkimystä normaalia elämää jatkamalla jättäytyä konfliktin ulkopuolelle

⁷ Salkola 1987, 266; Manninen 1992b, 392. Vallankumouksellisuus-käsite sisältää perinteisesti ajatuksen aktiivisesta pyrkimyksestä perusteiltaan uudenlaisen yhteiskunnan ja valtion aikaansaamiseen. Työväestön ja työväenliikkeen keskuudessa vallankumous-sanalla tavallisesti viittasi joukkotoimintaan, jolla pyrittiin toteuttamaan työväen välittömiä vaatimuksia, kuten kahdeksan tunnin työaikalaki tai uudet kunnallislait. Ylipäätään vallankumous-sanalla ei ollut kesällä ja syksyllä 1917 vakiintunutta, yksiselitteistä sisältöä.

⁸ Manninen 1975, 445.

Vaikka tutkimus kohdistuukin nimenomaan paikallisiin yhteisöihin, ei se kuitenkaan poissulje laajempien ilmiöiden valaisemisen mahdollisuutta. Yhteiskunnan todelliset ristiriidat löytyivät yhteisöistä ja yhteisöistä löytyi kairkupohja poliittiselle jakautumiselle⁹. Muutamaa paikkakuntaa tutkimalla ei toki voida tyhjentävästi selittää miksi jokin tietty paikkakunta säilyi rauhallisena vastoin yleistä kehityssuuntaa. Rauhallisuuden selittävien tekijöiden ja paikallisten aseista tai aseellisesta toiminnasta luopumissopimusten tutkiminen auttaa ymmärtämään millaisia mahdollisuuksia ylipäätään erilaisilla paikallisyhteisöillä oli pysytellä aseellisen toiminnan ulkopuolella vuosien 1917 ja 1918 mullistuksissa vai oliko niitä lainkaan. Yksittäinen paikkakunta tuli osaksi valtakunnallista kokonaisuutta juuri ottamalla kantaa koko maata järjestyttävään mullistuksiin¹⁰. Oliko mahdollisesti niin, että kuntien valitessa selvästi puolensa sisällissodan näyttäessä väistämättömältä, puolueeton kunta nähtiin kykenemättömänä ottamaan kantaa käsillä olevaan kriisiin? Jokaisella kansalaisella oli ainakin teoriassa mahdollisuus valita, kummalle puolelle sodassa asettuu¹¹, mutta oliko puolen valitsematta jättäminen mahdollista?

Puolueettomana on yleensä ymmärretty voitavan pysyä vain sodan aikana, joten termin käyttäminen ennen sodan syttymistä on jokseenkin ongelmallista. Aseellisen yhteenoton syttymistä on kuitenkin jo osattu monin paikoin ennakoita tammikuussa 1918. Näin ollen käytän puolueettomuus-termiä jo ennen välittömän sodan syttymistä kuvaamaan paikallista pyrkimystä pysytellä aseellisen yhteenoton ulkopuolella. Puolueettomaksi julistautuminen merkitsikin usein sitä, että oli jouduttu vähemmistöksi toisella lailla ajattelevien joukkoon. Valkoinen punaisten keskelle, punainen valkoisten. Toisaalta

---

⁹ Haapala 1995, 137.

¹⁰ Alapuro 1995, 15.

¹¹ Rasila 1968, 9.

puolueettomuuteen saattoi vaikuttaa myös lainkuuliaisuus. Lainkuuliaisen ihmisen oli vaikea valita puolensa, vaikka hän asemansa puolesta, työtoveriensa ja sukulaistensa tavoin, olisikin voinut samaistua toisen osapuolen päämääriin.¹² Puolueettomia kuntia, joissa minkäänlaisia porvariston¹³ ja työväestön järjestysjoukkoja ei perustettu, oli koko maassa 36, 14 prosenttia kaikista kunnista. Näissä kunnissa ei tarvittu järjestysjoukkoja, koska juuri minkäänlaista luokkaristiriitaa ei ollut, joka olisi ilmennyt muun muassa paikallisina elintarvikelevottomuuksina, tai koska aktivistinen ajattelu oli näissä kunnissa täysin vierasta. Tästä johtuen järjestyshäiriöihin ei uskottu. Nämä kunnat olivat usein syrjäisiä, Oulun ja Kemin vaalipiireihin kuuluvia, tai väkiluvultaan pieniä.¹⁴

Paikallisia sopimuksia ja puolueettomuuspyrkimyksiä oli myös kunnissa joihin järjestysjoukot syntyivät. Niitä esiintyi etenkin punaisen ja valkoisen Suomen välisellä raja-alueella. Työväenjärjestöjen ja porvariston edustajien välillä tehtiin rauhansopimuksia tai puolueettomuuspäätöksiä: luvattiin olla perustamatta kaarteja tai luvattiin riisua kaartit aseista ja pysyä aloillaan. Tällaisia sopimuksia tehtiin Satakunnassa, Oulun seudulla, Peräpohjolassa, Savossa, Keski-Suomessa ja Karjalassa.¹⁵ Sopimuksia tai puolueettomuuspäätöksiä tehneet kunnat olivat pääosin maaseutukuntia, kuten Teuva ja Muurame, mutta joukossa oli kaupunkeja, kuten Kuopio ja Savonlinna. Savonlinnassa 6.1. solmittu sopimus aseista luopumisesta oli yksi eniten julki-suutta saaneista¹⁶.

---

¹² Manninen 1993, 449–450.

¹³ Norrena 1993, 42. Porvari-käsite kuvaa ihmisiä, jotka eivät kuuluneet työväenliikkeeseen tai jotka työväenliikkeen jäsenet rajasivat omien joukkojensa ulkopuolelle.

¹⁴ Salkola 1985a, 297; Soikkanen 1966, 481.

¹⁵ Manninen 1975, 442–443; Soikkanen 1966, 483; Manninen 1993, 449.

¹⁶ Lappalainen 1981, 273.

Sovittelu- ja puolueettomuuspyrkimykset sisällissodan kynnyksellä olivat nimenomaan paikallinen ilmiö. Sovittelua esiintyi pääosin valkoisen Suomen alueella, jossa työväenliike saattoi olla aseelliseen vallankumoukseen valmistautumatonta.¹⁷ Ne kunnat, joissa osapuolten keskinäistä sovittelua tavoiteltiin, olivat erilaisia niin kooltaan, elinkeinorakenteeltaan kuin konkreettisilta toimiltaan, joilla puolueettomuusasemaan pyrittiin. Esimerkkejä erilaisista ja eri puolella Suomea sijainneista kunnista ovat tässä tutkimuksessa käsitellyt paikkakunnat Savonlinna, Teuva ja Muurame. Tutkimuksen paikkakunnat poikkeavat toisistaan huomattavasti, mutta niissä kaikissa solmittiin jonkinasteinen sopimus aseista ja aseellisesta toiminnasta luopumisesta sisällissodan kynnyksellä.

Savonlinnan valintaan tutkimuskohteeksi vaikutti kaupungin poikkeuksellinen tilanne tammikuun alussa 1918 venäläisten sotilaiden ja järjestyskaartilaisien ottaessa kaupungin haltuunsa ja sitä seurannut aseista luopumissopimuksen solmiminen. Sopimuksen saama julkisuus vaikutti myös muilla paikkakunnilla esimerkkinä yhteisymmärryksestä, johon myös omien paikkakuntalaisten toivottiin kykenevän. Kuten Savonlinnan, ei varhain teollistuneen keskisuomalaisen Muuramenkaan olisi pitänyt sosioekonomisen taustan perusteella kuulua rauhallisiin paikkakuntiin. Tyypillisesti radikaalia väestöä oli molemmilla paikkakunnilla runsaasti, mutta tästä huolimatta paikkakuntien rauhallisuus ei juuri järkkynyt. Tämä Savonlinnan kanssa samankaltainen poikkeuksellinen rauhallisuus sosioekonomiseen taustaan nähden ratkaisi Muuramen valinnan tutkimuskohteeksi. Se, miksi tutkimukseen on valittu vain Muuramen taajama eikä koko Korpilahden kuntaa, jonka osa Muurame oli, selittyy sillä, että tammikuun aseista luopumisso-

---

¹⁷ Paavolainen 1967, 55.

pimus tehtiin nimenomaan Muuramen taajamassa. Muurame on lisäksi ollut tutkimusajankohtana jo monella tapaa itsenäinen alueensa Korpilahdella¹⁸.

Kolmanneksi tarkasteltavaksi paikkakunnaksi valikoitui syrjäinen ja maatalousvaltainen Teuva. Aktivismin ja suojeluskuntaliikkeen vahvalla alueella Pohjanmaalla Teuva oli poikkeuksellinen maaseutukunta. Työväestöllä oli vahva kannatus useissa kunnan kylissä ja suojeluskuntatoiminta oli maakunnan heikointa sekä ennen sisällissotaa että sisällissodan jälkeen. Työväenliikkeen julkinen toiminta aina sisällissodan kynnykselle saakka ja vielä sen jälkeenkin oli Pohjanmaalla epätavallista. Muuramen ja Savonlinnan kohdalla sosioekonomisen taustan perusteella radikaali työväestö uhkasi paikkakuntien rauhallisuutta, Teuvan kohdalla voimakas aktivismi. Sosioekonomisen taustan luoma potentiaali ei kuitenkaan suoraviivaisesti siirtynyt toiminnaksi¹⁹. Radikalismi, aktivismi, elintarvikepula, järjestäytyminen ja poliittinen kulttuuri ilmenivät siis tutkimuspaikkakunnilla eri tavoin. Lisäksi paikalliset ongelmat poikkesivat toisistaan. Eroista huolimatta paikkakunnilta on vertailemalla löydettävissä yhteisiä rauhallisuutta selittäviä tekijöitä.

Suomalaiset ja ulkomaalaiset tutkijat ovat julkaisseet huomattavan määrän sisällissotaa käsittelevää tutkimusta ja tuon esille aiempaa tutkimusta aina kunkin aihepiirin käsittelyn yhteydessä. Osapuolten välinen paikallinen yhteistyö tai pyrkimykset yhteisymmärrykseen ja puolueettomuuskysymys ovat jääneet kuitenkin vähälle huomiolle. Ilmiöön viitataan useissa sisällissotaa käsittelevissä tutkimuksissa, mutta maininnat ovat hajanaisia eikä paikkakuntia ole pyritty vertailemaan tai analysoimaan rauhallisuuteen vai-

---

¹⁸ Muuramesta tuli itsenäinen kunta vuonna 1921. Muuramen seurakunta oli erotettu omakseen jo aiemmin.

¹⁹ Norrena 1993, 298.

kuttaneita tekijöitä²⁰. Ilmiö on useita paikkakuntia koskettaneena olennainen osa sisällissodan laajaa kokonaisuutta. Yhteistyö- ja puolueettomuuspyrkimysten selvittäminen laajentaa sisällissodasta helposti välittyvää mustavalkoista kuvaa kahdesta toisilleen avoimen vihamielisestä osapuolesta. Monin paikoin tämä käsitys vastaa todellisuutta, mutta esimerkiksi tässä tutkimuksessa tarkasteltavia paikkakuntia yllä mainittu käsitys kuvaa huonosti. Oma tutkimukseni valaisee tätä vähän kartoitettua ilmiötä vertailemalla toisistaan poikkeavia ja eri puolilla maata sijainneita paikkakuntia ja analysoimalla rauhallisuuteen vaikuttaneita yhteisiä tekijöitä.

Vertaileva tutkimusote on rauhallisuuteen liittyviä tekijöitä ja paikallisia sopimuksia käsittelevän tutkimukseni lähtökohta. Vertailun avulla voidaan saada tutkimuksessa esiin aidosti uusia tuloksia. Oma tutkimukseni on tapaustutkimus, tai laadullinen vertailututkimus, jossa verrataan kolmea tapausta toisiinsa²¹. Tapaustutkimuksen avulla pystytään tuottamaan aikaisempaa syvällisempää tietoa, toisaalta tapaustutkimuksen ongelmana on vertailun systemaattisuus ja yleistäminen. Systemaattisuuden ongelmaksi muodostuvat kriteerit, joilla tapauksen on valittu. Ongelman ratkaisemiseen on kaksi vakiintunutta tapaa. Joko valitaan mahdollisimman samankaltaiset tapaukset, jolloin tutkimus voi pelkistyä vain tietyn alueen kuvaukseksi, tai verrataan kaikkein erilaisimpia tapauksia keskenään. Jälkimmäisen tapauksen ideana on etsiä erojen joukosta yhteisiä elementtejä, joiden avulla voidaan selittää eroja ja muutosta. Jos tapaukset ovat liian erilaisia, on olemassa

---

²⁰ Kts. esim. Manninen 1975, 434, 442–443; Soikkanen 1966, 481, 483; Salkola 1985a, 297; Jääskeläinen 1989, 610; Mönkkönen 1988, 618; Manninen 1993, 449; Kronlund 1998, 83.

²¹ Melin 2005, 58. Toinen tapaustutkimuksen tyyppi on tutkimus, jossa on vain kaksi tapausta.

riski, että enää ei löydetä yhtään yhteistä nimittäjää. Tällöin yleistettävyydeltä putoaa pohja.²²

Oma tutkimukseni on laadullinen vertailututkimus, jossa tutkitaan kolmea toisistaan poikkeavaa paikkakuntaa. Tutkimuspaikkakunnat eroavat toisistaan niin rakenteellisesti kuin maantieteellisestikin, jolloin ei ole pelkona, että tutkimus pelkistyisi kuvamaan pelkästään tiettyä aluetta. Toisaalta, valitut paikkakunnat ovat riittävän samankaltaisia, jotta yhteisiä elementtejä on löydettävissä. Tutkimuskohteiden valinnan jälkeen tulee päättää, mitä piirteitä tutkitaan, jotta kohteena olevia ilmiöitä kyettäisiin kuvaamaan ja selittämään. Tutkittavien piirteiden valinta on aina valikoivaa. Tästä seuraa kysymys, ovatko valinnat oikeita, onko jotain tärkeää jäänyt huomaamatta? Näihin kysymyksiin ei ole oikeaa vastausta, eikä ole olemassa mitään yhteistä sopimusta, joka määrittäisi, mikä on oikea tapa tehdä vertailevaa tutkimusta.²³

Tutkimuskysymykseni kannalta olennaisimpia selvitettäviä asioita ovat kollektiivisten toimijoiden järjestäytyminen, vaikutusvaltaisimmat yksilötason toimijat, elintarviketilanne²⁴ ja työväestön vaikutusmahdollisuudet kunnallisiin asioihin. Kollektiivisten toimijoiden järjestäytyminen ja paikkakuntien vaikutusvaltaisten henkilöiden vaikutus ovat tutkimuksessa keskeisessä asemassa. Järjestäytymistä tutkimalla voidaan päästä kiinni erilaisten ryhmien verkostoitumiseen ja sitä kautta ryhmien yhteistoimintaan. Tutkimuksessani pääasialliset kollektiivisen toiminnan muodot ovat kunnalliset elimet, suoje-

---

²² Allardt 1976, 79–80; Melin 2005, 57–58.

²³ Melin 2005, 59–60.

²⁴ Rantatupa 2004, 311. Elintarvikepulaa voidaan liioittelematta pitää yhtenä tärkeimmistä sodan taustatekijöistä.

luskunnat, työväenyhdistykset²⁵ ja kansalais- ja joukkokokoukset. Näiden yhteenliittymien tutkiminen paikallisesti mahdollistaa rauhallisuuden, paikallisten aseista luopumissopimusten ja puolueettomuusasemaan pyrkimisen ymmärtämisen laajemmin.²⁶

Järjestäytymiseen liittyy vahvasti luokittelu. Miten tietyt ryhmät muotoutuivat, keitä olivat "me" erotukseksi "muista", mitkä tekijät liittivät konkreettisesti ihmisiä yhteen ja mistä näiden ryhmien identiteetti muodostui.²⁷ Paikkakuntien rauhallisuus ja eri osapuolten välinen yhteisymmärrys olivat olennaisesti riippuvaisia ryhmien identiteetin määrittelystä. Tiukka rajaus "meihin" ja "muihin" rajoitti ryhmien välistä yhteistoimintaa ja asioista sopimisen mahdollisuutta. Käsittelemäni kollektiivisen toiminnan muodot eivät olleet suinkaan ainoita paikallisyhteisöissä. Rajaan tutkimukseni ulkopuolelle kirkon, joka on ollut tutkittavana aikana merkittävässä asemassa, sillä käyttämäni lähdeaineiston perusteella kirkon roolia rauhallisuuden ylläpitämisessä ja solmittuihin sopimuksiin vaikuttajana on mahdotonta selvittää. Paikkakunnilla toimi lisäksi erilaisia seuroja, kuten kunnallisseuroja (Muurame) ja raittiusseuroja (Savonlinna), sekä yhdistyksiä, kuten käsityö- ja tehdasyhdistys (Savonlinna). Mainittujen seurojen ja yhdistysten roolia on vaikea arvioida käyttämäni lähdeaineiston perusteella, joten rajaan tutkimuksessani ne pois.

---

²⁵ Alestalo 1977, 103. Työväenliike nousi Suomessa kahdelta varsin erilaiselta perustalta, toisaalta kaupunkien ja asutuskeskusten työläisistä ja toisaalta maataloustyöläisistä, tilatomista ja torppareista. Vaalikannatuksen perusteella sosialidemokraattista liikettä voidaan pitää maaseudun liikkeenä.

²⁶ Alapuro 1995, 13–14.

²⁷ Alapuro 1995, 13–14

Järjestäytymisen selvittäminen on helpommin toteutettavissa rajoittumalla paikallisiin yhteisöihin, omassa tapauksessani Teuvan ja Savonlinnan kuntiin sekä Muuramen taajamaan. Paikallisyhteisöissä voidaan tutkia ihmisten konkreettista yhteenliittymistä, oman ryhmän määrittelyä ja suhteita muihin ryhmiin. Alueellisesti ja valtakunnallisesti voidaan toki tutkia muun muassa maanomistusta, teollisuustyöväestön määrää, sosialidemokraattisen puolueen jäsenmäärää ja suojeluskuntien jäsenmäärää. Nämä tiedot eivät kuitenkaan paljasta juuri mitään ihmisten sosiaalisista ominaisuuksista ja siitä, miten he olivat yhteydessä toisiinsa. Erilaisia paikallisia aineistoja hyödyntämällä voidaan paremmin valaista ihmisten yhteyksiä toisiinsa.²⁸

Pienillä ja keskisuurilla paikkakunnilla järjestäytyminen oli muutamien aktiivisten johtohenkilöiden varassa. Keskeisiä järjestäytymismuotoja – kunnallisia elimiä, kansalais- ja joukkokokouksia työväenjärjestöjä, suojeluskuntia – johti vain kourallinen henkilöitä. Johtohenkilöiden suhteet toisiinsa ja heidän ajatuksensa vaikuttivat olennaisesti kollektiivisten toimijoiden väliin suhteisiin. Savonlinnassa ja Teuvalla työväestöllä ja porvarillisilla oli selvästi omat johtohenkilönsä, mutta Muurame rikkoi hieman tätä kaavaa, sillä taajaman johtopaikat olivat useiden eri henkilöiden käsissä.

Kaikkien käsittelemieni teemojen kohdalla nostan esiin lähikuntien tilanteen verrattuna tutkimuspaikkakuntaan, mitä mahdollisia eroja ja yhtäläisyyksiä lähialueilla oli toisiinsa ja onko järjestysjoukkojen synty esimerkiksi selitettävissä lähikuntien esimerkillä. Naapurikuntien vaikutus on ollut monin paikoin merkittävää, useammin negatiivisessa kuin positiivisessa mielessä. Porvarit ja työläiset pelkäsivät usein nimenomaan vieraspaikkakuntalaisten

---

²⁸ Alapuro 1995, 14.

suojeluskuntien ja työväen järjestyskaartien toimia.²⁹ Teemat liittyvät kiinteästi toisiinsa, sillä esimerkiksi järjestysjoukot perustettiin usein turvaamaan elintarviketilanne. Suomessa luotettiin vielä ensimmäisen maailmansodan aikana Venäjältä saatavaan viljaan ja maan omavaraisuusaste putosi alle 50 prosentin. Venäjän vallankumouksen myötä viljan tuonti tyrehtyi, josta seurasi tuottaja- ja kuluttajaväestön³⁰ välien kiristyminen.³¹ Tuottajien ja kuluttajien välillä vallitsi koko tarkasteleman ajan jonkinlainen jännitystila³².

Järjestysjoukkojen kohdalla on olennaista selvittää, missä vaiheessa paikalliset järjestysjoukot muodostettiin ja jakautuivatko ne välittömästi porvarillisten suojeluskunnaksi ja työväen järjestyskaartiksi. Laki ja järjestys olivat luhistuneet Suomessa maaliskuun vallankumouksen jälkeen, kun järjestysvalta oli nujerrettu ja suuri osa väestöstä oli luopunut sokean kuuliaisuuden tottumuksestaan³³. Kamppailua käytiin aktivismin ja vallankumoukselli-

---

²⁹ Salkola 1985a, 318–319. Esimerkiksi Rautjärvellä Kannaksella suojeluskuntien perustamisen aktivoi pelko, jonka naapurikunnan Hiitolan työväen järjestyskaarti rautjärveläisissä porvareissa synnytti; Tikka 2004, 331, 360. Sama ulkopaikkakuntalaisten pitäminen epäilyttävänä näkyy myös myöhemmin kevään 1918 kenttäoikeuksien toiminnassa. ”Epäilyttävät ulkopuoliset”, joiden sosiaalinen asema yhteisössä oli heikko, joutuivat herkemmin epäilyksenalaisiksi kuin tutut paikkakuntalaiset. Lisäksi suomalaisessa sisällissotamytologiassa esiintyy usein ajatus pahuuden tulemisesta yhteisön ulkopuolelta. Pahuus halutaan rajata pois omasta yhteisöstä. Vaikka yksittäiset ulkopuoliset henkilöt olisivatkin toimineet keskeisissä rooleissa, vallankumoukselliset toimet olivat kuitenkin aina paikallisissa käsissä.

³⁰ Rasila 1968, 42. Torpparit olivat eräänlaisessa väliasemassa, sillä he eivät olleet varsinaisia kuluttajia tai tuottajia. Torpan koko, joka vaihteli huomattavasti eri puolilla maata, vaikutti siihen, millaisessa asemassa torpparit olivat.

³¹ Rasila 1968, 15.

³² Rantatupa 2004, 304.

³³ Upton 1980, 107.

suuden välillä³⁴. Venäläisten varuskuntien läheisyys vaikutti myös osaltaan järjestysjoukkojen syntyyn. Sisämaassa varuskuntia ei juuri ollut, Teuvan läheisyydessä Pohjanmaalla sen sijaan sijaitsi useita vahvoja varuskuntia.

Käytän tutkimuksessani suojeluskunnista ja työväen järjestyskaarteista yhteisnimitystä järjestysjoukot. Erotan toisistaan työväen järjestyskaartin ja punakaartin. Vaikka alkuperäislähteissä käytetään usein nimitystä punakaarti, ei tutkimuskunnissani perustettu, Savonlinnaa lukuun ottamatta, aseelliseen vallankumoukseen tähtäävää punakaartia. Tammikuun 26. päivän jälkeen vuonna 1918 Suomessa toimi vain yksi organisaatio, Suomen punainen kaarti, mutta valtaosa tätä ennen perustetuista kaarteista oli nimenomaan työväen järjestyskaarteja, joiden tarkoituksena oli järjestyksen ylläpito. Samalla paikkakunnalla, kuten Helsingissä, saattoi siis olla sekä työväen järjestyskaarti että punakaarti.³⁵ Kaartien toimintamuodot riippuivat piirin ja paikkakunnan olosuhteista³⁶. Järjestysjoukkojen pysyminen yhtenäisenä mahdollisimman pitkälle vuotta 1917 kertoo useassa tapauksessa paljon myöhemmistä vaiheista kunnassa. Järjestyskaartien jakautumien ja kehittyminen omissa piireissään porvarillisen puolen suojeluskunniksi ja työväen järjestyskaarteiksi ruokki epäluuloja toista osapuolta kohtaan. Aikaisessa vaiheessa eriytyneiden järjestysjoukkojen yhteistyöhön pyrkiminen myöhemmin syksyllä 1917 ja alkuvuodesta 1918 oli lähes ylivoimainen tehtävä.

Kevään 1918 sisällissodassa taajamien työväestön ja maaseudun kaikkein vähävaraisimpien armeija taisteli talonpoikien ja sivistyneistön armeijaa

---

³⁴ Tikka 2008, 37.

³⁵ Salkola 1985a, 15; Salkola 1985b 178–179.

³⁶ Lappalainen 1981, 45.

vastaan³⁷. Vuoden 1917 puolella osapuolet eivät vielä kuitenkaan olleet aivan näin selvät. Suojeluskunnissa oli alusta alkaen mukana työväestöä, joka näki suojeluskuntien päämäärien yhtyvän omiensa kanssa. Paikka paikoin jopa työväenliikkeen paikallinen johto oli mukana perustamassa suojeluskuntia. Useissa kunnissa järjestysjoukot toimivat vielä syksyllä 1917 yhteistyössä keskenään³⁸. Osa järjestäytymättömästä työväestä jäi etenkin maaseudulla suojeluskuntien riveihin aina sisällissodan syttymiseen saakka. Alkuvuodesta ja kesällä 1917 työväestön toimiminen porvariston kanssa samoissa järjestysjoukoissa ei ollut vielä ongelma työväen keskusjärjestöille. Tilanne muuttui 20. päivänä lokakuuta annetun julistuksen myötä. Julistus kielsi jyrkästi työväestön toimimisen suojeluskunnissa. Tätä julistusta ei kuitenkaan kaikilla paikkakunnilla noudatettu, vaan osa työväestöä jatkoi edelleen toimintaansa suojeluskunnissa. Tällaisen julistuksen antaminen todistaa sen, että osa työväestöstä oli edelleen myötämielisiä suojeluskuntien päämääriä kohtaan³⁹.

Työväkeä yritettiin houkutella mukaan suojeluskuntahankkeisiin vielä vuosien 1917 ja 1918 taitteessa.⁴⁰ Työväestön vastaus oli kuitenkin usein tyyli: aseelliseen toimintaan ei ryhdytä⁴¹. Aloite aseellisesta toiminnasta luopumisesta tuli usein työväestön puolelta, mutta porvarillistenkin piireissä oli alusta alkaen ollut voimia, jotka vastustivat aseellista järjestäytymistä⁴². Tutkimuskunnissani nimenomaan työväestö oli aktiivisempi osapuoli aseistau-

---

³⁷ Lappalainen 1981, 168.

³⁸ Manninen 1992a, 318; Kronlund 1998, 83.

³⁹ Manninen 1975, 409; Manninen 1998, 29–30.

⁴⁰ Salkola 1985a, 292, 295.

⁴¹ Manninen 1992a, 321. Ainakin 150 kunnassa vastustettiin julkisesti suojeluskuntien perustamista.

⁴² Manninen 1975, 409.

tumisen vastustamisessa. Syksyn mittaan työväen järjestyskaartien voimistuessa aseellista järjestäytymistä kannattaneet porvarilliset olivat paikoin pakotettuja solmimaan molemminpuolisia sopimuksia⁴³.

1.2 Lähteet ja tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni alkuperäisaineisto koostuu useasta kokonaisuudesta. Pääasiallisia lähteitä työssäni ovat kunnallisten elinten, paikallisten työväenyhdistysten ja suojeluskuntien tuottama aineisto. Kunnallisista asioista parhaan yleiskuvan antavat kuntakokousten, Savonlinnan tapauksessa kaupunginvaltuuston, pöytäkirjat sekä kunnallislautakuntien pöytäkirjat. Kunnallislautakuntien ohella elintarvikelautakunnat⁴⁴ tulivat merkityksellisiksi elintarviketilanteen heikentyessä. Teuvan ja Korpilahden elintarvikelautakuntien asiakirjat ovat säilyneet, mutta Savonlinnasta niitä ei ole, lukuun ottamatta elintarvelautakunnan lähettämiä ja vastaanottamia kirjeitä. Muussakin kuntien aineistossa on puutteita. Teuvan kuntakokouksen asiakirjat ovat hävinneet syksyeltä 1917 ja keväältä 1918. Myös Korpilahden kuntakokouksen asiakirjat ovat hävinneet tammikuun alun ja maaliskuun puolenvälin 1918 väliseltä ajalta. Siitä, milloin ja miten puuttuva asiakirja-aineisto on hävinnyt, ei ole tietoa.

Vertailevassa tutkimuksessa aineistojen vertailtavuuteen ja mittaamiseen liittyvät kysymykset nousevat jatkuvasti esiin ja niiden pohtiminen on aina tarpeen⁴⁵. Vertailujen tekemiseen aukollisen aineiston perusteella liittyy

---

⁴³ Paavolainen 1967, 54–55.

⁴⁴ Rantatupa 1979, 62. Elintarvikelautakuntia ryhdyttiin perustamaan syksyllä 1916 ja saman vuoden loppuun mennessä lähes kaikissa kaupungeissa toimi jo elintarvikelautakunta. Lautakuntien perustaminen maalaiskunnissa oli hitaampaa.

⁴⁵ Melin 2005, 60.

yleistettävyyden ongelma, jonka ratkaisemiseksi käytän tutkimuksessani mahdollisimman laajaa lähdepohjaa täydentämään aineiston puutteita. Kuntien kadonneita pöytäkirja-aineistoja on mahdollista täydentää sanomalehtien avulla, sillä niissä uutisoitiin usein etenkin kuntakokouksissa, kunnanvaltuustossa ja elintarvikelautakuntien kokouksissa käsitellyt asiat. Kunnallinen aineisto on luonteeltaan työväenjärjestöjen ja suojeluskuntien aineistoa niukkasanaisempaa. Tärkeimmät kunnissa käsitellyt asiat ja muun muassa henkilövalinnat niistä kuitenkin käyvät ilmi. Muuramen kunnallisen aineiston käyttöä vaikeuttaa entisestään se seikka, ettei Muurame ollut vielä tarkasteluaikana oma itsenäinen kuntansa, vaan osa Korpilahden kuntaa. Vaikka Muurame onkin ollut monella tapaa itsenäinen jo tämän tutkimuksena tarkastelemalla ajanjaksolla, eivät Korpilahden kunnallisten elinten päätökset ole kuitenkaan Muuramen päätöksiä.

Työväenyhdistysten aineistoa on kaikista kolmesta tutkimuksessani käsitelystä paikkakunnasta laajasti saatavilla. Tutkimuksessa on käytetty Muuramen työväenyhdistyksen, Savonlinnan työväenyhdistyksen, kolmen Teuvan työväenyhdistyksen - Kirkonkylä, Perälä ja Äystö - ja Teuvan sosialistisen kunnallisjärjestön aineistoa. Käyttämäni aineisto käsittää pöytäkirjoja, vuosikertomuksia, historiikkeja, kirjeitä, sääntöjä, kertomuksia ja jäsenkirjoja. Työväenjärjestöjen asiakirjat ovat pääosin niukkasanaisia ja päätetyt asiat toteavia. Historiikit, kirjoitukset ja etenkin säilyneet kansalais- ja vastalausekokousten pöytäkirjat täydentävät virallisten asiakirjojen välittämää kuvaa. Paikallisten suojeluskuntien aineisto on huomattavasti vähäisempää työväenjärjestöjen aineistoon verrattuna. Tarkastelemissani kunnissa ei, Savonlinna lukuun ottamatta, virallisia suojeluskunnan kokouksia järjestetty ennen sodan syttymistä. Savonlinnankaan sotaa edeltävä pöytäkirja-aines ei ole säilynyt. Niukkaa pöytäkirja-aineistoa täydentävät kuitenkin säilyneet kirjeet, kertomukset, kyselykaavakkeet, lahjoitusluettelot, kuulustelupöytäkirjat ja miehistöluettelot. Vähäisestä säilyneestä aineistosta johtuen suojelus-

kunnista ja niiden toiminnasta saatu kuva jää työväenjärjestöjen vastaavaa ohuemmaksi.

Niin suojeluskuntien kuin työväenjärjestöjen historiikkeihin ja kertomuksiin on suhtauduttava varauksella. Historiikeissa ja kertomuksissa kuvatut tapahtumat on kirjoitettu muistiin vasta tapahtumien jälkeen, jolloin ne saattavat olla puolueellisia, tendenssimäisiä ja sisältää asioita, joita henkilöillä ei vielä kuvattuna aikana ollut tiedossa. Faktat saattavat olla monin paikoin oikeita, mutta pelkästään historiikkien ja kertomusten varaan tulkintoja ei voida rakentaa. Hajanaisesta alkuperäisaineistosta johtuen on varottava, ettei tutkimus kallistu minkään osapuolen suuntaan. Etenkin runsas työväenjärjestöjen aineisto ohjaa helposti tuomaan esille liiaksi juuri työväen näkökulmaa.

Asiakirja-aineiston ohella Savonlinnassa, Teuvalla ja Muuramessa ilmestyneet sanomalehdet ovat merkittävä lähdekokonaisuus. Lehdistön avulla voidaan selvittää paikallisia tapahtumia ja eri ryhmittymien kannanottoja niihin. Koska tarkastelussani käytän jokaiselta paikkakunnalta vähintään yhtä työväenlehteä ja yhtä porvarillisia puolueita kannattanutta lehteä, täydentävät lehtien antamat tiedot asiakirja-aineiston puutteita. Lehdistö vaikutti tarkasteltuna ajanjaksona monin tavoin lukijoihin ja koko yhteiskuntaan. Lehdistö oli keskeisessä asemassa muokkaamassa käsityksiä eri osapuolista ja luomassa väritettyä viholliskuvaa⁴⁶. Savonlinnassa ilmestyneistä lehdistä tutkimuksessani ovat mukana *Itä-Savo*, *Keski-Savo* ja *Vapaus*. Itä-Savo oli vuonna 1907 perustetun *Savolaisen* toiminnan jatkaja. Lokakuussa 1917 nimensä muuttanut lehti tunnusti avoimesti seisovansa ”suomalaisen puolueen selvällä pohjalla”. Vanhasuomalaiselle puolueelle uskollinen lehti joutui kuitenkin useaan otteeseen taloudellisiin vaikeuksiin nuorsuomalais-

---

⁴⁶ Tikka 2008, 37.

ten hallitsemassa kaupungissa. Nuorsuomalaisen puolueen äänenkannattaja Keski-Savo menestyi paljon paremmin. 1900-luvun alkupuolen taloudellisista vaikeuksista huolimatta lehti nousi yhdeksi Itä-Savon vaikutusvaltaisimmista lehdistä.⁴⁷ Itä-Savon levikki oli maaliskuussa 1918 6000 ja Keski-Savon yli 5000⁴⁸. Työväenlehti Vapaus ei ollut oikeastaan paikkakunnan lehti, sillä se ilmestyi Mikkelissä. Lehti kuitenkin uutisoi Savonlinnan tapahtumia laajasti ja se oli merkityksellinen tiedonhankintakanava Savonlinnan työväestölle.

Teuvalla ilmestyneet lukemani sanomalehdet ovat *Suupohjan Kaiku*, *Vaasa* ja *Vapaa Sana*. Vuodesta 1897 Kristiinankaupungissa ilmestynyt Suupohjan Kaiku tavoitteli lukijoita vain Suupohjan alueelta. Lehti perustettiin alueen suomenmielisten yhdyssiteeksi ja se edusti pääasiassa nuorsuomalaisen puolueen asiaa. Vuonna 1903 julkaisunsa aloittanut Vaasa pääsi ensimmäisenä ”tyhjille” Etelä-Pohjanmaan markkinoille. Vanhasuomalaisen puolueen ohjelmaan sitoutunut lehti saavutti laajan levikin nopeasti. Lehden ohjelman avainsanat olivat suomalaisuus, kansallinen pohja, kaikki kansankerrokset ja yhtenä miehenä. Vaasa lupasi myös edistää työväen ”oikeutettuja” pyrintöjä. Etelä-Pohjanmaan laajalevikkisin työväenlehti Vapaa Sana perustettiin vuonna 1906. Lehti ilmoitti käyvänsä taistelua kahdella rintamalla, venäläistä virkavaltaa ja porvariston sortoa vastaan osoittamalla köyhälistön ja työtätekevän luokan vapautuksen toteutuvan nykyisen riistojärjestelmän kumoamisella.⁴⁹

Suurin Muuramessa ilmestynyt lehti oli vuonna 1886 perustettu nuorsuomalaisten ohjelmaa ajanut *Keski-Suomi* (vuoden 1918 alusta lähtien Keskisuo-

---

⁴⁷ Vehviläinen 1978, 376–379.

⁴⁸ Vehviläinen 1978, 598.

⁴⁹ Salokangas 2006, 672–679.

malainen). Lehti ilmoitti ohjelmakseen suomenmielisyyden, kansanvaltaisuuden ja vapaamielisyyden ajamisen. Keski-Suomea luettiin Korpilahdella paljon ja paikkakunnalla oli useita lehden asiamiehiä. Maakunnan työväenlehti *Sorretun Voima* oli päätetty perustaa heti vuoden 1905 suurlakon päätyttyä. Sorretun Voimasta tuli koko Keski-Suomen luetuin sanomalehti. Tämä ei ollut mikään ihme otettaessa huomioon sosialidemokraattisen puolueen laaja kannatus Keski-Suomessa. Sorretun Voima lupasi olla kaikkien sorrettujen ja puutteenaisten ystävä ”raha- ja manttaalivallan etuoikeuksia vastaan”. Lehden ohjelma oli kumouksellinen. Sorretun Voiman paikallisuutisointi oli laajaa, sillä lehdellä oli kirjeenvaihtajia jokaisessa Keski-Suomen kunnassa. Korpilahdella lehdellä oli lukijoita runsaasti.⁵⁰ Maalaisliiton nopea ja voimakas leviäminen Keski-Suomen maaseudulle vuoden 1916 eduskuntavaalien jälkeen sai ajatukset maalaisliittolaisen lehden perustamisesta heräämään. Uuden lehden, *Saarijärven Paavon*, näyttenumero ilmestyi 17.12.1917. Näyttenumerossa todettiin lehden tarkoituksena olevan nostaa ”halveksitun maajussin parhaimpien kansallisarvojen joukkoon”. Saarijärven Paavolla ja Keskisuomalaisella ohjelmajulistukset olivat melko yhteneväisiä. Saarijärven Paavaa luettiin pääosin pohjoisen Keski-Suomen kunnissa, joissa maalaisliitolla oli vahva kannatus. Korpilahdella lehdellä ei ollut juurikaan lukijoita.⁵¹

Tutkimukseni etenee kuntakohtaisesti. Rauhallisuus, paikalliset aseista lupomissopimukset ja puolueettomuusasemaan pyrkiminen olivat nimenomaan paikallistason ilmiötä, joten jokaista paikkakuntaa on tarkasteltava ensin erikseen. Kaikkien kolmen paikkakunnan kohdalla tarkastelu etenee yhtenevästi. Ensin selvitän paikkakunnan sosiaalista, taloudellista ja poliittista rakennetta. Tämän jälkeen kiinnitän huomiota paikkakunnalla esiin

---

⁵⁰ Tommila 1973, 87, 119, 315, 322–323, 344.

⁵¹ Tommila 1976, 55–56, 113, 121, 144.

nousseisiin kiistakysymyksiin, etenkin elintarvikekysymykseen, joka nousee selvästi esiin lähdeaineistosta. Seuraavaksi tarkastelen paikkakunnan eri väestönosien poliittista ja sotilaallista järjestäytymistä. Lopuksi jokaisen paikkakunnan kohdalla tarkastellaan tehtyjä paikallisia aseista ja aseellisesta toiminnasta luopumissopimuksia ja puolueettomuuden mahdollisuutta ennen sotaa ja heti sodan alkamisen jälkeen. Savonlinnaa, Teuvaa ja Muurametta käsitelleiden päälukujen jälkeen tarkastelen kokonaisuutta vielä yhteisessä luvussa nostoen vertailun avulla esille tärkeimpiä eroja ja yhtäläisyyksiä rauhallisuuteen vaikuttaneissa tekijöissä ja paikallisissa aseista luopumissopimuksissa sekä puolueettomuuden mahdollisuuden tai mahdottomuuden ylipäätään kevään 1918 Suomessa.

2. Savonlinna

2.1 Liikenneyhteydet, elinkeinorakenne ja politiikka

Savonlinnan kaupunki oli vuonna 1917 vilkas itäsuomalainen kaupunkikeskus. Asukkaita oli kyseisenä vuonna 4106, joten asukasluvultaan Savonlinnan sijoittui pienehköjen kaupunkien joukkoon⁵². Liikenneyhteydet niin ympäryskuntiin kuin kauemmaksiin olivat hyvät. Savonlinna oli Saimaalla vilkkaan laivaliikenteen keskipisteessä⁵³. Rautatieyhteydet korostivat hyviä liikenneyhteyksiä entisestään. Savonlinna-Elisenvaara - rata oli rakennettu vuonna 1908 ja vuonna 1914 valmistui Savonlinnan ja Pieksämäen välinen ratayhteys.⁵⁴ Savonlinnaa ympäröivät kunnat olivat kohtalaisen homogeenisiä. Ne kaikki olivat maatalouspitäjiä, joissa vuokraviljelmiä oli verraten vähän, 20–30 prosenttia⁵⁵. Kaikissa Savonlinnan ympäryskunnissa suomalaiset puolueet hallitsivat poliittista elämää⁵⁶.

Savonlinnan elinkeinorakenne oli samankaltainen kuin monissa muissa kaupungeissa. Suurin ryhmä, noin 39 prosenttia, olivat teollisuus- ja käsi-työammateista elantonsa saaneet. Savonlinnassa ei toiminut tarkasteluaikana kovinkaan suuria tehtaita, vaikka sellaisia kaupunkiin haviteltiin. Suuren puuvillatehtaan rakentaminen lykkääntyi kuitenkin tuonnemmaksi ensimmäisen maailmansodan jatkuessa.⁵⁷ Hyvän kuvan kaupungin teollistumisasteesta antaa vuoden 1913 virallinen teollisuustilasto, jonka mukaan kaupun-

---

⁵² Vehviläinen 1978, 164.

⁵³ Vehviläinen 1978, 89.

⁵⁴ Vehviläinen 1978, 127–129.

⁵⁵ Rasila 1968, 85.

⁵⁶ Rasila 1968, 131.

⁵⁷ Vehviläinen 1978, 474–475.

gissa toimi 12 toiminimeä ja niiden palveluksessa yhteensä 203 työntekijää⁵⁸. Vuoteen 1917 mennessä määrä oli hieman lisääntynyt, mutta ei kuitenkaan ratkaisevasti. Toiseksi suurin ryhmä, noin 20 prosenttia, hankki toimeentulonsa kaupan palveluksesta. Näiden lisäksi julkinen toiminta ja liikenne olivat merkittäviä työnantajia. Noin 6 prosenttia kaupunkilaisista kuului ryhmään, jonka muodostivat ammattitaidottomat työläiset sekä yhteiskunnan tuen varassa elävät.⁵⁹

Vaikka teollisuustyöväestö ja käsityöläiset muodostivat kaupungin suurimman ryhmän, oli sosialidemokraattien kannatus vähäisempää kuin kaupungeissa keskimäärin. Vuosien 1910 ja 1916 välisenä aikana sosialidemokraattisen puolueen kannatus jäi alle 30 prosentin. Nuorsuomalaisten kannatus puolestaan oli poikkeuksellisen korkea aina ensimmäisistä eduskuntavaaleista vuonna 1907 lähtien. Nuorsuomalaisten kannatus pysyi pitkään lähes 50 prosentin tuntumassa. Tämä selittyy nuorsuomalaisen puolueen tehokkaalla järjestäytymisellä ja sillä, että tuohon aikaan ainoa Savonlinnassa ilmestynyt sanomalehti, Keski-Savo, ajoi tiukasti nuorsuomalaisten asemaa.⁶⁰ Eduskunnan hajottamisen jälkeen järjestetyissä syksyn 1917 vaaleissa asetelmat säilyivät samankaltaisina: yhdistyneet suomalaiset puolueet saivat 708 ääntä, sosialistit 349 ääntä ja kristilliset 3 ääntä⁶¹. Lokakuussa 1917 Savonlinnassa järjestetyn pormestarin vaalin yhteydessä vanhasuomalaiset purivat turhautumistaan heikkoihin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Nuorsuomalaisia syytettiin vallan kahmimisesta omiin käsiinsä, vaikka suomalaisten puolueiden tulisi pyrkiä yhteistyöhön. Erityisesti kiinnitettiin huomiota pormestarinvaalin alla järjestettyyn kokoukseen, jonka järjesti nuor-

---

⁵⁸ Vehviläinen 1978, 86.

⁵⁹ Vehviläinen 1978, 184.

⁶⁰ Vehviläinen 1978, 348–350, 598. Keski-Savon levikki oli tuolloin yli 5000 kappaletta.

⁶¹ Keski-Savo 6.10.1917.

suomalaisten ”klikki”.⁶² Nuorsuomalaisten äänenkannattaja Keski-Savo vastasi esitettyihin syytöksiin. Lehden mukaan kokouksessa oli ollut kyse vain keskustelutilaisuudesta, jossa kaikki saivat äänensä kuuluviin. Lehti torjui väitteet, joiden mukaan nuorsuomalaiset pyrkisivät ajamaan oman ehdokkaansa läpi muiden mielipiteistä piittaamatta.⁶³

Valtakunnallisten vaalien kannatus heijastui kunnallispolitiikkaan sillä erotuksella, että koska kunnallisvaaleissa äänestettiin varallisuuden mukaan, sosialidemokraattien vaikutus kunnallispolitiikkaan oli heidän lukumääräänsä nähden vähäinen⁶⁴. Tilanne oli sama koko maassa⁶⁵. Työväen ja käsi-työläisten osuus, jotka olivat potentiaalisia sosialidemokraattien äänestäjiä, äänioikeutetuista oli yli 40 prosenttia, mutta heidän ääniosuutensa oli vain noin 25 prosenttia. Vastaavasti pääosin suomalaisia puolueita äänestäneiden virkamiesten ja kauppiaiden yhteenlaskettu osuus äänioikeutetuista oli noin 40 prosenttia, mutta heidän ääniosuutensa oli noin 65 prosenttia. Savonlinnan kaupunginvaltuusto oli liike- ja virkamiesten ja vapaiden ammattien harjoittajien valtuusto. Epäitsenäiset, huonotuloiset, työväki ja naiset olivat syrjässä päätöksenteosta.⁶⁶ Tilanne herätti Savonlinnan työväestössä syvää katkeruutta. Vastalauseeksi työväenyhdistykset päättivät useamman kerran jättää osallistumatta valtuustomiesvaaliin omalla listallaan⁶⁷. Luokkaraja työväestön ja keskiluokan välillä oli kaupungissa olemassa, mutta luokkarajaa lievensi pienessä kaupungissa työväestön ja keskiluokan läheisyys arki-

---

⁶² Itä-Savo 27.10.1917.

⁶³ Keski-Savo 30.10.1917.

⁶⁴ Vehviläinen 1978, 353.

⁶⁵ Upton 1980, 116.

⁶⁶ Juvonen 1992, 11, 22–23.

⁶⁷ Vehviläinen 1978, 353.

sessä elämässä⁶⁸. Ryhmät olivat jatkuvassa kosketuksessa toisiinsa, eikä kaupunki ollut kovin selkeästi jakautunut työväestön ja keskiluokan kaupunginisiin.

Ylintä päätösvaltaa Savonlinnassa käytti kaupunginvaltuusto, jonka puheenjohtajana vuosina 1910–1947 toimi lehtori Eetu Kekomäki. Valtuuston toimintaa valvoi maistraatti, toisin sanoen pormestari ja neuvosmiehet.⁶⁹ Savonlinnan kaupunginvaltuusto oli syksyllä 1917 täysin ylikuormitettu. Käsiteltäviä asioita jouduttiin lykkäämään kokouksesta toiseen. Valtuusto käsiteli asioiden liiallista määrää kokouksessaan syyskuussa ja ehdotti, että kokouksia tulisi järjestää entistä useammin.⁷⁰ Loppuvuodesta 1917 kunnallisasioista etenkin uusi vaalilaki nousi keskustelun kohteeksi. Ensimmäiset uuden kunnallisasetuksen mukaiset vaalit oli määrä järjestää tammikuussa 1918. Uuden kunnallisasetuksen myötä yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ulotettiin kunnallisvaaleihin. Savonlinnassa ilmestyneet lehdet kiinnittivät huomionsa kunnallisasetuksen tärkeyteen. Vapaudessa työväestöä kehoitettiin ottamaan vakavasti uusi asetus ja äänestämään vilkkaasti⁷¹. Itä-Savo puolestaan kantoi huolta siitä, että sosialisteille oli annettu äänioikeus. Lehdessä pelättiin, että valtuutetuiksi valittaisiin radikaaleja ehdokkaita.⁷²

Savonlinnassa oli myös lukuisia porvarillisten yhteenliittymiä. Tällaisia olivat muun muassa suomalainen seura, keskusteluseura, laivanpäällikköyhdistys, liikeapulaisyhdistys, raittiusseura, teknillinen klubi, liikemiesyhdistys, käsityö- ja tehdasyhdistys ja talonmistajayhdistys. Seurat ja yhdistykset

---

⁶⁸ Haapala 1995, 138–139.

⁶⁹ Juvonen 1992, 12–13, 29.

⁷⁰ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 21.9.1917.

⁷¹ Vapaus 26.11.1917.

⁷² Itä-Savo 1.12.1917.

tekivät tiivistä yhteistyötä muun muassa vaaleihin liittyen.⁷³ Seurojen ja yhdistysten puuhamiehet olivat vielä monissa tapauksissa samoja miehiä. Porvarillisten valta kaupungissa oli erittäin vahva.

Vaikka työväen edustus kaupunginvaltuustossa oli vähäinen, pystyi työväestö vaikuttamaan kaupungin asioihin lautakunnissa. Sillä oli jäseniä muun muassa köyhäinhoitolautakunnassa ja elintarviketilanteen heikkenemisen vuoksi perustetussa elintarvelautakunnassa. Elintarvelautakuntaan valittiin viisi porvariston ja viisi työväen edustajaa.⁷⁴ Samoin vuoden 1918 alussa suoritettua elintarpeiden tarkastusta varten tarkastajiksi valittiin kahdeksan porvarillista ja kahdeksan sosialistia⁷⁵. Työväestön kunnallispolitiikan seuraamista ja siihen osallistumista vaikeutti kuitenkin se, että kunnalliset ilmoitukset julkaistiin ainoastaan kaupungissa ilmestyneissä porvarillisissa lehdissä. Sanomalehtiä oli kyllä mahdollista käydä lukemassa työväentalolla, mutta porvarillisia sanomalehtiä sinne ei tilattu. Savonlinnan työväenyhdistykset päättivät näin ollen vaatia valtuustolta kunnallisten ilmoitusten julkaisemista porvarillisten lehtien ohella työväenlehti Vapaudessa⁷⁶. Kaupunginvaltuusto käsitteli asiaa kokouksessaan joulukuussa, mutta päätyi hylkäämään esityksen vedoten siihen, että Vapaus lehti ei ilmestynyt Savonlinnassa⁷⁷. Tiukasti ottaen tämä olikin totta, lehteä julkaistiin nimittäin Mikkelissä. Vapaus kiinnitti suurta huomiota kirjeenvaihtajiensa välityksellä Savonlinnan tapahtumiin, ja se oli Savonlinnan työväestön parissa ainut paikallisia asioita uutisoinut työväenlehti. Asia on todennäköisesti ollut kaupunginvaltuutettujen tiedossa.

---

⁷³ Juvonen 1992, 51.

⁷⁴ Juvonen 1992, 50.

⁷⁵ Keski-Savo 29.12.1917; TA, STy, Pöytäkirja 23.12.1917.

⁷⁶ TA, STy, Pöytäkirja 19.11.1917.

⁷⁷ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 11.12.1917.

Kaupungissa oli lautakuntia, joihin työväen edustajat eivät päässeet osallistumaan, siitä huolimatta, että käsitellyt asiat koskettivat pääosin työväestöä. Yksi tällainen oli huoneenvuokralautakunta, jonka toimintaa Mikkelissä ilmestynyt Vapaus-lehti arvosteli jyrkästi. Lehden mukaan lautakunta oli pannut toimeen perusteettomia häätöjä ja samalla toivottiin, että työväen edustajia tulisi saada mukaan lautakuntaan.⁷⁸ Yksi häädetyistä oli parturi Aleksi Seppänen, joka esitti kaupunginvaltuustolle asiaa koskevan kirjelmän. Seppäsen mukaan hän ei ole voinut maksaa vuokraansa, koska se on noussut palkkaan nähden aivan liian korkeaksi. Kaupunginvaltuusto ei tehnyt asiaa mitään päätöstä.⁷⁹ Tässäkin tapauksessa on selvästi nähtävillä, kuinka sodan aikana palkat jäivät jatkuvasti auttamatta jälkeen kustannustason noususta. Korkea inflaatio⁸⁰ söi työläisten palkkoja ja tämä näkyi muun muassa kaupungeissa tyypillisinä vuokranmaksuongelmina. Vaikka työväen edustajia ei huoneenvuokralautakunnassa ollutkaan, oli vaatimus kyseisen lautakunnan perustamisesta tullut nimenomaan juuri työväestön keskuudesta⁸¹. Tämä on osoitus siitä, että työväen mielipiteillä oli painoarvoa.

Työväestön tyytymättömyys heidän vähäpätöisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa kunnallispolitiikassa johti oman yhteistyöelimen perustamiseen. Toukokuussa 1917 kaupunkiin perustettiin Savonlinnan työväenjärjestöjen⁸²

---

⁷⁸ Vapaus 12.12.1917.

⁷⁹ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 20.9.1917.

⁸⁰ Rantatupa 2004, 311. Inflaatio oli nostanut vuoden 1917 syksyyn ehdittäessä ravintoaineiden hintoja virallisten rajaintojen mukaan liki 300 prosenttia. Karjataloustuotteiden hintojen nousu oli vieläkin rajumpaa.

⁸¹ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 17.8.1917.

⁸² Vehviläinen 1978, 355–356. Työväenjärjestöjä olivat työväen osuuskauppa Elo, voimistelu- ja urheiluseura Jyry ja ammattiyhdistykset.

eduskunta⁸³ käyttämään työväestön puhevaltaa. Työväenjärjestöjen eduskunnasta oli määrä muodostua vastapaino kaupunginvaltuustolle⁸⁴. Yhteistyöelimen rooliksi muodostui esittää vaatimuksia kaupunginvaltuustolle asioissa, jotka työväestön keskuudessa koettiin epäoikeudenmukaisiksi. Työväenjärjestöjen eduskunnan esittämät vaatimukset koskivat lähinnä kolmea asiakokonaisuutta: edellä esiteltyä vuokrien nousuun liittyntä problematiikkaa, väkijuomien anniskelun lopettamista ja elintarvikehuoltoa.

Näistä kolmesta nimenomaan elintarvikehuolto oli asia, joka aiheutti vakavia erimielisyyksiä työväenjärjestöjen eduskunnan ja kaupunginvaltuuston välillä elintarvikepulan jatkuessa. Tässä suhteessa Savonlinna seurasi koko maassa tapahtunutta kehitystä.⁸⁵ Elintarvikeasiat olivat monin paikoin vaikuttavin tekijä osapuolten välisissä kiistoissa. Työväenjärjestöjen eduskunnan ja kaupunginvaltuuston välille syntyi vakavia kiistoja myös anniskeluoikeuksiin liittyen. Vakavin kiista syntyi valtuuston päättäessä antaa anniskeluoikeudet Savonlinnan kylpylaitokselle. Työväestö järjesti asian tiimoilta mielenosoituksen ja vaati valtuuston puheenjohtajaa perumaan päätöksen. Neuvottelujen tuloksena kylpylaitos peruutti anomuksensa anniskeluoikeuksista.⁸⁶

Työväestö yritti aika ajoin puuttua riittämättömiin palkkoihinsa vaatimalla korotuksia. Yleensä vaatimukset hylättiin. Vapaus uutisoi lokakuussa, kuinka kaupungin työläisten palkkoja ei vielääkään korotettu useista vaatimuksis-

---

⁸³ Salkola 1985b, 68. Työväenjärjestöjen eduskunnat olivat vuoden 1917 maaliskuun vallankumouksen jälkeen perustettuja työväenjärjestöjä, joiden tehtäväksi Suomen ammattijärjestöjen valtuusto antoi järjestyskaartien perustamisen julistuksessaan 20.10.1917.

⁸⁴ Juvonen 1992, 50.

⁸⁵ TA, STy, 100-vuotishistoriikki.

⁸⁶ Vehviläinen 1978, 441.

ta huolimatta⁸⁷. Ammattiosastotkin⁸⁸ vaativat omissa kokouksissaan palkankorotuksia. Näin teki muun muassa sekatyöntekijöiden ammattiosasto lokakuun kokouksessaan. Palkkojen jälkeenjäneisyyden ohella työläiset joutuivat sietämään muitakin epäkohtia. Ristiriitoja esiintyi muun muassa työpaikoilla. Vanhalla konepajalla tilanne kiristyi lokakuun loppupuolella siihen pisteeseen, että työntekijät käskettiin kokonaan pois työpaikalta. Myöhemmin työläiset saivat kuitenkin palata.⁸⁹ Aivan sisällissodan kynnyksellä oli toinen samantyyppinen tapaus. Tällä kertaa Savonlinnan konetehtaalla erotettiin paikkakuntalaisia ilman perustetta. Vapaudessa epäiltiin, että erotukset olivat vain tehtaanjohdon mielivaltaisia päätöksiä.⁹⁰ Vapauden näkökulmasta mielivaltaiset päätökset ovat olleet todennäköisesti tehtaan johdon tarkkaan harkitsemissa. Sisällissota oli jo Etelä-Suomessa, Pohjanmaalla ja Karjalassa alkanut ja tehtaan johto tahtoi päästä eroon epäluotettaviksi katsomistaan työntekijöistä. Poikkeuksellinen tilanne antoi mahdollisuuden erottaa työntekijöitä sen kummemmin perustelematta.

2.2 Työttömyys ja elintarviketilanne

Alkanut maailmansota alkoi vaikuttaa Savonlinnan talouselämään pikaisesti. Puutavarakauppa lamaantui, metsätyöt seisahtuivat ja laivaliikenne pysähtyi. Elinkeinoelämän ongelmat lisäsivät työttömyyttä kaupungissa merkittävästi. Aina vuoteen 1914 saakka Savonlinnan työllisyystilanne pysyi

---

⁸⁷ Vapaus 19.10.1917.

⁸⁸ Vehviläinen 1978, 356. Useat työntekijät olivat järjestäytyneet Savonlinnassa ammattiosastoiksi. Näitä työntekijäryhmiä olivat muun muassa kone-, rauta- ja metallityöntekijät, sahatyöläiset, muurarit ja rautatieläiset. Lisäksi kaupungissa toimi torppariosasto ja naisosasto. Useimmat ammattiosastot oli perustettu vuoden 1905 suurlakon jälkeen. Ammattiosastot olivat pieniä eivätkä läheskään kaikki kyseisen ammattialan työntekijät kuuluneet niihin.

⁸⁹ Vapaus 29.10.1917.

⁹⁰ Vapaus 28.1.1918.

hyvänä. Etenkin suuret ratatyöt takasivat paikallisille riittävästi töitä. Työllisyystilanne kääntyi kuitenkin huonompaan suuntaan Savonlinnan ja Pieksämäen välisen radan valmistumisen jälkeen. Kaupunginvaltuusto reagoi tilanteeseen verkkaisesti, minkä johdosta kaupunkilaisten tyytymättömyys tilanteen kehitykseen ja kaupungin johtoon lisääntyi. Kuten monin paikoin koko maassa, niin myös Savonlinnassa maailmansodan aikaiset vallityöt helpottivat tilannetta. Savonlinnassa vuodesta 1915 eteenpäin suoritettut vallityöt takasivat taas hyvän työllisyystilanteen.⁹¹

Keväällä 1917 tilanne muuttui jälleen. Vallityöt päättyivät eikä maailmansodan yhä jatkuessa paikallisille ollut tarjota korvaavaa työtä. Laajemmin työttömyystilanne nousi esille vasta alkusyksystä 1917. Kaupunginvaltuusto käsittelee työttömyyskysymystä kokouksessaan syyskuussa. Kokouksessaan valtuusto ei ryhtynyt konkreettisiin toimiin, vaan kehotti paikallisia ottamaan työttömiä töihin. Myöhemmin syksyllä niin Savonlinnan työväenyhdistys kuin työväenjärjestöjen eduskuntakin vaativat kaupunginvaltuustoa ryhtymään konkreettisiin toimiin tilanteen parantamiseksi. Valtuustolle ehdotettiin työvälistöimiston perustamista.⁹² Valtuusto käsittelee asiaa kokouksessaan joulukuun alkupuolella ja päätti ryhtyä valmistelemaan asiaa⁹³. Työväenjärjestöjen eduskunnan rooli vaatimusten esittäjänä tulee selvästi esiin työttömyyskysymyksessä. Kaupunginvaltuusto suhtautui työväenjärjestöjen eduskunnan vaatimukseen vakavasti ja myönsi sille edelleen jonkinasteisen legitimitetin työväen asioiden ajamisessa.

---

⁹¹ Vehviläinen 1978, 129, 193–194, 434; Manninen 1992b, 370. Venäjän armeijan linnoitus-työmaiden sulkeminen ja sotatarviketilausten loppuminen lisäsi työttömyyttä koko maassa.

⁹² TA, STy, Pöytäkirja 19.11.1917.

⁹³ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 11.12.1917.

Työllisyystilanne huonontui entisestään alkuvuoteen 1918 tultaessa. Jälleen työväenjärjestöjen eduskunnan esityksestä kaupunginvaltuustossa keskusteltiin hätäaputöiden aloittamisesta⁹⁴. Konkreettisiin toimiin ryhdyttiin nopeasti, sillä Itä-Savo uutisoi jo 24.1. hätäaputöiden teettämisen aloittamisesta⁹⁵. Työväenlehti Vapauden näkökulmasta hätäapu- tai työllisyystöitä pantiin kuitenkin edelleen liian verkkaisesti toimeen⁹⁶. Työttömyystilanne oli lehtien uutisoinnin perusteella alkuvuodesta 1918 jo todella hälyttävä. Tilanteesta on vaikea saada kokonaiskuvaa, sillä tammikuun loppupuolella oltiin jo selvästi sisällissodan kynnyksellä ja uutisointi keskittyi kiristyneeseen valtakunnalliseen tilanteeseen. Syttynyt sota omalla tavallaan ratkaisi työttömyystilanteen hetkeksi, sillä sota työllisti miehet kevääksi 1918. Huomattava osa miehistä liittyi kaarteihin ja suojeluskuntiin saadakseen työtä ja palkkaa.⁹⁷

Nimenomaan elintarvikepula johti Savonlinnassakin vakavimpiin erimielisyyksiin työväenjärjestöjen eduskunnan ja kaupunginvaltuuston välillä. Elintarviketilanne oli koko maassa paljolti maailmansodan vaikutuksesta äärimmäisen vakava⁹⁸, Savonlinna ei ollut tästä poikkeus. Varsinaista elintarvikepulaa alkoi esiintyä jo syksyllä 1915⁹⁹. Lähes kaikki peruselintarvik-

---

⁹⁴ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 22.1.1918.

⁹⁵ Itä-Savo 24.1.1918.

⁹⁶ Vapaus 25.1.1918.

⁹⁷ Haapala 1995, 199.

⁹⁸ Rantatupa 1979, 15–17. Elintarviketilanteen heikkeneminen johtui Venäjän viljantoimituksen ongelmista. Venäjän maatalous kärsi armeijan käyttöön joutuneiden hevosten ja rautatiekaluston puutteesta. Saksan eteneminen Venäjän viljaviin eteläisiin osiin sodan edetessä vähensi myös huomattavasti viljantuotantoa. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen tuonti Venäjältä Suomeen loppui lähes täydellisesti.

⁹⁹ Vehviläinen 1978, 434.

keet olivat vähissä. Maito oli lokakuulle tultaessa loppunut täysin¹⁰⁰ ja sanomalehti Keski-Savossa kehoitettiin kaupunkilaisia osallistumaan leipäviljan vähetessä elintarvelautakunnan järjestämälle jäkälänkeruuretkelle¹⁰¹. Keruuretkiä järjestettiin useampia ja lehdessä julkaistiin artikkeleita jäkälän käytöstä ja sen ominaisuuksista. Hätäruoan keräyskehotuksista huolimatta Savonlinna säästyi hätäleipään turvautumiselta toisin kuin monet Pohjois- ja Itä-Suomen kunnat¹⁰². Elintarvikepulan helpottamiseksi kaupunginvaltuusto myönsi elintarvelautakunnalle luvan tilata vehnä jauhoja Amerikasta¹⁰³.

Kuten edellä on todettu, oli työväestöllä omat edustajansa kaupunkiin perustetussa elintarvelautakunnassa¹⁰⁴. Elintarvikelautakunnat edustivat kunnallishallinnossa tapahtunutta murrosta, kun lautakunnan jäsenet nimitettiin eri yhteiskuntaluokista sen sijaan, että ne olisivat edustaneet valtuuston voimasuhteita¹⁰⁵. Työväestö oli otettu mukaan lautakunnan toimintaan, koska elintarvikepula kosketti syvästi nimenomaan köyhää työväestöä. Muun muassa Savonlinnan työväenyhdistys evästi elintarvelautakunnan työväen edustajia kokouksissaan. Tarkempia ohjeita työväenyhdistys ei edustajilleen kuitenkaan antanut, vaan jätti heille vapaat kädet toimia työväen edun mukaisesti. Ainoa ohje, minkä kokous edustajilleen antoi, oli se, että elintarpei-

---

¹⁰⁰ SKa, Ea, Lähetetyt kirjeet.

¹⁰¹ Keski-Savo 27.10.1917; Rantatupa 2004, 319. Jäkälän lisäksi hätäruoaksi kelpasivat elintarvikepulan pahiten koettelemilla Pohjois- ja Itä-Suomen alueilla myös pettu, voikukat ja nokkoset.

¹⁰² Rantatupa 2004, 323.

¹⁰³ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 10.10.1917.

¹⁰⁴ Rantatupa 1979, 81. Elintarvikelautakuntien perustehtävänä oli viljavarstojen takavariointi ja senaatin määräämien viikkoannosten jakaminen.

¹⁰⁵ Rantatupa 2004, 287.

den rajahintojen¹⁰⁶ ylityksiä ei saisi antaa tapahtua¹⁰⁷. Rajahinnoista keskusteltiin paljon. Työväenyhdistyksen kanta on ymmärrettävä, sillä rajahintojen noudattaminen ehkäisi hintojen nousun köyhän kansanosan ulottumattomiin. Toisenlaista kantaa edusti sanomalehti Keski-Savo, joka arvosteli rajahintapolitiikkaa kovasanaisesti. Lehden mukaan olisi parempi, jos elintarpeiden rajahintojen sijasta siirryttäisiin vapaaseen kauppaan¹⁰⁸.

Kiristyneen elintarviketilanteen vuoksi elintarvikkeiden käytön valvontaan jouduttiin käyttämään paljon resursseja. Vain elintarvelautakunnalla oli Savonlinnassa oikeus ostaa elintarpeita, kuten viljaa. Tätä määräystä yritettiin kuitenkin kiertää. Itä-Savo uutisoi lokakuussa sattuneesta tapauksesta, jossa väärennetyillä valtakirjoilla oli yritetty ostaa viljaa¹⁰⁹. Elintarpeiden valvontaan liittyi myös elintarvikekorttien käyttö¹¹⁰. Muun muassa leipäkorteista oli erittäin tarkat määräykset¹¹¹. Leipäkorttien käytössä esiintyi huomattavan paljon väärinkäytöksiä¹¹². Elintarviketilanteen mennessä alati huonompaan suuntaan elintarvelautakunta joutui kiristämään elintarvikekorttien ehtoja. Elintarvelautakunta päätyi muun muassa hylkäämään rautatietyöläisten anomuksen maito- ja voikorteista¹¹³. Tämän lisäksi leipäkortit päätet-

---

¹⁰⁶ Rantatupa 2004, 273. Rajahinnat olivat käytössä kaikissa maailmansotaan osallistuneissa maissa. Hintakaton asettamisella pyrittiin takaamaan köyhällekin väestöosalle jonkinmoiset mahdollisuudet saada välttämättömyystavaroita.

¹⁰⁷ TA, STy, Pöytäkirja 14.10.1917.

¹⁰⁸ Keski-Savo 9.10.1917.

¹⁰⁹ Itä-Savo 25.10.1917.

¹¹⁰ Rantatupa 2004, 279–281. Ostokorttijärjestelmä luotiin säännöstelemään kulutusta. Ensimmäisenä kortille joutui sokeri joulukuun alussa 1916. Voin ja maidon jakelussa siirryttiin ostokorttijärjestelmään pian tämän jälkeen.

¹¹¹ SKa, Ea, Saapuneet kirjeet.

¹¹² SKa, Ea, Saapuneet kirjeet; Itä-Savo 10.11.1917.

¹¹³ Keski-Savo 4.10.1917.

tiin evätä niiltä, jotka eivät olleet asuneet kaupungissa ennen kuluvan vuoden marraskuun yhdeksättä päivää¹¹⁴. Vastikään kaupunkiin muuttaneet joutuivat päätöksen jälkeen hankalaan tilanteeseen. Ehtojen kiristäminen ei kuitenkaan päättynyt vielä tähän. Joulukuun kokouksessaan elintarvelautakunta päätti takavarikoida elintarvikekortit niiltä, jotka olivat niskuroineet jauhojen luovuttamisessa¹¹⁵.

Elintarvikelautakunnan tehtäviin kuului viljavarastojen inventoiminen¹¹⁶. Aiemmin maanviljelijäperheet saivat itse ilmoittaa varastonsa. Ilmoittamalla tehtyjen inventointien kohdalla luottamusta olivat nakertaneet tuottajien viivytykset satomäärien ilmoittamisessa¹¹⁷. Savonlinnan elintarvelautakunta valitsi joulukuun loppupuolella 1917 kokouksessaan inventointitoimikunnan. Tehtävän tarkka ja tasapuolinen suorittaminen koettiin tärkeäksi, mistä vuoksi inventointiin valittiin kahdeksan Savonlinnan työväenyhdistyksen valitsemaa edustajaa ja kahdeksan porvarillisten edustajaa. Aihetta käsiteltiin myös sanomalehdistössä. Muun muassa Vapaus perusteli viljavarastojen inventoinnin tärkeyttä¹¹⁸. Kaikesta päätellen tammikuussa 1918 suoritettu viljavarastojen inventointi sujui suunnitelmien mukaan eikä suuria epäkohtia löytynyt. Osapuolten välinen yhteisymmärrys oli siis edelleen vankkaa.

---

¹¹⁴ Keski-Savo 10.11.1917.

¹¹⁵ Vapaus 19.12.1917.

¹¹⁶ Rantatupa 2004, 290. Inventointeja tehtiin alkuvuonna 1917, kesällä 1917 ja syksyllä 1917. Syömäviljan lisäksi arvioitiin myös rehuviljan ja juurikasvien määrä kyseisinä ajankohtina.

¹¹⁷ Rantatupa 2004, 291.

¹¹⁸ Vapaus 10.12.1917.

Toisinaan havaittujen väärinkäytösten yhteydessä turvauduttiin takavarikoihin tai pyydettiin poliisia aloittamaan rikostutkinta¹¹⁹. Takavarikkoja tehtiin Savonlinnassa useita. Esimerkiksi syyskuussa 1917 elintarvelautakunta takavarikoi elintarvikkeita henkilöltä, joka yritti perustella ostaneensa tarpeet säännösten mukaan¹²⁰. Poliisia jouduttiin pyytämään tutkimaan tapausta, jossa elintarvikelautakunnalle myytyihin ruisjauhoihin oli sekoitettu muita jauhoja¹²¹. Tällaiset tapaukset olivat harvinaisia. Tyypillisempi elintarvikerikkomus oli salaviinanpoltto¹²². Salaviinanpoltto oli tavallista myös Savonlinnassa. Muun muassa Itä-Savo oli tyytymätön poliisiviranomaisten toimintaan salaviinanpolttotapausten selvittämisessä. Lehden mukaan poliisiviranomaiset olivat haluttomia selvittämään elintarvikerikoksia.¹²³ Sama lehti uutisoi marraskuussa, että viinankeitosta oli nostettu lukuisia syytteitä. Lehti pani merkille, että salaviinanpoltosta annetut tuomiot olivat koventuneet.¹²⁴

2.3 Maltillinen työväenyhdistys - kumouksellinen kaarti

Savonlinnan työväenyhdistyksellä on pitkät perinteet. Vuonna 1887 perustettu työväenyhdistys oli ensimmäisiä koko Suomessa¹²⁵. Varhaisille työväenyhdistyksille tyypillisesti Savonlinnan yhdistys edusti wrightiläistä työ-

---

¹¹⁹ Manninen 1992a, 291. Paheneva ruokapula johti elintarvikerikosten yleistymiseen koko maassa.

¹²⁰ SKa, Ea, Saapuneet kirjeet.

¹²¹ SKa, Ea, Lähetetyt kirjeet.

¹²² Manninen 1992a, 290.

¹²³ Itä-Savo 18.10.1917; Manninen 1992a, 291. Haluttomuus saattoi johtua siitä, että aseistautumattomat poliisit eivät välttämättä uskaltaneet yrittää ottaa rikollisia kiinni. Viinankeitäjät ja elintarvikevarkaat puolustivat itseään joskus jopa asein.

¹²⁴ Itä-Savo 1.11.1917; selitys kovemmille tuomioille (Rantatupa 1979).

¹²⁵ Vehviläinen 1978, 325.

väenliikettä¹²⁶, jonka perustaminen tapahtui yleensä säätyläisten aloitteesta. Säätyläiset johtivat usein yhdistyksiä etenkin alkuaikoina. Wrightiläinen työväenliike pyrki korjaamaan teollistuvan yhteiskunnan epäkohdat erityisesti siksi, ettei vallankumouksellinen sosialismi leviäisi Suomeen. Savonlinna oli varhaisten työväenyhdistysten perustamispaikkana sikäli poikkeuksellinen, että kaupunki oli pieni eikä siellä ollut teollisuutta juuri lainkaan. Yhdistyksen perustajina toimivat kauppias Antti Seppänen ja lehtori August Snellman.¹²⁷ Savonlinnan työväenyhdistyksen jäsenmäärä liikkui ensimmäisinä toimintavuosina 60 ja 80 välillä ja kohosi 1890-luvun puoleenväliin tultaessa noin sataan.¹²⁸

Kehitys Savonlinnassa kulki samaan suuntaan kuin suuremmilla paikkakunnilla ja viimeistään vuoden 1905 suurlakon jälkeen työväenyhdistys oli erkaantunut wrightiläisyydestä. Kehityssuunta on parhaiten näkyvillä kaartien perustamisessa loppuvuodesta 1905 ja alkuvuodesta 1906. Työväestön ja porvarillisten erimielisyydet johtivat kahden erillisen kaartin perustamiseen, punakaartin ja suojeluskaartin. Kaartien toiminta kiellettiin vuoden 1906 aikana, eikä kaartien välille syntynyt kahnauksia.¹²⁹ Kahden erillisen kaartin muodostuminen osoitti kuitenkin selvästi, että työväestö ei enää tyytynyt myötäilemään muita, vaan pyrki ajamaan itselleen tärkeäksi kokemiaan asioita eteenpäin tarvittaessa omin voimin.

---

¹²⁶ Haataja, Hentilä, Kalela & Turtola 1977, 39. Liike on saanut nimensä helsinkiläisen huonekalutehtailija Viktor Julius von Wrightin mukaan. Liikkeen tarkoituksena oli vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän perusteiden tukeminen.

¹²⁷ Vehviläinen 1978, 324–325.

¹²⁸ Vehviläinen 1978, 182, 327. Yli puolet Savonlinnassa 1880 asuneesta väestöstä kuului elinkeinonsa puolesta työväestöön eli noin 700 henkeä.

¹²⁹ Vehviläinen 1978, 344–346; Salkola 1985a, 45–47; Selén 2001, 11–13.

Maailemansodan aikana työväenyhdistyksen toiminta oli hiljaista. Tähän tuli suuri muutos vallankumouksen puhjettua Venäjällä maaliskuussa 1917. Vallankumouksen jälkeen työväki sai aivan uutta voimaa. Koko maassa työväenjärjestöjen jäsenmäärät nousivat¹³⁰. Savonlinnan työväenyhdistykseen liitettiin runsaasti uusia jäseniä, ammattiosastot herätettiin uudelleen henkiin ja uusia perustettiin.¹³¹ Työväenyhdistyksen jäsenluku oli vuoden 1917 lopussa 280¹³². Yhdistyksen näkyvimmäksi johtomieheksi nousi Vapaus-lehden paikallistoimittaja Juho Kosonen, joka oli yhdistyksen puheenjohtajana heinäkuusta 1916¹³³. Vuonna 1917 työväenyhdistyksen johtokuntaan kuuluivat Kososen lisäksi Wartio, Linnamaa, Markkanen, Järnstedt, Kivimäki, Kauppinen ja Makkonen. Työväen voimistuessa sen vaikutus kunnalliselämässä kasvoi. Järjestäytyneen työväenliikkeen kasvu kaupungissa ei kuitenkaan heijastunut kaikkiin sen toimintamuotoihin. Sosialidemokraattinen nuoriso-osasto oli loppuvuonna 1917 kuihtumassa¹³⁴. Rautatietöiden päättymisestä lähtien vuonna 1914 naisosastonkin toiminta oli ollut heikkoa. Joulukuussa 1917 järjestetty Savonlinnan työväenyhdistyksen 30-vuotisjuhla kantoi huolta toimintamuotojen heikkenemisestä. Juhlapuhujat korostivat työväenyhdistyksen merkitystä, vaikka yhdistyksen historia ei ole ollutkaan loistokas.¹³⁵

Savonlinnan työväenyhdistys säilyi pitkään luonteeltaan ja esiintymiseltään maltillisena. Maltillisuus oli niin silmiinpistävää, että Vapaus-lehti välillä

---

¹³⁰ Salkola 1985a, 43.

¹³¹ Vehviläinen 1978, 440.

¹³² TA, STy, Vuosikertomus 1917.

¹³³ Vehviläinen 1978, 440.

¹³⁴ Vapaus 10.10.1917.

¹³⁵ Vapaus 14.12.1917.

vihjaili Savonlinnan työväen olevan ”porvareiden tallukan alla”.¹³⁶ Työväenjärjestöjen eduskunta ei ollut myöskään luonteeltaan radikaali. Tilanne säilyi tällaisena järjestyskaartin perustamiseen ja marraskuun suurlakkoon saakka. Marraskuun suurlakon jälkeen tilanne oli muuttunut lähes täysin¹³⁷. Pian suurlakon jälkeen sattui tapaus, josta Vapaus uutisoi, ja joka ikään kuin enteili vastakkainasettelun syvenemistä. Tuolloin eräs kaupunkilainen oli loukannut itsensä ja muutama Savonlinnan työväenyhdistyksen jäsen oli auttamassa häntä sairaalaan. Matkallaan sairaalaan heitä vastaan tuli kuuden miehen pistooleilla aseistautunut joukko. Pistoolein varustautuneet kuusi porvarillista miestä häiritsivät sairaalaan matkalla ollutta joukkoa koko matkan.¹³⁸ Vaikka nuo kuusi miestä olivatkin mitä todennäköisimmin juovuksissa, oli välikohtaus ennennäkemätön Savonlinnassa. Suurlakon jälkeen seisoivat Savonlinnan suojeluskunta ja työväen järjestyskaarti tiukasti vastakkain. Ja tilanne tuli vielä kiristymään entisestään.¹³⁹

Vuosien 1905–1906 ja 1917–1918 kaartien muodostumisessa oli selvä vastavuus. Oli siis odotettavissa, että koska Savonlinnassa oli muodostettu kaarteja vuosien 1905 ja 1906 aikana, kaarteja tultaisiin muodostamaan varhain vuonna 1917¹⁴⁰. Näin tapahtui kun työväenjärjestöjen eduskunta perusti Savonlinnaan työväen järjestyskaartin 26.10.1917¹⁴¹. Tämän jälkeen paikallisissa työväenyhdistyksissä järjestettiin jäsenkirjoitus.¹⁴² Järjestyskaartin perus-

---

¹³⁶ TA, STy, 100-vuotishistoriikki.

¹³⁷ Salkola 1985a, 56. Manninen 1998, 31. Marraskuun suurlakon aikaiset väkivaltaisuuudet, muun muassa 16 murhaa, kiihdyttivät suojeluskuntien perustamistoimia. Suojeluskuntien aktivoituminen radikalisoi osaltaan myös työväkeä.

¹³⁸ Vapaus 23.11.1917.

¹³⁹ Vehviläinen 1978, 444–445.

¹⁴⁰ Salkola 1985a, 506–507; Soikkanen 1998, 60–61.

¹⁴¹ Vapaus 29.10.1917; Salkola 1985b, 108.

¹⁴² Keski-Savo 1.11.1917.

tamisen jälkeen ammattiosastot käsittelivät liittymistä omissa kokouksissaan. Sekatyöntekijöiden ja puutyöntekijöiden ammattiosastot päättivät omissa kokouksissaan liittyä perustettuun järjestyskaartiin¹⁴³. Suojeluskuntalaiset epäilivät myöhemmin, että järjestyskaarti olisi perustettu jo syyskuussa¹⁴⁴. Jos näin on, niin kaarti on ainakin alkuvaiheessa ollut salainen. Muut lähteet eivät kuitenkaan tue tätä varhaisen kaartinperustamisen epäilyä.

Savonlinnan järjestyskaarti ei kuitenkaan ennen kansalaissodan syttymistä kasvanut kovinkaan suureksi, vaikka sillä näyttää olleen jonkin verran kannatusta kaupungin työväestön keskuudessa. Vallankumouksellisin aines, rautatietyöntekijät ja paikkakunnalle muualta muuttaneet¹⁴⁵, oli vähentynyt vuoden 1914 jälkeen voimakkaasti. Järjestyskaartin vahvuus sodan alkaessa oli noin 90 miestä¹⁴⁶. Järjestyskaartien perustamista ylipäätään vaikeutti syksyn 1917 voimakas pasifistinen propaganda¹⁴⁷. Savonlinnan kaartin päällikönä toimi Herman Moilanen. Hänen lisäksi järjestyskaartin johtokuntaan kuuluivat P. J. Linnamaa, A. Junttanen, K. Kauppinen, J. Pulkkinen, O. Toivonen, K. Backman, J. Matilainen ja A. Sopenen.¹⁴⁸

Järjestyskaartin ja Savonlinnan työväenyhdistyksen johtokuntien paikat olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta eri miesten hallussa. Ainoastaan P. J. Linnamaa ja K. Kauppinen toimivat molemmissa johtokunnissa. Järjestyskaartin johtomiehet ovat edustaneet nuorta radikaalimpaa näke-

---

¹⁴³ Vapaus 29.10.1917, 31.10.1917.

¹⁴⁴ KA, KS, Kyselykaavakkeet.

¹⁴⁵ Rasila 1968, 120–121, 150.

¹⁴⁶ Manninen 1975, 411. On kuitenkin huomattava, että järjestyskaartien jäsenmäärän arvioiminen on hyvin vaikeaa.

¹⁴⁷ Manninen 1975, 416, Manninen 1993, 450.

¹⁴⁸ KA, KS, Kyselykaavakkeet.

mystä kun taas työväenyhdistyksen johtokunta on koostunut koko yhdistyksen tavoin aseellista vallankumousta vastustavista miehistä, joille aseellisen kaartin perustaminen saatikka sen johtokuntaan kuuluminen on ollut vierasta. Suurimmaksi osaksi tästä johtuen johtokuntien kokoonpanot poikkeavat toisistaan. Vähäisen miesmäärän lisäksi kaartilla oli taloudellisia ongelmia. Tästä johtuen järjestyskaarti joutui muun muassa lainaamaan Savonlinnan työväenyhdistykseltä joulun alla 1 000 markkaa¹⁴⁹. Järjestyskaartin perustaminen aiheutti jonkin verran vastalauseita. Itä-Savossa ihmeteltiin miksi tällainen kaarti oli tarpeen perustaa¹⁵⁰ ja Savonlinnan keskusteluseurassa todettiin kansan olevan nykyään hulluuden puuskan vallassa¹⁵¹.

Paikallisella järjestyskaartilla, jota pian ryhdyttiin kutsumaan punakaartiksi, oli pulaa aseista. Tietävästi kaartilla ei ollut perustamisensa aikaan aseita lainkaan, mikä on epäilemättä hillinnyt kaartin toimia¹⁵². Punakaartien aseiden hankinta valkoisen Suomen alueella oli usein niiden omalla vastuulla, sillä valtaosa punaisten käsiinsä saamista aseista jäi Etelä-Suomeen. Savonlinnan kaartilla oli kuitenkin lähiseudulla merkittävä tuki: Putikon tehdasyhdyskunnan järjestyskaarti. Neljäkymmenen kilometrin päässä sijainneessa Putikossa oli noin 60 miehen vahvuinen kaarti, jonka johdossa toimi asemamies J. V. Johansson. Putikon kaartin teki merkitykselliseksi sen hallussa olleet 15 venäläistä sotilaskivääriä. Savonlinnan ja Putikon kaartit muodostivat yhdessä Savonlinnan pataljoonan, joka pian saavutti riippumattoman aseman työväenjärjestöjen eduskuntaan nähden.¹⁵³ Järjestyskaartien suuri ongelma koko maan laajuisesti oli kaartien organisaation kesken-

---

¹⁴⁹ TA, STy, Pöytäkirja 23.12.1917.

¹⁵⁰ Itä-Savo 1.11.1917.

¹⁵¹ Itä-Savo 20.12.1917.

¹⁵² Vehviläinen 1978, 446.

¹⁵³ Vehviläinen 1978, 446; Manninen 1992b, 400.

eräisyys. Organisaatio oli keskeneräinen vielä sisällissodan syttymisen jälkeen. Koska järjestyskaarteille ei annettu yhteisiä ohjeita, jäivät kaartien tehtävät usein epäselviksi. Kaartinmuodostus oli paljolti työväen lehdistön tietojen varassa¹⁵⁴. Savonlinnassakin järjestyskaarti joutui hakemaan paikkaansa ja perustelemaan olemassaolonsa tarvetta.¹⁵⁵

2.4 Lakkotapahtumat ja suojeluskunnan tarve

Marraskuussa Suomessa alkoi noin viikon mittainen suurlakko¹⁵⁶. 14.11. Työmieheissä julkaistiin virallinen lakkojulistus, joka kuului: ”Työväki taisteluun leivän ja oikeuden puolesta! Pyörät seisomaan!”¹⁵⁷. Yleisin syy lakkoon lähtemiselle oli juuri Työmies-lehdessäkin mainittu kiristynyt elintarviketilanne¹⁵⁸. Me vaadimme – julistus oli Savonlinnassakin suurlakkoon lähteneiden työväen edustajien huulilla¹⁵⁹. Ohjelma oli vastaus sosialistien syksyiseen vaalitappioon ja siinä esitettiin sosialistien vaatimukset¹⁶⁰. Suurlakko oli näennäisesti yhtenäisen liikkeen organisoima, mutta tähän elimeen kuului neljä osapuolta: ammattiyhdistykset, puolue, eduskuntaryhmä ja kahden ensimmäisen vuorokauden jälkeen punakaarti¹⁶¹. Savonlinnaan julistettiin

---

¹⁵⁴ Salkola 1985b, 420.

¹⁵⁵ Lappalainen 1981, 65.

¹⁵⁶ Luntinen 1992, 213–214. Yleislakon julisti 9.11. perustettu vallankumouksellinen keskusneuvosto. Lakko päätettiin aloittaa keskiyöllä 13.–14. marraskuuta.

¹⁵⁷ Upton 1980, 287.

¹⁵⁸ Salkola 1985b, 175.

¹⁵⁹ Vapaus 21.11.1917. Rantatupa 2004, 313. Me vaadimme – julistuksen ensimmäinen vaatimus käsitteli elintarvikekysymystä. Vaatimuksen mukaan valtion tuli takavarikoida kaikki elintarvikkeet ja hoitaa kulutuksen säännöstely siten, ”että jo puute tulee, se ei tule työmiehelle yhtään aikaisemmin kuin suuremmillekaan herroille ja keinottelijoille”.

¹⁶⁰ Kts. esim. Upton 1980, 257; Salkola 1985a, 55.

¹⁶¹ Upton 1980, 293.

lakko 15.11.1917. Työväen toimeenpaneva komitea kävi lakon aikana työpaikoilla vaatimassa töiden lopettamista.¹⁶² Kaikki eivät kuitenkaan kehoitukseen yhtyneet, Itä-Savon mukaan vain työväki lopetti työnteon, kuten oli odotettavissa¹⁶³. Vapaus ja Keski-Savo korostivat, kuinka järjestys säilyi hyvänä ja lakkotapahtumat sujuivat rauhallisesti¹⁶⁴. Tilanne oli monilla paikkakunnilla tyystin toinen. Marraskuun suurlakon väkivaltaisuuDET vahvistivat vaatimuksia järjestyskaartien ja suojeluskuntien aseistariisumisesta¹⁶⁵.

Savonlinnassa ei väkivaltaisuuksia kuitenkaan esiintynyt. Lehdet antavat lakon aikaisista tapahtumista toisistaan poikkeavia tietoja. Vapaus kirjoittaa, kuinka ainoat lakon aikaiset järjestyshäiriöt syntyivät joidenkin porvarillisten juopuneiden rettelöimisestä¹⁶⁶. Toiset lehdet eivät kirjoita tästä mitään, mutta sen sijaan korostavat, kuinka järjestyksen säilyminen oli nimenomaan suojeluskunnan ansioita¹⁶⁷. Itä-Savo kertoo lakon aikana järjestetystä kokouksesta työväentalolla, mutta ketkä kokoukseen osallistuivat ja mistä siellä puhuttiin, ei mainita. Kuten muuallakin maassa, niin myös Savonlinnassa liikkui suurlakon aikaan paljon huhuja, sillä yhteydet ulkomaailmaan olivat poikki. Itä-Savo varoitti lukijoitaan levittämästä huhuja, joiden paikkaansa pitävyydestä ei ole tietoa.¹⁶⁸ Väärää tietoa levittäneet huhut olisivat vain kasvattaneet jo ennestään suurta epävarmuutta.

---

¹⁶² Keski-Savo 20.11.1917.

¹⁶³ Itä-Savo 20.11.1917.

¹⁶⁴ Vapaus 21.11.1917; Keski-Savo 20.11.1917.

¹⁶⁵ Manninen 1975, 419.

¹⁶⁶ Vapaus 21.11.1917.

¹⁶⁷ Keski-Savo 20.11.1917.

¹⁶⁸ Itä-Savo 15.11.1917.

Rauhallisuus kaupungissa on osittain pelkkä illuusio, sillä esimerkiksi Keski-Savon ilmestyminen keskeytyi väkivallan uhan edessä¹⁶⁹. Asenteet olivat selvästi koventuneet eikä räjähdys näytä Savonlinnassakaan olleen kovin kaukana. Tilanne kiristyi etenkin juna-asemalla, jossa asemapäällikkö Öller jatkoi työtään lakkokomitean vaatimuksista huolimatta. Asemapäällikön toimet johtivat Mikkelin läänin vaalipiirin järjestäytyneen vallankumouksellisen työväen piirineuvoston ryhtymään ”erinäisiin toimiin lahtarikaartilaisen aseistariisumiseksi ja järjestysvallan järjestäytyneen työväen käsiin saattamiseksi”. Tilannetta kiristi entisestään ympäristökuntien suojeluskuntalaisten kerääntyminen kaupunkiin. Kaupunkiin kerääntyneet suojeluskuntalaiset tekivät retken Joutsenlahden kartanoon, jonka väki koki lakkolaisten uhkaavan turvallisuuttaan.¹⁷⁰ Suuremmat välikohtaukset lopulta vältettiin asemapäällikkö Öllerin taipuessa lopettamaan liikenteen¹⁷¹. Suurlakko päättyi 19.11.¹⁷² Kaupungin poliisi- ja miliisilaitos näyttää olleen lakon aikana lähes toimeton¹⁷³. Itä-Savo kohdisti kovaa arvostelua poliisi- ja miliisilaitosta

---

¹⁶⁹ Keski-Savo 20.11.1917.

¹⁷⁰ KA, KS, Kyselykaavakkeet.

¹⁷¹ Manninen 1992b, 356. Savonlinnan ympäristö oli pääosin rauhallinen suurlakon aikana, Parikkalaa lukuun ottamatta. Savonlinnan läheisyydessä sijainneessa Parikkalassa työväen järjestyskaarti ja maanviljelijät ottivat yhteen. Laukaustenvaihdossa molemmilta puolilta haavoittui useita miehiä.

¹⁷² Vehviläinen 1978, 444–445.

¹⁷³ Manninen 1992a, 272–289. Poliisin ja miliisin asemasta kiisteltiin heti maaliskuun vallankumouksesta lähtien. Työväenliikkeen agitaattorit leimasivat tsaarin poliisin porvarilliseksi luokkapoliiiksi. Maaliskuun loppupuolella kaikki Seynin nimittämät poliisimestarit erosivat virastaan ja monissa kaupungeissa tilalle valittiin entisistä poliiseista ja työläisistä koostunut miliisi. Toukokuun lopussa perustettiin miliisien tilalle kuitenkin uusi, yleistä luotamusta nauttiva poliisi. Miliisi kuitenkin säilyi edelleen osassa maata, kuten Helsingissä.

kohtaan ja syytti näitä saamattomuudesta järjestyksen pidossa¹⁷⁴. Vapaus puolestaan puolusti poliisi- ja miliisilaitoksen toimintaa¹⁷⁵.

Jo loppukesästä, hyvän aikaa ennen marraskuun suurlakkotapahtumia, Savonlinnaan oli perustettu suojeluskunta¹⁷⁶. Suojeluskuntia perustettiin Suomeen kahta tarkoitusta varten: paikallisen yhteiskuntarauhan turvaamiseksi huligaaneja ja anarkisteja vastaan ja aseisiin nousun valmistelemiseksi¹⁷⁷. Savonlinnan loppukesän suojeluskunnan perustamiselle oli selvästi paikalliset syyt. Koko hanke yritettiin kuitenkin pitää salassa eikä mitään kirjoitettuja jäsenkirjoja saanut laatia. Jo heti ensimmäisessä neuvottelukokouksessa toivottiin maltillisen työväestön liittyvän järjestöön mukaan.¹⁷⁸ Tämä oli alun perin koko suojeluskuntaorganisaation periaate¹⁷⁹. Suojeluskunnan perustajina toimivat asianajaja Rajasalo, virkaatekevä pormestari A. Hietaro, faktori Gunnar Joutseno, rakennusmestari Lauri Korhonen, insinööri Oskari Routala sekä diplomi-insinöörit Paavo Vihavainen ja Ensi Somersalo. Tärkeimpänä syynä suojeluskunnan tarpeellisuudelle pidettiin työväestön solidaarisuutta venäläistä sotaväkeä kohtaan ja alkukesän sotilasmielivaltaa. Rärkeimpänä tapahtumana pidettiin työväestön ja venäläisen sotaväen yh-

---

¹⁷⁴ Itä-Savo 22.11.1917; vrt. Naumanen 2009, 107–110.

¹⁷⁵ Vapaus 7.12.1917.

¹⁷⁶ Selén 2001, Suojeluskuntia perustivat monet eri tahot: yksityishenkilöt (esim. papit), ryhmät (esim. maanomistajat), maalaiskunnat ja kaupungit sekä Uusi Metsätoimisto.

¹⁷⁷ Hersalo 1965, 163–164; Upton 1980, 206–207; Manninen 1998, 29. Venäjän vastaista kannannousua ei voitu asettaa tavoitteeksi, sillä se olisi saatettu tulkita maanpetoksen valmisteluksi. 1920- ja 1930-luvun luokkasotakirjallisuudessa korostetaan, että suojeluskuntien tavoitteena olisi ollut työväenliikkeen nujertaminen. Lähdeaineistot eivät kuitenkaan tue väitettä.

¹⁷⁸ KA, KS, ”Varhaisimpia suojeluskunnan perustamispuuhiä Savonlinnassa”.

¹⁷⁹ Hersalo 1965, 167. Kesäkuun alussa 1917 pidetyssä Aktiivisen komitean kokouksessa päätettiin myös, että suojeluskunnista piti tulla täysin puolueettomia.

teistä vappujuhlaa. Elokuun 29. päivänä perustettu suojeluskunta ei kuitenkaan pysynyt salassa, vaan sana levisi pitkin kaupunkia. Kaupungin rauhallisuuden takia suojeluskunta-asia ei saanut mainittavammin kannatusta. Suojeluskuntatoiminta päätettiin jättää lepäämään.¹⁸⁰

Vielä ennen marraskuun suurlakkoa järjestys oli saatu kaupungissa hoidettua tyydyttävällä tavalla. Itä-Savo kirjoitti lokakuun loppupuolella, että tällä hetkellä ei kaupungissa ole mitään tarvetta suojeluskunnalle. Lehti kuitenkin vetosi sosialisteihin, että he avaisivat silmänsä ennen kuin tilanne kärjistyy liiaksi.¹⁸¹ Marraskuun alkupuolella sattunut Mommilan tapaus¹⁸² oli Itä-Savolle jo riittävä osoitus siitä, että jokaiseen kyläkuntaan olisi perustettava suojeluskunta väkivaltaisuuksien ehkäisemiseksi ja laillisten olojen turvaamiseksi¹⁸³. Kaupunginvaltuustokin vakuuttui suojeluskunnan perustamisen tarpeellisuudesta ja suojeluskunta-ajatus heräsi uudelleen.

Savonlinnassa suojeluskunnan perustaminen tapahtui kunnalliselta pohjalta. Kuntakokoukset ja kaupunginvaltuustot saattoivat tehdä päätöksen suojeluskunnan julkisesta toiminnasta tai kunnallistamisesta. Savonlinna on tästä yksi esimerkki.¹⁸⁴ Sen kokouksen pöytäkirjat, jossa päätettiin asettaa valiokunta suojeluskunnan perustamiseksi, eivät kerro oliko kaupunginvaltuustossa keskusteltu siitä, miksi suojeluskunta oli tarpeen perustaa. Epäsuorasti syyt ovat luettavissa porvarillisten lehtien palstoilta. Asetetusta valiokunnasta tuli viisimiehinen ja sille myönnettiin riittävät varat tarkoitusta

---

¹⁸⁰ Hersalo 1965, 348; Vehviläinen 1978, 442–443.

¹⁸¹ Itä-Savo 27.10.1917.

¹⁸² Kts. esim. Upton 1980, 256–257; Manninen 1992a, 270–271.

¹⁸³ Itä-Savo 10.11.1917.

¹⁸⁴ Hersalo 1966, 348; Salkola 1985b, 269–271.

varten.¹⁸⁵ Jo alle kuukauden kuluttua suojeluskunnan perustamista valmis-televan valiokunnan toiminnasta vapautettiin maistraatin virkaatekevä pormestari A. Hietaro ja raatimies Albin Turunen. Vapauttamisen syyt eivät käy ilmi.¹⁸⁶

Savonlinnan suojeluskunnan kunnallinen luonne oli selvästi näkyvissä myöhemmin kaupunginvaltuuston myöntäessä sille avokätisesti varoja ja lainoja toiminnan ylläpitämiseksi. Joulukuussa kaupunginvaltuusto myönsi suojeluskunnalle 10 000 markkaa toiminnan käynnistämiseksi¹⁸⁷ ja helmikuun alussa 1918 suojeluskunnalle myönnettiin 70 000 markan laina maaseutujen suojeluskuntaosastojen majoittamiseksi¹⁸⁸. Paikalliset yritykset ja yksityiset henkilöt olivat kunnan ohella merkittävä tulonlähde suojeluskunnalle. Tuhansien markkojen lahjoitukset olivat yleisiä¹⁸⁹. Työväen järjestyskaartiin verrattuna suojeluskunta on siis saanut aivan toisen luokan rahamääriä toimintansa perustaksi. Siitä huolimatta, että perustettava suojeluskunta oli tiukasti kunnallisesti kytköksissä, työväkeä ei missään kohdin suljettu suojeluskunnan ulkopuolelle. Merkille pantavaa on, että niin kaupunginvaltuusto kuin porvarilliset lehdetkin kehottivat työväestöä ottamaan osaa perustettavaan suojeluskuntaan. Keski-Savon työväestölle julkaisema kehotus koski tosin vain niitä joille ”laillinen järjestys on kallis”, mutta työväestöä ryhmä-

---

¹⁸⁵ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 2.11.1917.

¹⁸⁶ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 22.11.1917.

¹⁸⁷ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 28.12.1917.

¹⁸⁸ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 1.2.1917.

¹⁸⁹ KA, KS, Lahjoitusluettelot; KA, KS, ”Savonlinnan seudun osanotto armeijan varustamiseen vapaussodan aikana”. Manninen 1998, 26. Suojeluskuntien ja elinkeinoelämän yhteistyö oli tiivistä syksystä 1917 alkaen. Levoton kesä ja syksy saivat etenkin pankki- ja teollisuuspiirit tuntemaan itsensä uhatuksi. Suojeluskuntia rahoittamalla elinkeinoelämä toivoi saavansa tilanteen rauhoitetuksi.

nä ei kuitenkaan suljettu pois¹⁹⁰. Savonlinnan työväenyhdistys suhtautui kaupunginvaltuuston kehotukseen penseästi. Kehotuksen ei nähty antavan aihetta enempiin toimenpiteisiin¹⁹¹.

Keski-Savossa julkaistun kehotuksen jälkeen järjestettiin 13.12. kansalaiskokous, johon tervetulleita olivat kaikki laillisuutta ja järjestystä kannattavat kansalaiset¹⁹². Itä-Savo lisäsi kutsussaan vaadittavaksi ominaisuudeksi vielä isänmaallisuuden¹⁹³. Porvarillisten lehtien tiedonantojen mukaan juhla olisi ollut todella suurilukuinen, jopa tuhat ihmistä olisi ollut paikalla. Jos tämä tieto on tarkka, on kyseessä ollut todella suuren luokan kokous kaupungin väkilukuun verrattuna. Kokouksen kuvattiin saaneen täysin kaupunkilaisten mielet puolelleen¹⁹⁴. Konkreettisenä toimenä kokous lähetti sähkösanomat eduskunnalle ja senaatille. Sähkösanomissa eduskunnan ja senaatin laillisille ja järjestystä rakastaville toimille annettiin täysi hyväksyntä.¹⁹⁵ Kuvaa on, että Vapaus ei kirjoita kokouksesta riviäkään. Kansalaiskokouksen kuvauksen perusteella porvarillinen väestönosa on ollut joulukuussa 1917 tiivis ja vahva.

Savonlinnan suojeluskunta oli sodan kynnyksellä hyvin valmennettu ja toimintakykyinen joukko¹⁹⁶. Marraskuussa järjestön perustamisen henkiinherättämisen jälkeen suojeluskuntalaisia oli noin 150. Mutta 20.1.1918 järjestön vahvuudeksi ilmoitettiin jo noin 400 miestä.¹⁹⁷ Tammikuun alussa päälli-

---

¹⁹⁰ Keski-Savo 6.11.1917.

¹⁹¹ TA, STy, Pöytäkirja 19.11.1917; Hersalo 1965, 348.

¹⁹² Keski-Savo 11.12.1917.

¹⁹³ Itä-Savo 8.12.1917.

¹⁹⁴ Itä-Savo 15.12.1917.

¹⁹⁵ Keski-Savo 15.12.1917.

¹⁹⁶ Hersalo 1965, 351.

¹⁹⁷ KA, KS, Kyselykaavakkeet.

köksi valittiin jääkäri Kaarlo Wannerström¹⁹⁸. Paikallisesikunnan jäseniksi valittiin lisäksi lehtori Eetu Kekomäki, asianajaja Rajasalo, faktori Joutseno, merikapteeni Lars Thuring, ja asianajaja Uno Rainio.¹⁹⁹ Suojeluskunnan harjoitukset alkoivat toden teolla joulun alla jääkäreiden Viljo Paloheimon ja Viljo Sainion saavuttua kaupunkiin. Harjoituksia pidettiin kolme kertaa viikossa ja Savonlinnassa järjestettiin loppuvuodesta sotilaskurssi. Lyhyessä ajassa suojeluskunnan valmius kasvoi merkittävästi.²⁰⁰ Aseiden saanti oli koko maassa suojeluskunnillekin suuri ongelma. Varustus koostui pistoolista, muutamista kivääreistä, puupatukoista ja metsästysaseista. Suomeen saatiin vain yksi aselähetys²⁰¹ ennen sotaa. Asehankintojen perusongelmana oli yhtenäisen johdon puute ja valmistelujen huono valvonta.²⁰² Savonlinnassa aseita suojeluskunnan käyttöön oli haalittu jo pitkään ja suojeluskunta vastasi itse aseidensa hankkimisesta²⁰³. Varat aseiden ostoon saatiin lahjoituksina ja joulukuussa säädetyistä vapaaehtoisesta verosta.²⁰⁴ Aseet oli hankittu pääosin Helsingistä ja Viipurista. Savonlinnan suojeluskunta oli hyvin aseistettu kansalaissodan kynnyksellä, sillä järjestöllä oli hallussaan noin 35 kivääriä ja 26 pistoolia.²⁰⁵ Työväen järjestyskaartin aseistukseen verrattuna ero oli melkoinen.

---

¹⁹⁸ Kronlund 1998, 84. Jääkärit olivat yksi ryhmä, josta paikallisia suojeluskuntajohtajia saatiin. Suojeluskuntajohtajien joukossa oli myös Venäjältä palanneita suomalaisia tsaarin armeijan upseereita ja ruotsalaisia vapaaehtoisia.

¹⁹⁹ Vehviläinen 1978, 445.

²⁰⁰ Hersalo 1965, 349–350.

²⁰¹ Upton 1980, 212–213; Manninen 1998, 27. Tämä aselähetys oli aselaiva Equity, joka ankuroitui Västerön edustalle 30.10. Aluksen lastina oli 6500 kivääriä, 30 konekivääriä, 500 revolveria ja huomattava määrä ampumatarvikkeita.

²⁰² Hersalo 1965, 186–187; Selén 2001, 19.

²⁰³ Hersalo 1965, 350–351.

²⁰⁴ Vehviläinen 1978, 445.

²⁰⁵ KA, KS, Kyselykaavakkeet; Manninen 1992b, 400.

2.5 Punainen mielivalta Savonlinnassa

Tammikuun alkupäivien tapahtumat Savonlinnassa uutisoitiin lukuisissa lehdissä²⁰⁶. Tapahtumat tammikuun viidennen ja seitsemännen päivän välisenä aikana, joita Keski-Savo kuvasi ”punaiseksi mielivallaksi Savonlinnassa”, aiheuttivat kaupungissa poikkeustilan. Tapahtumat alkoivat 5.1., jolloin kaupunkiin saapui sotilasjuna, joka kuljetti noin 200:aa sotilasta Haminan ja Kotkan varuskunnista²⁰⁷. Junan edessä käveli venäläisiä sotilaita täydessä aseistuksessa suojaamassa juna²⁰⁸, kaupunkiin tulo tapahtui suurella varovaisuudella²⁰⁹. Sotilaat selittivät tullessaan Suomen aluekomitean määräyksestä hillitsemään epäjärjestystä ja porvarienväkeä kohdistamaa sortoa. Huomatessaan, että kaikki näytti kaupungissa rauhalliselta, sotilaat käänsivät junansa vielä samana iltana ja lähtivät takaisin.²¹⁰ Mutta junan ehdittyä Putikkoon hyppäsi asemamies, paikallisen punakaartin päällikkö, Johansson junaan ja vakuutti venäläiset sotilaat heidän tarpeellisuudestaan Savonlinnassa. Seuraavana aamuna juna saapui takaisin Savonlinnaan mukanaan noin kolmekymmentä Putikon kaartilaista.²¹¹

Junan saavuttua asemalle miehet valloittivat heti rautatieaseman, puhelinkeskuksen ja poliisilaitoksen. Kuten marraskuun suurlakon aikaan, niin myös nyt liikkui kaupungilla paljon huhuja²¹². Tärkeiden kohteiden valloituksen jälkeen suoritettiin lukuisia kotitarkastuksia ja pidätyksiä. Venäläis-

---

²⁰⁶ Kts. esim. Vaasa 8.1.1917 ja Saarijärven Paavo 10.1.1918; Lappalainen 1981, 273.

²⁰⁷ Itä-Savo 8.1.1918.

²⁰⁸ Keski-Savo 8.1.1918.

²⁰⁹ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

²¹⁰ Vehviläinen 1978, 448.

²¹¹ Vehviläinen 1978, 448; Manninen 1992b, 400.

²¹² Itä-Savo 8.1.1918.

ten sotilaiden lisäksi mukana oli kaartilaisia Savonlinnasta, Putikosta ja Var-kaudesta. Kaartilaisten ja sotilaiden esiintyminen kaupungilla pistimillä varustetut kiväärit selässään herätti levottomuutta kaupunkilaisissa. Kotitarkastuksia ja pidätyksiä suorittamaan tulleilla miehillä ei ollut kuitenkaan esittää minkäänlaista määräystä toimilleen.²¹³ ”Sielläpä pääesikunnassa siten kuulette” ja ”Ellette sovinnolla lähde, viedään väkisin” olivat tyypillisiä vastauksia pidätettyjen kyselyihin.

Kotitarkastuksia ei tehty kovinkaan järjestelmällisesti, vaan ne näyttävät olleen pikemminkin satunnaisia. Tarkastuksia tehtiin muun muassa pankinjohtaja A. Gitonin ja merikapteeni S. Rodinin koteihin²¹⁴. Kaikki tarkastetut asunnot eivät kuuluneet kaupungin vaikutusvaltaisimpien miesten asuntoihin. Kotitarkastuksissa punakaartilaiset ilmoittivat etsivänsä aseita. Aseita etsittiin kaikkialta, jopa kirkosta.²¹⁵ Kotitarkastuksissa löytyi loppujen lopuksi vain haulikoita, vanhoja revolvereita ja muutama browning. Venäläiset sotilaat suorittivat tarkastukset punakaartilaisten ollessa vain apuna. Jotkut kaartilaisista olivat vaivautuneita toisten koteihin tunkeutumisesta. Eräs punakaartilainen selitti mukanaolonsa sillä, että hän ”vain valvoo, ettei muuta tavaraa kuin aseita viedä”.²¹⁶ Valvojia tosiaan tarvittiin, sillä tarkastuksissa katosi aseiden lisäksi paljon muutakin tavaraa²¹⁷.

---

²¹³ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”; Manninen 1992b, 400.

²¹⁴ Itä-Savo 8.1.1918.

²¹⁵ Itä-Savo 8.1.1918, 10.1.1918.

²¹⁶ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

²¹⁷ Keski-Savo 10.1.1918.

Vangittuina työväentalolla oli parhaillaan 47 henkilöä²¹⁸. Vangitut saivat puhua vain jokapäiväisistä asioista. Muun muassa politiikasta puhuminen oli kielletty.²¹⁹ Vangitsemiset tapahtuivat ilman suurempia välikohtauksia. Eräs koululainen tosin kertoi kaartilaisten lyöneen häntä ja toista nuorta kerrotaan seisotetun kaksi tuntia häpeänurkassa. Tämän lisäksi erään kaartilaisen kerrotaan sanoneen kotitarkastusta suorittaessaan, että: ”Laki on nykyisin Suomessa pistimen kärjessä!”²²⁰. Vangittuina olleiden kertomuksen mukaan venäläiset sotilaat olivat hyväntuulisia ja puhelivat vangeille niitä näitä, kun taas punakaartilaiset olivat jäykkiä ja röyhkeitä²²¹. Punakaartilaisten yleinen epätietoisuus tilanteesta kiristi hermoja.

Tieto vangitsemisista saatiin Viipuriin ja Suomen hallitukselle. Viranomaiset alkoivat toimia heti, sillä jo iltapäivällä Savonlinnaan saapui lääninsihteeri ja varalääninsihteeri sekä sosialidemokraattisen puolueen piirishteeri Aler Halonen. Suojeluskuntalaisten kertomusten mukaan lääninsihteerin ja varalääninsihteeri toimintaan oltiin kuitenkin tyytymättömiä. ”Herrat” eivät saaneet aikaan juuri mitään konkreettista. Heidän toimensa olivat aivan riittämättömiä vankien vapauttamiseksi. Venäläisille sotilaille lähetettiin lisäksi useita sähkösanomia, joissa heitä käskettiin poistumaan kaupungista. Sotilaat ilmoittivat tottelevansa vain omaa, Kotkan, aluetoimikuntaa.²²²

Tammikuun 6. päivän iltana aloitti punakaartin tutkijalautakunta Johanssonin johdolla kuulustelut. Lautakuntaan kuului Johanssonin ohella muun

---

²¹⁸ Keski-Savo 8.1.1918; Itä-Savo 8.1.1918

²¹⁹ Keski-Savo 10.1.1918; Manninen 1992b, 400.

²²⁰ Keski-Savo 8.1.1918.

²²¹ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

²²² Keski-Savo 10.1.1918; KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

muassa Herman Salonen ja Emil Partinen Savonlinnan järjestyskaartista. Sosialidemokraattista puoluetta edusti piirisihteeri Aler Halonen, jonka työväenyhdistyksen johtaja Kosonen oli kutsunut paikalle heti tapahtumien alettua. Vangeilta kyseltiin heidän yhteyksiään suojeluskuntaan ja aseiden kätköpaikkoja. ”Vaarallisia vastavallankumouksellisia” joukossa todettiin olleen noin 20. Seuraavaan aamuun mennessä kaikki vangitut vapautettiin piirisihteerin välityksellä sillä ehdolla, että he saapuisivat samana päivänä pidettävään neuvottelukokoukseen, jossa punakaarti tulisi esittämään vaatimuksensa.²²³ Neuvottelukokouksessa punakaarti vaatimukset olivat seuraavat: suojeluskunnan oli luovutettava aseensa ja järjestö oli hajotettava. Tämän lisäksi porvariston oli sitouduttava luopumaan työväestön edesvastuuseen vaatimisesta ja kostotoimista. Vangittuina olleiden selitettyä, että he eivät yksityishenkilöinä voineet päättää muiden puolesta, punakaarti vaati, että suojeluskunnan ohella kaupunginvaltuuston olisi hyväksyttävä ehdot.²²⁴

Vielä tammikuun seitsemännen päivän iltana Savonlinnan kansakoululle kokoontui suuri joukko kaupunkilaisia, porvaristoa ja työväkeä²²⁵. Kokous oli pitkä ja kiihkeä ja sen aikana sattui Putikon punakaartin päällikön Johanssonin ja piirisihteeri Halosen välillä yhteenotto. Suomen senhetkisen työväenliikkeen kilpailevat toimintalinjat ottivat yhteen Johanssonin ja Halosen hahmoissa. Johansson heilui kansakoululla pistooli kädessä vaatien neuvottelujen katkaisua huutaen Haloselle, että ”se olen minä, joka täällä

---

²²³ Keski-Savo 8.1.1918, 10.1.1918; KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”; Vehviläinen 1978, 449–450

²²⁴ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”; Vehviläinen 1978, 450.

²²⁵ Keski-Savo 10.1.1918.

komentaa!”. Piirisihteeri vastasi Johanssonille edustavansa järjestäytyneitä työväkeä, joka oli ”sentään suurempi mahti kuin mitkään järjestökaartit”. Muut työväen neuvottelijat häilyivät näiden kahden kannan välillä. Sana-harkan jälkeen Johansson marssi kokouksesta ulos saaden peräänsä muutamia kannattajia²²⁶. Oli suureksi osaksi Halosen ansiota, että kokous saatiin vietyä loppuun.²²⁷ Asiaa selvittävä neuvottelutoimikunta saatiin illan aikana valittua ja se esitti ehdotuksen välisopimukseksi, joka käsiteltiin heti seuraavana päivänä kaupunginvaltuuston istunnossa²²⁸.

Kaupunginvaltuuston kokouksessa tammikuun kahdeksantena käsitelty sopimusehdotus sisälsi kolme pääkohtaa. Ensimmäinen kohta käsitteli aseiden luovutusta. Savonlinnan kaupunginvaltuusto lupasi vastata paikallisen suojeluskunnan aseiden luovuttamisesta kaksi vuorokautta sen jälkeen kun venäläiset sotilaat ja muiden paikkakuntien punakaartilaiset ovat poistuneet paikkakunnalta. Aseet ja patruunat sovittiin sijoitettavan torin laidalla sijaitsevaan suodatinkaivorakennukseen, joka varustettaisiin kahdella lukolla. Toinen avain annettaisiin kaupunginvaltuuston jäsenelle ja toinen työväenjärjestöjen valitsemalle edustajalle. Paikalliset työväenjärjestöt lupasivat myös luopua aseista. Molemmat osapuolet lupasivat tästedes olla turvautumatta venäläisen sotaväen apuun. Samassa yhteydessä päätettiin perustaa toimikunta päättämään sopimukseen liittyvistä asioista. Kummaltakin osapuolelta valittaisiin kolme henkilöä perustettavaan toimikuntaan.²²⁹

---

²²⁶ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

²²⁷ Vehviläinen 1978, 450; KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

²²⁸ Itä-Savo 10.1.1918.

²²⁹ SKa, Kaupunginvaltuutusmiesten kokouksen pöytäkirjaa 8.1.1918; Itä-Savo 10.1.1918; Manninen 1992b, 401.

Sopimuksen toinen kohta käsitteli rauhalliseen päiväjärjestykseen siirtymistä ja kostotoimista pidättäytymisestä. Työväenjärjestöjen edustajille ei päätetty vaatia tapauksesta mitään rangaistuksia. Sanomalehtiä pyydettiin sopimuksen toisessa kohdassa pidättäytymään harkitsemattomista tai loukkaavista lausunnoista. Sopimuksen kolmannessa kohdassa nimettiin osapuolten edustajat sopimukseen liittyvistä asioista päättävään komiteaan. Työväen edustajiksi valittiin Juho Kosonen, Anton Markkanen ja Herman Moilanen. Porvarillisten edustajiksi valittiin puolestaan lehtori Eetu Kekomäki, insinööri Paavo Vihavainen ja prokuristi Aleksi Auvinen. Kaupunginvaltuusto hyväksyi sopimuksen yksimielisesti.²³⁰ Sopimuksen hyväksymisen jälkeen molemmat kaupungissa ilmestyneet porvarilliset lehdet, Itä-Savo ja Keski-Savo, toivoivat, että sovinnon myötä osapuolet yhdistäisivät voimansa ja rauhan palattua antaisivat toistensa erehdykset anteeksi²³¹.

Tammikuun kahdeksannen päivän iltana punakaartilaiset marssivat venäläisten sotamiesten kanssa rautatieasemalle, jossa suoritettiin pankinjohtaja Aleksi Sikiön mukaan ”viimeiset veljeilyt”. Pian tämän jälkeen venäläiset sotamiehet lähtivät junalla kohti Elisenvaaraa. Tammikuun 11. päivänä järjestettiin kaupungin torilla solmitun sopimuksen mukainen aseidenluovutustilaisuus²³². Tilaisuus oli punaisille pettymys, sillä suojeluskunnan puolelta luovutettiin kuusi kivääriä ampumatarpeineen, vaikka punaiset olivat selvillä, että aseita oli ollut enemmän. Punakaarti luovutti kaivoon laskettavaksi vain yhden kiväärin. Työväenjärjestöjen yhden kiväärin luovutusta ihmeteltiin, sillä olihan lukuisia punakaartilaisia nähty kiväärit selässään kaupungilla vain vajaata viikkoa aiemmin. Työväenjärjestöjen edustajat vastasivat ihmettelyyn vastaamalla, että tuolloin käytetyt kiväärit kuuluivat Puti-

---

²³⁰ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 8.1.1918; Itä-Savo 8.1.1918.

²³¹ Itä-Savo 10.1.1918; Keski-Savo 10.1.1918.

²³² Itä-Savo 12.1.1918; Keski-Savo 12.1.1918.

kon punakaartilaisille, jotka olivat vieneet kiväärit mukanaan.²³³ Tilaisuuden jälkeen punaiset julistivat, että heitä oli sopimuksessa petetty, mutta vastalauseet esittäminen oli liian myöhäistä.

Suojeluskunnan aseistus ei rajoittunut niihin kuuteen kivääriin, jotka Tottin torin kaivoon laskettiin, sillä suojeluskunta oli toimittanut aseensa piiloon heti venäläisten sotilaiden ensimmäisen kerran saapuessa kaupunkiin. Aseet olivat ennen siirtoa olleet piilossa lyseolla, josta ne siirrettiin Karl Wenners-tömin asunnolle. Paikallisen suojeluskunnan esikunta oli päättänyt viides päivä tammikuuta pidetyssä kokouksessa, että venäläisiä sotilaita vastaan ei ryhdyttäisi aseelliseen vastarintaan ennen kuin äärimmäisessä hätässä. Aseet päätettiin sen sijaan toimittaa piiloon. Aseiden kuljettajat lähtivät välittömästi matkaan. Rautatieasemalla kaupungista pois pyrkiessään he menasivat paljastua ja joutuivat pakenemaan pitkän matkaa. Aseet saatiin kuitenkin monen vaiheen jälkeen toimitettua lähiseutujen suojeluskuntalaisten säilytettäväksi.²³⁴

Siitä huolimatta, että suojeluskunnan esikunta oli päättänyt olla ryhtymättä aseelliseen vastarintaan venäläisiä sotilaita kohtaan, oli suojeluskunnan johtohenkilöitä matkustanut lähikuntiin käynnistämään liikettä sotilaiden karkottamiseksi kaupungista. Jokaiseen Savonlinnan ympäryskuntaan oli tammikuun alkuun mennessä perustettu suojeluskunta, mutta ne olivat pääosin pieniä ja heikosti aseistettuja. Poikkeuksen teki Parikkala, jossa noin 350 suojeluskuntalaisella oli käytössään nelisenkymmentä kivääriä.²³⁵ Vastarin-

---

²³³ KA, KS, "Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918"; Manninen 1992b, 401.

²³⁴ KA, KS, "Savonlinnan suojeluskunnan asevaraston vaiheet 'rankaisuretkikunnan' aikana loppiaisena 1918"; Manninen 1992b, 401.

²³⁵ Hersalo 1966, 565–566.

taliikkeestä ei kuitenkaan tullut mitään, koska sovinto saatiin nopeasti aikaiseksi. Sovinto oli molempien osapuolten edun mukaista.²³⁶

2.6 Punaisesta mielivallasta valkoisen hegemoniaan

Mikä oli tammikuun sopimuksen merkitys ja miksi se solmittiin? ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918” - kirjoituksen kirjoittaja pankinjohtaja ja kaupunginvaltuuston entinen puheenjohtaja Aleksi Sikiö esitti omat arvionsa. Hänen mukaansa oli selvää, että sosialistiset järjestöt olivat pyytäneet sotamiehiä saapumaan. Sikiön mukaan tälle oli kolme tärkeää syytä: ensinnäkin työväestö kuvitteli porvareilla olevan paljon aseita Savonlinnassa. Toiseksi Savonlinnassa järjestetyt sotilaskurssit herättivät levottomuutta. Kolmanneksi syyksi Sikiö esittää porvareiden työväestöön kohdistuvista sortotoimenpiteistä levinneet huhut.²³⁷ On epäselvää, kuka venäläiset sotilaat alun perin Savonlinnaan kutsui, mutta Sikiön esittämät syyt ovat olleet vaikuttamassa punaisten solmiessa aseista luopumissopimusta. Savonlinnan punaiset saattoivat hyvin luopua omista aseistaan, niitähän ei juuri ollut. Porvarillisten tavoitteena sopimuksen solmimisessa oli saada venäläinen sotaväki pois kaupungista. Tämän saavuttamiseksi kannatti pudottaa kaivon muutama kivääri, varsinainen asevarastohan oli jo turvassa kaupungin ulkopuolella.²³⁸

---

²³⁶ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

²³⁷ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”; Juvonen 1992, 29.

²³⁸ Vehviläinen 1978, 452.

Tammikuun sovinto ja aseista luopuminen rauhoittivat tilannetta vain hetkellisesti. Jo muutama päivä aseista luopumisen jälkeen kaupunginvaltuusto käsitteli kokouksessaan punakaartin ja venäläisen sotaväen aiheuttamia levottomuuksia Savonlinnassa ja sen ympäryskunnissa²³⁹. Suojeluskunta koontui 13.1. seurahuoneelle pohtimaan tulevaa toimintaansa²⁴⁰. Porvarillisissa sanomalehdissä vallitseva tilanne aiheutti huolta ja 19.1. julkaistiin Itä-Savossa ”Kaikki mukaan” -kirjoitus, jossa kaikkia porvarillisia kehoitettiin yhdistymään väkivaltaa ja sekasortoa vastaan²⁴¹. Kirjoituksessa ei mainita mitään toiveesta saada maltilliset työväen edustajat mukaan, mikä oli ollut tyypillistä vielä loppuvuodesta 1917. Lisäksi lehdistössä kannettiin huolta tammikuun sopimuksen yhteydessä laaditusta ”suukapulalaista”, joka vetosi sanomalehtiin olla julkaisematta loukkaavia ja harkitsemattomia lausuntoja²⁴².

Tammikuun loppupuolella työväenjärjestöt lähettivät kaupunginvaltuustolle kirjeen, jossa todettiin valtuuston ja sen takana toimivan suojeluskunnan toimineen petollisesti sopimusta koskevissa asioissa. Näin ollen työväenjärjestöt sanoivat sopimuksen irti ja ottavat itselleen oikeuden aseistaa itsensä ”porvariston taantumuksellisia salahyökkäyksiä vastaan”. Näin edettiin tilanteeseen, jossa kaupunginvaltuusto päätti irtisanoutua solmitusta sopimuksesta vedoten siihen, että punakaartit ovat tehneet itsensä syyllisiksi maanpetokseen. On kuitenkin huomionarvoista, ettei työväenjärjestöjen eduskunta ollut työväenyhdistysten kanssa samaa mieltä sopimuksen irtisanomisesta.²⁴³ Työväenjärjestöjen eduskunta edusti selvästi punakaartia

---

²³⁹ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 16.1.1918.

²⁴⁰ Keski-Savo 12.1.1918.

²⁴¹ Itä-Savo 19.1.1918.

²⁴² Itä-Savo 26.1.1918.

²⁴³ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 2.1.1918; Itä-Savo 26.1.1918.

maltillisempaa linjaa kaupungissa. Valtaosa kaupungin työväestöstä oli varsin maltillista. Voidaankin ajatella, että tammikuun alkupäivien tapahtumat, vangitsemiset, kotitarkastukset ja pidätykset, olivat nimenomaan punakaartin vastuulla. Pääosa Savonlinnan työväestöstä pysyi tapahtumien aikana passiivisena. Mutta kun sopimus oli solmittu, katsoi työväenjärjestöjen eduskunta järkeväksi pitää sopimuksesta kiinni toivoen sen takaavan rauhallisuuden kaupungissa. Näin ei kuitenkaan tapahtunut.

Tammikuun loppupuolella 26.1. suojeluskunta otti tilanteen haltuunsa kaupungissa ja riisui aseista kaupungin läheisyydessä Pääskynlahden reserviläiskomppaniassa olleet noin 30 venäläistä sotilasta²⁴⁴. Samalla aseet riisuttiin osalta punakaartilaisista²⁴⁵. Vapaus kutsui tapahtunutta ”hyökkäykseksi”. Viimeisissä numeroissaan tammikuun loppupuolella Vapaus käytti poikkeuksetta kovaa kieltä suojeluskunnan toimista kaupungissa. Tammikuun viimeisellä viikolla Savonlinnasta muodostui etelään suuntaavien ympärys kuntien suojeluskuntalaisten kauttakulkupaikka. Vapaus arvosteli jyrkästi Savonlinnan toimimista etelään suuntaavien suojeluskuntalaisten pysähdyspaikkana.²⁴⁶

Venäläisten sotilaiden ja järjestyskaartien aseistariisumisen jälkeen Savonlinnan työväenyhdistyksen puheenjohtaja Juho Kosonen julkaisi vetoomuksen työväestölle, jossa kehoitettiin olla ryhtymättä vastarintaan²⁴⁷. Vielä tammikuun lopussa työväenjärjestöjen eduskunta pyysi kaupungilta 4 000 markan avustusta suurlakon ja tammikuun alun järjestyksenpidosta. Kaupunginvaltuusto hylkäsi esityksen vedoten rikoksiin ja loukkauksiin, joihin

---

²⁴⁴ KA, KS, Kyselykaavakkeet; Salkola 1985b, 420.

²⁴⁵ Itä-Savo 29.1.1918.

²⁴⁶ Vapaus 26.1.1918, 28.1.1918.

²⁴⁷ Vehviläinen 1978, 456–457.

kyseinen järjestö on syylistynyt.²⁴⁸ Helmikuun alkupuolella sosialidemokraattisen puolueen piirisihteeri Alex Halonen vangittiin²⁴⁹. Aseista luopumisen merkitys tammikuun sopimuksen yhteydessä kumottiin viimeistään sodan alkamisen jälkeen, kun Savonlinnan suojeluskuntalaiset mursivat kairon lukot ja ottivat kaikki luovutetut aseet haltuunsa²⁵⁰.

Savonlinnan järjestyskaartilla ei ollut mitään mahdollisuuksia ryhtyä aseelliseen vastarintaan suojeluskuntalaisten aloittaessa aktiivisen toimintansa sodan alkamisen jälkeen²⁵¹. Työväenyhdistyksilläkään ei ollut mahdollisuutta jatkaa toimintaansa sodan aikana. Kokousten pito oli kielletty ilman suojeluskunnan esikunnan lupaa eikä iltamiakaan sallittu järjestää²⁵². Työväen sanomalehdistö ei myöskään ilmestynyt. Vapauden viimeinen numero ilmestyi 28.1.1918.²⁵³ Paikallinen suojeluskunta halusi varmistaa, ettei kaupungin punaisiksi tiedetyillä ollut mitään mahdollisuuksia nousta valkoista osapuolta vastaan. Esikunnan päätöksestä kaupungissa muodostettiin ryhmiä, jotka kävivät lähikylässä ja kaupungin asunnossa tarkastamassa, ettei punaisilla vain ole aseita piilossa²⁵⁴. Valkoisten jo ennen sotaa aloittama agi-

---

²⁴⁸ SKa, Kaupunginvaltuusmiesten kokouksen pöytäkirja 2.1.1918; Vapaus 25.1.1918; Itä-Savo 24.1.1918.

²⁴⁹ Keski-Savo 2.2.1918.

²⁵⁰ KA, KS, ”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisena ja seuraavina päivinä 1918”.

²⁵¹ Lappalainen 1981, 105.

²⁵² KA, KS, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirjat 15.2.1918 ja 22.2.1918.

²⁵³ Manninen 1993, 450–451; Piilonen 1993, 499.. Noin viikon kuluttua sodan alkamisesta valkoisten propagandatyö pääsi vaikuttamaan täydellä teholla ja sosialidemokraattisten sanomalehtien ilmestyminen estettiin. Myös punainen osapuoli toimi samoin. Määräys ”vastavallankumouksellisten sanomalehtien toistaiseksi lakkauttamisesta” 2.2. tarkoitti sitä, että porvarilliset sanomalehdet eivät enää ilmestyneet punaisen Suomen alueella.

²⁵⁴ KA, KS, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 24.2.1918.

taatiotoiminta jatkui keskeytyksettömänä Savonlinnassa²⁵⁵. Kaupungin ”epäluotettavasta aineksesta” tehtiin tarkat luettelot²⁵⁶. Valkoisen terrorin uhreina henkensä menetti seitsemän joko Savonlinnassa kirjoilla ollutta tai kaupungissa asunutta työväen edustajaa. Surmattuihin kuului muun muassa punakaartin esikuntaan kuulunut Herman Moilanen²⁵⁷. Yksikään näistä seitsemästä ei menettänyt henkeään Savonlinnassa, vaan heidät surmattiin muilla paikkakunnilla, Moilanen esimerkiksi Varkaudessa.²⁵⁸ Terroriin reagoitiin jo heti helmikuun alkupuolella, kun kaupunkiin perustettiin kurinpitolautakunta, jonka tarkoituksena oli käsitellä ja ratkaista kaikki suojeluskuntalaisten järjestysrikkomukset²⁵⁹. Näin valkoinen puoli pyrki omalta osaltaan vähentämään työväestöön kohdistuvaa väkivaltaa.

Tilanne kaupungissa oli pyörähtänyt pääläelleen sitten loppiaisen. Aseistettujen venäläisten sotilaiden ja punakaartilaisten täyttämistä kaduista oli tullu tilanteeseen, jossa kaartilaisten aseet oli takavarikoitu ja he olivat joko vankilassa tai suojeluskunnan määräämissä töissä²⁶⁰. Monin paikoin syy yhteistoiminnan epäonnistumisesta vieritettiin työväenlehdistön niskoilille²⁶¹. Näin tapahtui Savonlinnassakin. Aseista luopumissopimus oli haudattu, valkoisilla oli hegemoninen asema. Sodan syttymisen jälkeenkään valkoinen osapuoli ei tahtonut kärjistää tilannetta, vaan epäkohtiin puututtiin herkästi. Tästä on osoituksena muun muassa kurinpitolautakunnan perustaminen. Myöskään Savonlinnan pääosin maltillinen työväestö ei pyrkinyt omalla toi-

---

²⁵⁵ KA, KS, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 22.2.1918.

²⁵⁶ Tikka 2004, 120. Tarkkojen luetteloiden tekemisen voidaan ajatella vahvistaneen jakoa ”punaisiin” ja ”valkoisiin” tai vaihtoehtoisesti selkiyttäneen tilannetta.

²⁵⁷ TA, STy, Vuosikertomus 1918.

²⁵⁸ Ka, SSSP:n sotasurmatietokannan tiedot

²⁵⁹ KA, SSK, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 12.2.1918.

²⁶⁰ KA, SSK, Konetehdas Oy:n kirje Savonlinnan suojeluskunnan esikunnalle 14.2.1918.

²⁶¹ Hersalo 1965, 344.

minnallaan vaikeuttamaan tilannettaan. Kososen kehotusta olla nousematta vastarintaan noudatettiin, ja vaikka valkoisten kaupungin haltuunottoa ei hyväksytty, aivan samalla tavoin paheksuttiin myös punakaartin väkivallantekoja.

3. Teuva

3.1 Teuvan kunta

Etelä-Pohjanmaalla, suomenkielisen ja ruotsinkielisen asutuksen välissä, sijaitseva Teuvan kunta on ollut voimakas maatalouspitäjä.²⁶² Maatalouden lisäksi kunnan elinkeinoelämä on ollut puun varassa²⁶³. Noin 7000 asukkaan Teuvalla ei ennen 1900-luvun alkua ollut palkkatyöväestöä juuri lainkaan teollisuuden puuttuessa paikkakunnalta kokonaan. Väestö koostui pääosin maanviljelijöistä, muutama virkamies ja kauppias kunnassa kuitenkin oli.²⁶⁴ Teuvan sijainti pitkään syrjäisellä seudulla. Liikenneyhteydet kuntaan olivat heikot, sillä kunta ei sijainnut pääkulkuväylien varrella.²⁶⁵ Liikenneyhteydet paranivat huomattavasti Suupohjan radan rakentamisen myötä. Rakennustyöt aloitettiin lokakuussa 1909, jonka jälkeen työläisten määrä kunnassa kasvoi merkittävästi.²⁶⁶

Ympäryskunnat olivat Teuvan tavoin harvaanasuttuja ja niiden vuokraviljelmäosuus kaikista viljelmistä oli pieni. Ainoastaan Kurikassa ja Kauhajoel-la vuokraviljelmiä oli jonkin verran enemmän ympäryskuntiin verrattuna.²⁶⁷

---

²⁶² Ranta & Viita 2006, 683; Seppä 1971, 70, 77. Vuonna 1920 maatalousväestöön kuului 82 %.

²⁶³ Hakala 1971, 106.

²⁶⁴ Ranta & Viita 2006, 678; Teirilä 1971, 208.

²⁶⁵ Seppä 1971, 69.

²⁶⁶ Ranta & Viita 2006, 373–375; Teirilä 1971, 209. Rataa oli tekemässä suuri työläisten ja työttömien joukko. Työmaalla oli enimmillään noin 2000 työntekijää. Suuri työläisjoukko aiheutti monenlaista epäjärjestystä, kuten salakapakointia ja trokausta, minkä vuoksi joulukuussa 1909 tie- ja vesirakennusten pyysi lääninhallitukselta lisää poliiseja ylläpitämään kura.

²⁶⁷ Rasila 1968, 85, 87.

Maatalousvaltaisena ja teollistumattomana kuntana suomalaisilla puolueilla ja Maalaisliitolla oli vahva kannatus Teuvalla. Kaikesta huolimatta Teuvalla oli kyliä, joissa enemmistö äänestäneistä antoi äänensä sosialidemokraattiselle puolueelle. Kaikkein selvimmin sosialidemokraatteja kannatettiin syksyn 1917 eduskuntavaaleissa Perälän kylässä. Myös Teuvan kirkonkylässä sosialidemokraateilla oli vankka kannatus.²⁶⁸

Teuvan kuntakokouksessa istuivat puheenjohtaja Juha Syväluoma sekä jäsenet Edvard Inkinen, Sakari Vilppula, talollinen Herman Hakala, Jafet Suksi, Antti Hakala ja talollinen Juho Ketonen²⁶⁹. Kunnan tärkeimmät luottamusmiehet olivat kuntakokouksen puheenjohtaja ja kunnallislautakunnan esimies²⁷⁰. Teuvan lautakunnista kunnallislautakunta päätti monista tärkeistä asioista ja oli toimissaan aktiivinen. Kunnallislautakuntaan kuuluivat vuonna 1917 esimies Jafet Suksi, jäsenet Frans Uppa, Antti Harju, Herman Saksa, Matti Peltoniemi, Iisakki Ojanperä, talollinen Herman Hakala, J. A. Kentta, Mikki Kittilä, A. J. Lehto ja Westeri Hirvelä²⁷¹. Samat jäsenet toimivat myös taksoituslautakunnassa.²⁷²

Koko maan tavoin Teuvallakin valmistauduttiin alkuvuodesta 1918 toimitettaviin uuden vaalilain mukaisiin kunnallisvaaleihin. Vaalien toimittamista varten kunnallislautakunta valitsi keskuslautakunnan jäsenet ja valituiksi tulivat puheenjohtaja talollinen Herman Hakala, jäsenet vaihdemies Erkki Kuivasmäki, tohtori S. Savonen, tehtailija Aleksanteri Riihimäki ja talollinen Oskari Jäntti. Varajäseniksi valittiin talollinen Sakari Filppula, talollinen Ju-

---

²⁶⁸ Vaasa 6.10.1917.

²⁶⁹ TKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 16.7.1917.

²⁷⁰ Huttula 1989, 334.

²⁷¹ TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 18.6.1917.

²⁷² TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 8.9.1917.

ho Ketonen, talollinen Juho Syväluoma ja maanmittari Onni Porkka.²⁷³ Työväen keskuudessa lähestyviä kunnallisvaaleja pidettiin merkityksellisinä ja niihin päätettiin osallistua. Vaalivalmisteluihin ryhdyttiin välittömästi. Tammiukuussa järjestetyssä äänestyksessä kunnallisvaltuustoehdokkaista eniten ääniä saivat palstatilallinen Juho Perälä, talollinen Kalle Salo, talollinen Viljami Pulli ja vaihdemies Erkki Kuivasmäki.²⁷⁴ Sisällissodan syttymisen vuoksi vaalit päätettiin lykätä tuonnemmaksi. Edellä esitellyistä lautakuntien kokoonpanoista on huomattavissa, että kunnallinen vaikutusvalta oli keskittynyt muutamien vaikutusvaltaisten henkilöiden käsiin. Muun muassa Jafet Suksi, Herman Hakala, Juho Ketonen, Oskari Jäntti ja Severi Savonen olivat jäseninä useissa lautakunnissa.

Maaailmansota ajoi Teuvan kunnan ahtaalle. Menot kasvoivat ja kunta joutui turvautumaan lainoihin.²⁷⁵ Teuvaa kohtasi suuri epäonni, kun juuri valmistumisillaan ollut köyhäinkoti paloi joulukuussa. Palon syttymissyystä ei ollut varmuutta, mutta viranomaiset eivät sulkeneet murhapolton mahdollisuutta kokonaan pois.²⁷⁶ Lähinnä sodasta aiheutuva työttömyys oli myös Teuvan ongelma. Kunnallislautakunta nosti työttömyyden keskusteluun syyskuun alussa pidetyssä kokouksessa. Kokous kehotti maanomistajia ottamaan työttömiä mahdollisuuksien mukaan töihin.²⁷⁷ Työttömyystilanteen helpottamiseksi kunnallislautakunta päätti seuraavassa kokouksessaan eh-

---

²⁷³ TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 18.1.1918.

²⁷⁴ KaA, TSKJ, Pöytäkirja 9.12.1917.

²⁷⁵ TKa, Vuosikertomus 1917.

²⁷⁶ TKa, Vuosikertomus 1917; Vaasa 4.12.1917; Suupohjan Kaiku 4.12.1917; Vapaa Sana 3.12.1917

²⁷⁷ TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 8.9.1917.

dottaa työttömyyslautakunnan perustamista²⁷⁸. Lokakuun puolivälissä kunnallislautakunta ehdotti työttömyyslautakuntaan yhtä jäsentä jokaisesta Teuvan kylästä. Lähes kaikki ehdotetut olivat talollisia.²⁷⁹ Kuntakokous perusti työttömyyslautakunnan kunnallislautakunnan ehdotuksen mukaisesti. Lautakuntaan valittiin työväenyhdistysten ja porvariston edustajia sekä yksi naisjäsen, siitä huolimatta, että kunnallislautakunta oli todennut naisjäsenen olevan tarpeeton. Valinnat eivät olleet aivan kunnallislautakunnan ehdotuksen mukaisia, sillä kuntakokous valitsi lautakuntaan tehtailijan sekä kauppiaan ja hänen rouvansa.²⁸⁰ Kuntakokous käsitteli työkysymyksiä vielä vuoden viimeisessä kokouksessaan joulukuun loppupuolella²⁸¹.

Työttömyys ei ilmeisestikään ollut kunnassa kovin laajaa, sillä kunnallislautakuntaa lukuun ottamatta aiheesta ei juuri keskusteltu sen paremmin lehdistössä kuin työväenyhdistyksissä. Talven alkaessa tilanne heikentyi, sillä tammikuun puolessavälissä Teuvan kirkonkylän työväentalolla pidetyssä kansalaiskokouksessa työttömyyskysymys otettiin esiin. Kokouksessa puhuttiin jo suuresta työttömien ”armeijasta” ja tilanteen todettiin vaativan pikaisia toimia. Kansalaiskokous päätti tässä yhteydessä vedota kuntakokouksen tilanteen parantamiseksi.²⁸²

---

²⁷⁸ TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 24.9.1917; Manninen 1992b, Työttömyyslautakuntien perustaminen oli yleistä koko maassa. Lautakunnat onnistuivat vain harvoin järjestämään riittävästi työtä.

²⁷⁹ TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 19.10.1917.

²⁸⁰ Vaasa 23.10.1917; Ranta & Viita 2006, 894.

²⁸¹ Vapaa Sana 16.1.1918.

²⁸² KaA, TTy, Kansalaiskokouksen pöytäkirja 13.1.1918.

3.2 Elintarviketilanne

Maailmansodan mukanaan tuoma elintarvikepula vaikeutti oloja Teuvalla. Elintarvikekysymys tuli ajankohtaiseksi Teuvalla varhain, sillä jo keväällä 1917 elintarviketilanne oli huono²⁸³. Tuolloin elintarvikelautakunnan puheenjohtaja oli Edvard Inkinen.²⁸⁴ Kesällä 1917 elintarvikelautakunnan jäsenmäärä vähennettiin yhteentoista. Lautakunnan puheenjohtajaksi valittiin Perälän työväenyhdistyksen kirjurina toiminut Juha Perälä ja kirjuriksi samaisessa työväenyhdistyksessä puheenjohtajana toiminut Kalle Salo. Antti H. Harju, Oskari Walkama ja Jaakko Riippi säilyttivät jäsenyytensä elintarvikelautakunnassa. Uusiksi jäseniksi valittiin Asseri Ruunala, Wiljami Piili, Jaakko Rahnasto ja Antti Niemi. Samalla elintarvikelautakunnan palkkoja nostettiin selvästi.²⁸⁵ Kesällä 1917 valitussa elintarvikelautakunnassa työväestöllä oli vahva edustus²⁸⁶. Työväen edustus lautakunnassa taattiin vasta Teuvan työväenyhdistysten esittämien vastalauseiden ja vaatimusten jälkeen. Työväenyhdistykset olivat vaatineet keväällä 1917 pitämässään kokouksessa, että myös kuluttajien tulisi kuulua elintarvikelautakuntaan.²⁸⁷ Toivomuksena oli, että parhaan edustavuuden saavuttamiseksi kaikista kylistä tulisi elintarvikelautakunnassa olla vähintään yksi jäsen.²⁸⁸ Samaa toivottiin Perälän työväenyhdistyksessä. Samalla vaadittiin, että elintarvikelautakunnalle annettaisiin riittävät toimivaltuudet, ja että elintarvikelautakunnan tulisi selvittää elintarpeiden tarkka määrä Teuvalla.²⁸⁹

---

²⁸³ TKa, Vuosikertomus 1917.

²⁸⁴ TKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 11.4.1917; Ranta & Viita 2006, 892.

²⁸⁵ TKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 16.7.1917.

²⁸⁶ Vrt. Savonlinnan ja Muuramen tilanne.

²⁸⁷ Ranta & Viita 2006, 892.

²⁸⁸ TKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 11.4.1917.

²⁸⁹ KaA, PTy, Pöytäkirja 13.4.1917.

Teuvan aktiivinen elintarvikelautakunta puuttui havaittuihin epäkohtiin pikaisesti. Tärkeimpiä tehtäviä olivat muun muassa tiedottaminen, tarkastusten tekeminen ja tarvittaessa elintarpeiden takavarikoiminen²⁹⁰. Elintarvikelautakunnalla ei kuitenkaan alun perin ollut juuri minkäänlaisia toimivaltuuksia, vaan se joutui niitä kuntakokoukselta vaatimaan vedoten lautakunnan tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen. Elintarviketilanteen vakavuudesta kertoo huhtikuussa tehty päätös syömäviljan rajoittamisesta niin, ettei sitä enää saanut antaa eläimille tai toisiin kuntiin. Asiasta tiedotettiin sekä sanomalehdissä että kirkossa. Elintarvikepula koetteli eri tavoin kunnan eri osia. Huonoin tilanne oli Perälässä, Äystössä, Riipissä ja Horonkylässä. Näihin kyliin päätettiin antaa viljaa kunnan varastosta.²⁹¹ Huomattavaa on, että sosialidemokraattisen puolueen kannatus oli suurinta juuri näissä pahiten elintarvikepulasta kärsineissä kylissä²⁹².

Joulukuuhun tultaessa tilanne oli pahentunut entisestään. Elintarvikelautakunta joutui ottamaan uusia rajoituksia käyttöön. Muun muassa naapurikuntiin tapahtuvaa viljan myyntiä ryhdyttiin rajoittamaan²⁹³. Lautakunta kehotti niitä, joilla viljaa vielä oli yli oman tarpeensa myymään sen pois. Kiristyneen tilanteen vuoksi ja levottomuuksien välttämiseksi kunnallislautakunta kehotti elintarvikelautakuntaa myymään omistamansa viljan halukaille kuntalaisille mahdollisimman pikaisesti ja siirtämään loput viljat useisiin varastoihin. Kunnallislautakunta näet pelkäsi, että jos suurta määrää viljaa säilytettäisiin samassa paikassa pitkän aikaa, voisivat kuntalaiset ryhtyä varastamaan viljaa.²⁹⁴

---

²⁹⁰ Kts. esim. TKa, Elintarvikelautakunnan kokousten pöytäkirjat 11.4.1917 ja 22.12.1917.

²⁹¹ TKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 11.4.1917.

²⁹² Vaasa 6.10.1917.

²⁹³ TKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 6.12.1917.

²⁹⁴ TKa, Kunnallislautakunnan pöytäkirja 19.10.1917.

Elintarpeiden takavarikot eivät olleet Teuvalla yleisiä, mutta muutama otteeseen elintarvikelautakunta joutui käyttämään toimivaltuuksiaan. Tällainen tilanne oli esimerkiksi joulukuussa, kun elintarvikelautakunta otti Michael Mangsilta takavarikoidun viljan omaan käyttöönsä.²⁹⁵ Vuoden 1918 alussa Teuvalla tehtiin muun maan tapaan tarkastuksia, joiden tarkoituksena oli saada tietoon elintarpeiden todellinen määrä kunnassa. Teuvalla tarkastukset tehtiin yleensä poliisiviranomaisen läsnä ollessa tarkastuksen tasapuolisuuden takaamiseksi.²⁹⁶ Elintarvikepulaa lisäsi entisestään kunnassa rehottanut salaviinanpoltto. Paikkakunnalla oli ollut jo pitkään järjestysmiehiä, jotka pyrkivät salaviinanpolton ja viinakaupan ehkäisemiseen ja sama käytäntö jatkui vuosina 1917 ja 1918. Loppuvuodesta 1917 salaviinanpoltto oli jo siinä määrin suuri ongelma, että kuntakokous päätti myöntää salaviinanpolton tai viinakaupan ilmiantajille 20 markan palkkion.²⁹⁷

Elintarvikelautakunnassa syntyi loppuvuonna 1917 ongelmallinen tilanne, kun osa lautakunnan jäsenistä olisi tahtonut erota. Lautakunnan jäsenille ei pystytty maksamaan palkkoja. Palkka oli monille lautakunnan jäsenille tärkeä syy osallistua lautakunnan toimintaan ja kun sitä ei pystytty maksamaan, oli moni valmis eroamaan tehtävästä. Kunnallislautakunta ei kuitenkaan myöntänyt kenellekään eroa tehtävästä, sillä lautakunnan jäsenet olivat parhaiten perillä kunnan elintarviketilanteesta. Näin heidän eroamisensa vain sekoittaisi asioita entisestään. Päätös aiheutti eroa tahtovien keskuudessa vastalauseita, mutta tilanne ratkesi kuntakokouksen myöntäessä elin-

---

²⁹⁵ TKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 22.12.1917.

²⁹⁶ TKa, Elintarvikelautakunnan kokousten pöytäkirjat 22.1.1918 ja 27.2.1918.

²⁹⁷ Vaasa 29.11.1917; Ranta & Viita 2006, 921.

tarvikelautakunnalle suuren lainan²⁹⁸. Näin palkat pystyttiin jälleen maksamaan ja lautakunnan toiminta palasi uomiinsa.²⁹⁹

Työväenyhdistykset³⁰⁰ ottivat useaan otteeseen kantaa elintarvikelautakunnan toimintaan, sillä koskettihan elintarvikepula kaikkein syvimmin juuri vähävaraista väestönosaa. Äystön kylässä elintarviketilanne oli Teuvan heikoimpia. Äystön työväenyhdistys kovisteli elintarvikelautakuntaa marraskuun alussa tarmokkaampaan toimintaan elintarvikelain noudattamisen valvonnassa ja rikkojien syytteeseen saattamisessa. Työväenyhdistyksen mukaan paikkakunnalla oli useaan otteeseen syyllistytty rajahintojen ylityksiin ja elintarpeiden myymiseen muille paikkakunnille.³⁰¹ Teuvan kirkonkylän työväenyhdistys joutui kiusalliseen tilanteeseen, kun selvisi, että yhdistyksen jäsen Juho Runsala oli välittänyt viljaa henkilöille, jotka toimittivat viljaa kunnasta pois. Yhdistys paheksui ankarasti miehen toimintaa.³⁰²

Heikkenevästä elintarviketilanteesta huolimatta tuottajien ja kuluttajien väliseltä yhteentörmäykseltä Teuvalla vältyttiin³⁰³. Työväenyhdistysten edustajien pääseminen mukaan elintarvikelautakunnan toimintaan oli keskeinen tekijä rauhallisuuden takaajana. Kunnan vähäosaisimmat, joita elintarvikepula pahiten koetteli, kokivat pystyvänsä vaikuttamaan omaan tilanteeseensa. Elintarvikelautakunnan toiminnassa heidän mielipiteillään oli painoarvoa. Se, että elintarvikelautakunta joutui puuttumaan epäkohtiin harvoin,

---

²⁹⁸ Vaasa 23.10.1917.

²⁹⁹ TKa, Kunnallislautakunnan pöytäkirja 19.10.1917.

³⁰⁰ Teuvan kunnassa oli kolme työväenyhdistystä: Kirkonkylän työväenyhdistys, Perälän työväenyhdistys ja Äystön työväenyhdistys.

³⁰¹ TA, ÄTy, Pöytäkirja 3.11.1917.

³⁰² KaA, TTy, Pöytäkirjat 14.10.1917; Ranta & Viita 2006, 893.

³⁰³ Rantatupa 1979, 106. Maaseudulla elintarvikelevottomuuksilta vältyttiin kaupunkeja paremmin.

kielii kunnassa vallinneesta yhteishengestä, jonka avulla vaikeassa tilanteessa pyrittiin selviämään. Kokonaistilanteeseen vaikutti merkittävästi se, että elintarviketilanne oli koko Etelä-Pohjanmaalla koko maan mittakaavassa varsin hyvä. Suurin osa Etelä-Pohjanmaan kunnista oli omavaraisia tai viljan ylituotantoalueita.³⁰⁴

3.3 Työväen yhdistystoiminta

Vuosina 1917 ja 1918 Teuvalla oli kaikkiaan kolme työväenyhdistystä, Kirkonkylän, Perälän ja Äystön työväenyhdistykset. Näiden lisäksi oli vielä keväällä 1917 perustettu Teuvan sosialistinen kunnallisjärjestö. 1.1.1907 perustettu kirkonkylän työväenyhdistys oli työväenjärjestöistä vanhin³⁰⁵. Sen johtokuntaan kuului aluksi pääosin käsityöläisiä, mutta lisäksi talollisia ja suntio³⁰⁶. Myös 23.6.1907 perustetun Perälän työväenyhdistyksen johtokuntaan kuului kansanosia, joita ei perinteisesti yhdistetä työväkeen³⁰⁷. Tämä johtui paljolti siitä, että työväestöä oli Teuvalla vähän ja se oli vasta järjestäytymässä³⁰⁸. Molemmat varhain perustetut työväenyhdistykset olivat jäsenmäärältään pieniä. Kirkonkylän työväenyhdistyksessä oli aluksi noin 30 jäsentä ja Perälän työväenyhdistyksessä noin 20.³⁰⁹ Kolmas selvästi myöhemmin perustettu Teuvan työväenyhdistys oli Äystön työväenyhdistys. Sen perustava kokous pidettiin 12.12.1916³¹⁰.

---

³⁰⁴ Rantatupa 2004, 299.

³⁰⁵ KaA, TTy, Perustavan kokouksen pöytäkirja 1.1.1907.

³⁰⁶ Varala 2004, 41.

³⁰⁷ KaA, PTy, Viisivuotiskertomus.

³⁰⁸ Teirilä 1971, 208.

³⁰⁹ KaA, PTy, Viisivuotiskertomus; Varala 2004, 46.

³¹⁰ TA, ÄTy, Perustavan kokouksen pöytäkirja 12.12.1916.

Järjestäytyntä työväenliikettä Teuvalla täydensi vielä Teuvan sosialistinen kunnallisjärjestö, joka perustettiin keväällä 1917. Järjestön säännöissä todetaan, että sosialistinen kunnallisjärjestö on kaikkien Teuvan kunnassa toimivien sosialidemokraattiseen puolueeseen lukeutuvien henkilöitten yhdysside, jonka tarkoituksena on valvoa heidän etujaan valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa sekä muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Se järjesti muun muassa kokouksia, esitelmätilaisuuksia, kulkueita ja mielenosoituksia. Järjestön toiminnan tuli noudattaa sosialidemokraattisen puolueen hyväksymää toimintatapaa.³¹¹ Puheenjohtajaksi valittiin Teuvan työväenliikkeen johtaviin hahmoihin kuulunut talollinen Kalle Salo, joka toimi myös Perälän työväenyhdistyksen puheenjohtajana ja elintarvikelautakunnan kirjurina. Paikallisena vaikuttajana hän on ollut luonteva valinta kunnan työväenliikkeen yhdysjärjestön johtoon. Kunnallisjärjestön kirjurina toimi paikallisessa vaaliagitaatiossa vahvasti mukana ollut N. Kulmala.³¹²

Muun maan tavoin vallankumousvuosi 1917 sai aikaan järjestäytymisaallon Teuvalla. Järjestäytymisintoa hidasti tehokkaimmin edellä käsitelty elintarvikepula, joka leimasi kuntalaisten arkea. Järjestysvallan hajoaminen maaliskuun vallankumouksessa ei sanottavammin vaikuttanut Teuvan rauhallisuuteen. Järjestysjoukkojen perustaminen ei ollut ajankohtaista vielä keväällä 1917. Kuntalaiset olivat valtaosin tyytyväisiä Teuvan poliisiviranomaisten toimintaan. Ainoastaan kerran poliisi oli puuttunut työväenjärjestöjen kansalaiskokouksen kulkuun hajottamalla kokouksen keväällä 1917. Tästä Teuvan sosialistinen kunnallisjärjestö paheksui paikallisia poliisiviranomaisia.³¹³ Teuvan työväenyhdistysten jäsenmäärät kasvoivat tasaisesti vuoden 1917

---

³¹¹ KaA, TSKJ, Säännöt.

³¹² KaA, TSKJ, Pöytäkirja 1.4.1917.

³¹³ KaA, TSKJ, Pöytäkirja 1.4.1917.

aikana ja toiminta oli vilkasta³¹⁴. Työväenyhdistysten jäsenet eivät välttämättä olleet kovin sitoutuneita yhdistyksen toimintaan. Tästä on osoitukseksi muun muassa syyskuussa 1917 järjestetty Äystön työväenyhdistyksen kokous, joka jäi osanotoltaan vaatimattomaksi. Kunnassa järjestettiin samaan aikaan järjestetyt, joihin osa työväenyhdistyksen jäsenistä oli päättänyt mennä kokouksen sijasta. Työväenyhdistyksen johtohenkilöt ymmärrettävästi paheksuivat tätä.³¹⁵

Yhdistykset toimivat sosialidemokraattisen puolueen toimintaohjelman mukaisesti parlamentaarisesti. Työväenyhdistysten tarkoituksena oli "valistaa kansaa ja asettaa luottamusmiehiä yhteiskunnan valta-asemiin, sitä mukaa kun köyhälistön joukot kasvavat".³¹⁶ Vaalityö oli tärkeässä asemassa vuonna 1917. Eduskunnan hajottamisen jälkeen syksyllä 1917 Suomessa järjestettiin uudet vaalit. Työväenliikkeen oli huomattavasti vaikeampaa saada vaaliagitaatiota liikkeelle näissä vaaleissa, sillä eduskunnan hajottamista pidettiin laittomana. Teuvalla syksyn vaalien alla työväenyhdistykset päättivät pitää yllä vaaliagitaatiota. Agitaattoreiksi valittiin muun muassa sosialistisen kunnallisjärjestön kirjuriina toiminut N. Kulmala sekä Perälän työväenyhdistyksen kirjuriina toiminut Juho Perälä, joka kuului seudun vaikutusvaltaisimpiin työväenliikkeen edustajiin.³¹⁷ Vaaliagitaatio tuotti tulosta, sillä sosialidemokraattinen puolue sai huomattavan osan teuvalaisten äänistä.

Kuten muuallakin maassa, niin myös Teuvan työväenyhdistyksissä kävi kiertäviä puhujia nostattamassa tietoisuutta työväestön asemasta ja pyrkimyksistä. Tällä oli työväenliikkeen maailmankuvaa yhtenäistävä vaikutus,

---

³¹⁴ Teirilä 1971, 209.

³¹⁵ TA, ÄTy, Pöytäkirja 16.9.1917.

³¹⁶ TA, ÄTy, Vuosikertomus 1917.

³¹⁷ KaA, PTy, Pöytäkirja 9.9.1917.

sillä etenkin periferia-alueilla sosialismi hyväksyttiin vielä 1900-luvun alkupuolella tuntematta sen sisältöä tarkemmin³¹⁸. Etelä-Pohjanmaan piirin puhuja Alfred Laine oli tuttu näky Teuvan työväenyhdistyksissä. Laine vieraili kaikissa kolmessa työväenyhdistyksessä puhumassa joulukuun alkupuolella.³¹⁹ Laine palasi Teuvalle pian uudestaan, sillä jo reilun kuukauden päästä tammikuun loppupuolella hän piti puhetilaisuuden Kirkonkylän työväenyhdistyksessä ja Horonkylässä³²⁰.

Teuvan työväenyhdistykset olivat tarkasteltavana ajankohtana melko multilisia. Vallankumouksellisuudesta ei Teuvan työväestön kohdalla juuri voida puhua. Työväestö esiintyi Teuvalla varovaisesti. Paikallista mielipidettä vastaan ei haluttu nousta ja vanhasta tahdottiin pitää kiinni mahdollisuuksien mukaan³²¹. Eteläpohjalaisen talonpojan todellisuuskuva ei ollut hetkessä agitaatiolla murrettavissa vallankumoukselliseksi. Vaikka sosialistista käännytystä helpotti opin kietoutuminen kristilliseen retoriikkaan, vaati vallankumouksellisuuden toteutuminen aikaa, paikallista aktiviteettia ja auktoriteetin omaavia mielipidejohtajia.³²² Sosialistinen oppi oli Teuvalla vielä uutta eikä vallankumouksellisia mielipidejohtajia ollut. Teuvaa ympäröivissä kunnissa tilanne oli samankaltainen, Kurikkaa lukuun ottamatta. Kurikassa kerrotaan olleen todella kiihkeitä agitaattoreita ja vallankumouksellisuuden olleen paljon ympäryskuntia selkeämmin esillä³²³. Vaikka Teuvalle oli saapunut ratatyöläisiä, joiden keskuudessa vallankumouksellisuus oli tavallista suurempaa, ei rautateiden varsille kuitenkaan ollut syntynyt mer-

---

³¹⁸ Alestalo 1977, 98.

³¹⁹ Vapaa Sana 3.12.1917.

³²⁰ Vapaa Sana 21.1.1918.

³²¹ Alanen 1980, 239.

³²² Norrena 1993, 299.

³²³ Alanen 1980, 239.

kittäviä dynaamisia asutustihentymiä. Radikaalia, vallankumouksellista aineesta oli Teuvalla hyvin vähän vielä sisällissodan aattonakin, eikä radikalismiin ollut edellytyksiä.

3.4 Kunnallisen suojeluskunnan perustamishanke

Kesällä ja alkusyksyllä entisestään kiristynyt elintarviketilanne ja etenkin suurissa etelän kaupungeissa ilmenneet levottomuudet tekivät suojeluskunta-ajatuksen Teuvalla ajankohtaisemmaksi. Asenteet muuttuivat maailmansodan jatkuessa entistä kielteisemmäksi. Suurimpia syitä tähän olivat sotamajoitus, josta muutenkin taloudeltaan heikko kunta joutui vastaamaan sekä hevosten ja karjan pakko-otot³²⁴. Teuvalla ei ole kuitenkaan havaittavissa mitään selvää murroskohtaa porvarillisen puolen järjestäytymisessä, kuten kahdessa muussa tämän tutkimuksen paikkakunnassa, joissa murroskohtana toimi marraskuun suurlakko. Paikkakunnalta ei juuri löytynyt aktiiviseen toimintaan valmiita porvarillisia. Tämä oli näkyvissä jo jääkäri liikkeen aikana, sillä Teuvalta ei jääkäriksi lähtenyt kuin yksi henkilö. Teuvalaisten osallistuminen jääkäri liikkeeseen oli maakunnan laimeinta.³²⁵

Ensimmäisinä askelina kohti suojeluskunnan perustamista voidaan Teuvalla pitää palonsammutuskunnan perustamista syyskuussa 1917. Taustalla oli Lapuan päivän maakuntajuhla 14.7.-15.7., jossa julistettiin: ”Ryssät pois maasta, palokunnat joka pitäjään, ja Suomelle täysi riippumattomuus!”³²⁶. Teuvalla palosammutuskunnan perustamisesta päätettiin kuntakokouksessa ja sammutuskuntaa ryhtyivät järjestämään talollinen Vihtori Heikkilä, opet-

---

³²⁴ TKa, Vuosikertomus 1917; TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 18.6.1917; Varala 2004, 100–101.

³²⁵ Niinistö 2006, 547.

³²⁶ Hersalo 1965, 411; Alanen 1992, 226.

taja S. E. Teirilä, kunnallislautakunnan esimies Jafet Suksi, Taneli Kangas ja Antti Ahtola.³²⁷ Suoraa yhteyttä palosammutuskunnan ja myöhemmän suojeluskunnan välille ei voida vetää siitä huolimatta, että edellä mainitut palosammutuskuntaa perustamaan ryhtyneet miehet kuuluivat myöhemmin suojeluskunnan esikuntaan. Palosammutuskunnan toiminta nimittäin tähtäsi nimensä mukaisesti palojen torjuntaan eikä esimerkiksi salaisten sotilasharjoitusten järjestämiseen. Vaikka suoraa yhteyttä ei järjestöjen välillä olekaan, on palosammutuskunta ei-sotilaallisesta toiminnastaan huolimatta luonut pohjaa myöhemmän suojeluskuntajärjestön perustamiselle.³²⁸ Suojeluskuntatoiminnassa teuvalaiset pyrkivät mahdollisimman pitkään välttämään vastakkainasettelua³²⁹.

Varsinaisen suojeluskunnan perustaminen tuotiin esiin ensimmäisen kerran 17.11.1917 pidetyssä kunnallislautakunnan kokouksessa, jossa poliisiviranomaiset olivat mukana. Kokouksessa keskusteltiin yleisestä järjestyksenpidosta ja todettiin Teuvan vähäisten poliisivoimien olevan riittämättömiä vastaamaan mahdollisista rettelöistä ja mellakoista. Kokouksessa todettiin, että koska niin oman maan kuin muidenkin maiden kansalaisten tekemät rikokset ovat tulleet yleisemmiksi, olisi kuntaan välttämätöntä perustaa suojeluskunta. Suojeluskunnan jäseniksi otettaisiin luotettaviksi ja rehellisiksi tunnettuja kuntalaisia puolueisiin katsomatta. Kunta lupasi myöntää toimintaan varat ja lisäksi kuntakokous valitsisi suojeluskunnan hallituksen ja määräisi järjestön toimivallasta.³³⁰ Kokous näyttää olleen ehdotuksesta yksimielinen. Kunnallislautakunnan jäsenenä ei ollut yhtään työväen edustajaa, joka olisi voinut esittää vastalauseen asiassa.

---

³²⁷ Vapaa Sana 12.10.1917; Hersalo 1965, 432.

³²⁸ Varala 2004, 101–102.

³²⁹ Ranta & Viita 2006, 891.

³³⁰ TKa, Kunnallislautakunnan kokouksen pöytäkirja 17.11.1917; Ranta & Viita 2006, 897.

Kokouksen jälkeen kunnallislautakunta laati kirjeen, joka lähetettiin kunnan työväenyhdistyksille. Kirjeessä esitettiin kokouksessa keskustellut asiat ja pyydettiin työväenyhdistyksiä yhtymään perustettavaan suojeluskuntaan. Vaikuttaakseen työväestön suojeluskunnan tarpeellisuudesta Teuvan porvarilliset järjestivät seurakuntatalolla kansalaiskokouksen, jossa keskusteltiin viimeaikaisista tapahtumista ja valtakunnallisista asioista. Kokouksessa oli läsnä suuri joukko kuntalaisia, etupäässä maatalonviljelevää väestöä. Kokous lähetti kirjeen eduskunnan puhemiehelle, jossa paheksuttiin sosialistien hirmutekoja³³¹ ja vaadittiin kaikkien syyllisten saattamista edesvastuuseen. Kirjeessä eduskunnan puhemiehelle todettiin, että maan sisäisen järjestyksen voi taata vain puhtaasti porvarillinen senaatti.³³² Kokouksessa laadittiin myös työväenyhdistyksille lähetettävä kirje, joka vetosi voimakkaasti yhteiseen etuun. Kirje kuului:

”Koska on pelättävissä, että paikkakunnalle ilmestyy aseellisia ryövärijoukkoja tai yksityisiä henkilöitä, joiden tarkoituksena on kiihottaa kansalaisia ryöstöihin, murhiin ja muihin rikoksiin kunnan väestöä vastaan, päätti Teuvan seurakuntatalolla 23.11.1917 pidetty kansalaiskokous kääntyä kirjelmässä kaikkien täkäläisten työväenyhdistysten puoleen kehottaakseen yhdistyksiä jäsentensä kautta estämään kaikkia paikkakunnalla mahdollisesti löytyviä edesvastuuttomia aineksia liittymästä kiihottajiin ja avustamasta ryövärijoukkoja. Kokous toivoo, että kunnan kaikki kansalaiset väkivallan uhatessa ulkoapäin yhtyvät yhteiseen puolustusrintamaan kaikkien yhtäläiseksi hyväksi.”³³³

---

³³¹ Sosialistien hirmuteoilla viitataan tässä yhteydessä muualla maakunnassa tai maassa marraskuun suurlakon aikana tapahtuneisiin väkivallantekoihin

³³² Suupohjan Kaiku 27.11.1917; Vaasa 27.11.1917.

³³³ KaA, TTy, Kansalaiskokouksen (23.11.1917) kirje työväenyhdistyksille.

Kirjeen olivat allekirjoittaneet Edvard Inkinen ja tohtori Severi Salonen. Niin kunnallislautakunnan kuin kansalaiskokouksen lähettämien kirjeiden vaikutus jäi vähäiseksi. Kansalaiskokouksen kirjeen vaikutusta heikensi se, että seurakuntatalolla järjestetty kokous esiintyi kansalaiskokouksen nimellä, vaikka kokouksesta ei ollut ilmoitettu missään. Vapaan Sanan mukaan ainoastaan ”porvarikopla” tiesi kokouksesta. Työväen edustajien puuttuessa kokouksesta työväenyhdistykset sanoutuivat irti kokouksen kannanotoista.³³⁴

Kunnallislautakunnan toivetta työväestön liittymisestä suojeluskuntaan puolestaan vaikeutti sosialidemokraattisen piiritoimikunnan lokakuun 25. päivänä lähettämä kiertokirje, jossa työväestöä kehoitettiin olla yhtymättä porvarillisiin suojelusosastoihin tai mihinkään aseelliseen järjestöön. Kiertokirjeen sisältö oli käsittelyssä ennen kunnallislautakunnan kirjeen saapumista Perälän ja Kirkonkylän työväenyhdistyksissä.³³⁵ Kirkonkylän työväenyhdistys päätti vielä rangaistuksista niiden jäsenten suhteen, jotka liittyisivät porvarillisten ”lahtarikaartiin”³³⁶. Nämä jäsenet erotettaisiin työväenyhdistyksen jäsenyydestä ja heidän nimensä julkaistaisiin Vapaassa Sanassa.³³⁷

Tämän lämpimämpää vastaanottoa suojeluskuntahanke ei saanut myöskään Äystön työväenyhdistyksessä. Äystöläiset päättivät irtisanoutua suojeluskuntahankkeesta ja varoittivat jäseniään olemasta millään tavoin mukana hankkeessa. Suojeluskunnan tarkoituksena oli kokouksena mukaan vain turvata porvariston luokkavalta.³³⁸ Äystön työväenyhdistys lähetti lisäksi

---

³³⁴ Vapaa Sana 7.12.1917.

³³⁵ KaA, PTy, Pöytäkirja 11.11.1917.

³³⁶ Lahtarin tapaisia jyrkkiä termejä käytettiin Teuvan työväenyhdistysten pöytäkirjoissa vain harvoin.

³³⁷ KaA, TTy, Pöytäkirja 11.11.1917.

³³⁸ TA, ÄTy, Pöytäkirja 24.11.1917.

kunnallislautakunnalle kirjeen, jossa perusteltiin suojeluskuntahankkeesta kieltäytyminen seikkaperäisemmin. Kirjeen mukaan suojeluskunnan perustaminen Teuvalle olisi täysin turhaa. Väkivaltaisuuksia ja levottomuuksia ei Teuvalla kirjeen mukaan tapahtuisi jos ”köyhälistöltä ei riistettäisi viimeisiäkin elämisen mahdollisuuksia”. Kirjeessä vakuutettiin rosvojoukkojen olevan vain porvarillisten oman mielikuvituksen tuotetta, joten ”pistimien kärkien teroittaminen” olisi turhaa. Teuvan poliisivoimat olivat aivan riittävät. Lopuksi kirjeessä todettiin vielä, että suojeluskuntahankeen sijaan varat tulisi myöntää hätäaputöihin.³³⁹

Tämän perusteellisempaa suojeluskuntahankkeen hylkäystä olisi työväenyhdistyksiltä tuskin voinut tulla. Työväenyhdistysten vastaukset suojeluskuntahankkeeseen pyrkivät vakuuttamaan porvarillisen osapuolen siitä, ettei työväestö tulisi turvautumaan väkivaltaan tai levottomuuksien lietsoomiseen. Kunnan poliisivoimiin luotettiin ja aseellista järjestäytymistä pidettiin täysin tarpeettomana. Kärjekkäät vastaukset kuitenkin lisäsivät epäluuloja työväestöä kohtaan³⁴⁰. Suojeluskunnan perustaminen nostettiin vielä esiin kuntakokouksessa marraskuussa, mutta sen paremmin kuntakokous kuin kunnallislautakuntaakaan, jolle asian valmistelu siirrettiin, eivät saaneet riittävästi innostusta aikaan, sillä tuskin kukaan oli valmis perustamaan eikunnallista aseellista järjestöä.³⁴¹ Tilanne oli samankaltainen koko Suupohjan alueella. Piirijärjestö ja sitä myöten yhteistä johtoa ei ollut ja toiminta oli hapuilevaa.³⁴² Näin suojeluskunta-asia hautautui Teuvalla eikä se noussut esiin marraskuun suurlakonkaan aikana, kuten monissa kunnissa tapahtui.

---

³³⁹ KaA, TSk, Äystön työväenyhdistyksen kirje kunnallislautakunnalle 25.11.1917.

³⁴⁰ Ranta & Viita 2006, 898.

³⁴¹ Varala 2004, 105; Hersalo 1965, 432.

³⁴² Hersalo 1965, 428.

Suurlakko ei koskettanut Teuvaa juuri lainkaan³⁴³. Sen paremmin sanomalehdet kuin työväenyhdistysten ja kunnallishallinnon pöytäkirjatkään eivät mainitse marraskuun suurlakkoa. Yksi poikkeus sentään on. Perälän työväenyhdistys käsitteli suurlakkoa kokouksessaan 15.11.1917, jossa valittiin viisimiehininen komitea, jonka tehtävänä oli kutsua yleinen työväenkokous kokoon, mikäli aihetta olisi³⁴⁴. Järjestys ei kuitenkaan häiriintynyt siinä määrin, että komitean olisi tarvinnut kokoontua.

3.5 Kristiinankaupungin tapaus ja sotalaitoksen vastustaminen

Vielä marraskuun suurlakon jälkeen paikallisten poliisivoimien nähtiin riittävän takaamaan järjestyksen Teuvalla. Vaikka selvää murroskohtaa suojeluskunnan perustamisessa ei Teuvalla voidakaan löytää, ovat joulukuun alun tapahtumat Kristiinankaupungissa epäilemättä vaikuttaneet hieman myöhäisempään suojeluskunnan perustamispäätökseen. Tapahtumien taustalla olivat Kristiinankaupungin punakaartilaisten toiminta, joka oli herättänyt pahennusta niin Kristiinankaupungissa kuin koko Suupohjan alueella. Ne muutamat työväen järjestyskaartit, joita Etelä-Pohjanmaalle perustettiin, oli muodostettu vain suojelemaan työväestön etuja, ei hyökkäämään. Kristiinankaupungin punakaarti kuitenkin rikkoi tämän käsityksen.³⁴⁵ Punakaartilaisten toiminta sai kristiinankaupunkilaisen koulunjohtajan kutsumaan koolle mielenosoituskokouksen, johon pyydettiin saapumaan kaikkia, jotka pitivät järjestyksen palauttamista tärkeänä. Kokoukseen saapui noin tuhat suupohjalaista. Teuvalta lähti matkaan noin 60 henkinen seurue, johon

---

³⁴³ Ranta & Viita 2006, 897.

³⁴⁴ KaA, PTy, Pöytäkirja 15.11.1917.

³⁴⁵ Manninen 1975, 431; Salkola 1985b, 327. Kaartinmuodostus Vaasan piirissä oli suhteellisesti huomattavasti vähäisempää kuin maassa keskimäärin. Sisällissodan alkuun mennessä kymmenessä Vaasan piirin 29 kunnasta oli ollut kaartihankkeita.

kuuluivat muun muassa tohtori Severi Savonen ja kunnallislautakunnan esimies Jaafet Suksi.³⁴⁶ Teuvalaiset eivät kuitenkaan koskaan päässeet kokouspaikalle, sillä punakaartilaiset pidättivät teuvalaiset Kristiinankaupungin asemalla passitta matkustamisesta. Seurue joutui odottamaan junassa niin pitkään, että se lähti paluumatkalle.³⁴⁷

Kristiinankaupungissa aseettomia ja aseellisia punakaartilaisia liikkui kokouspaikan edustalla pyrkien estämään kokouksen järjestämisen. Vastustuksesta huolimatta kokous järjestettiin. Vielä kokouksen alkamisen jälkeen paikallinen punakaartilaisten päällikkö ryntäsi lavalle puhumaan ja haukkumaan kokousväkeä. Häiriöistä huolimatta kokous sai käsiteltyksi asiansa ja hyväksytyä ponnet, joissa tuomittiin sosialistien ”hirmutyöt” ja vaadittiin rauhan ja järjestyksen palauttamista. Kokous sai aikaiseksi konkreettisia päätöksiä. Kokous päätti perustaa kuntainvälisen toimikunnan, joka ryhtyisi kiireelliseen työhön suojeluskuntien perustamiseksi jokaiseen Suupohjan kuntaan. Kristiinankaupungin kokous ja siihen liittyneet välikohtaukset vaikuttivat epäilemättä Teuvan suojeluskunnan perustamiseen. Kristiinankaupungin punakaartilaisten toiminta vahvisti teuvalaisten epäilyksiä oman paikkakunnan työväestöä kohtaan ja samalla vaikeutti yhteistoiminnan edellytyksiä.³⁴⁸

Teuvan suojeluskunta perustettiin joulukuun 9. päivänä 1917. Paine järjestön perustamiseen paikkakunnalle oli tullut ulkopuolelta. Perustamiseen tarvittiin suojeluskuntamies Lauri Pihkalan vierailu, U. U. Sepän vakuutte-

---

³⁴⁶ Varala 2004, 106; Hersalo 1965, 428

³⁴⁷ Suupohjan Kaiku 6.12.1917; Vaasa 8.12.1917; Manninen 1992b, 361.

³⁴⁸ Suupohjan Kaiku 6.12.1917; Vaasa 8.12.1917; Hersalo 1965, 429; Manninen 1992b, 361.

lu, Lapuan kokous ja yhteinen Suupohjan kokous.³⁴⁹ Teuvan suojeluskunnan perustavassa kokouksessa oli mukana Kristiinankaupungin kokouksen jälkeen valittu toimikunta sekä noin kaksikymmentä paikallista. Suojeluskunnan esikuntaan valittiin puheenjohtajaksi tohtori Savonen, ja muiksi jäseniksi Jaafet Suksi sekä talolliset Heikkilä, Kangas ja Sääntti. Perustettu suojeluskunta pyrki saamaan järjestönsä kunnallistettua. Tämä toteutuikin jouluaattona kuntakokouksen päätöksellä.³⁵⁰ Paikallisen suojeluskunnan jäsenmäärä alkuvaiheessa oli noin 70 miestä.³⁵¹ Suojeluskunnan kouluttajina toimivat Aarne Sääntti ja Artturi Viljamaa ja alkuvuoden puolella 1918 viisi teuvalaista osallistui Vöyrin sotakoulun harjoituksiin. 23.1. alkaneen sotakoulun kouluttajina toimivat jääkärit.³⁵² Aseista oli Teuvallakin pulaa. Vaikka aseita saatiin Pohjanmaalle jonkin verran, jäi koko Suupohjan alue täysin osattomaksi aseiden jaosta³⁵³. Vasta hyvin myöhään perustettu suojeluskunta on merkki siitä, että järjestys oli säilynyt kunnassa hyvänä koko vuoden 1917 ajan. Suojeluskunnan myöhäinen perustamisajankohta kielii myös suojeluskunta-aktiivien vähäisestä määrästä Teuvalla. Teuvan suojeluskunta oli ennen sisällissodan syttymistä yksi Etelä-Pohjanmaan pienimmistä suojeluskunnista eikä jäsenmäärä kasvanut sodan jälkeenkään.³⁵⁴

Työväki reagoi paikkakunnalle perustettuun suojeluskuntaan maltillisesti, eikä oman työväen järjestyskaartin perustamishankkeista ole mitään merkejä. Sen paremmin porvarilliset lehdet kuin paikallinen suojeluskuntakaan

---

³⁴⁹ Manninen 1992b, 373; Ranta & Viita 2006, 896, 898. Lauri Pihkala oli käynyt syyskuussa 1917 Suupohjassa teuvalaissyntyisen maisteri U. U. Sepän kanssa nostattamassa suojeluskuntahenkeä.

³⁵⁰ Hersalo 573–575; Varala 2004, 107.

³⁵¹ Hersalo 1965, 433.

³⁵² Alanen 1980, 262; Ranta & Viita 2006, 899.

³⁵³ Hersalo 1965, 430.

³⁵⁴ Lantto 1997, 374.

eivät mainitse mitään työväestön aseistautumishankkeista. Tämä on osaltaan selitettävissä sillä, että järjestyskaartille ei ollut mallia. Oli kaiken kaikkiaan harvinaista Etelä-Pohjanmaan maaseudulla, että kunnasta olisi löytynyt työväen järjestys- tai punakaarti. Paikkakunnan punaiset olisivat voineet tukeutua Kristiinan noin 500 miehen ja Kaskisten noin 700 miehen runsaasti aseistettuihin venäläisvaruskuntiin³⁵⁵, mutta näin ei kuitenkaan tapahtunut. Suurin selittävä tekijä järjestyskaartihankkeiden puuttumiselle on löydettävissä kunnan sisäisestä rauhallisuudesta. Kuten todettua, väkivaltaisuuudet ja järjestyshäiriöt olivat lähes tyystin tuntemattomia Teuvalla. Teuvan työväestö ei näin ollen todennäköisesti kokenut paikallisen suojeluskunnan suuntautuvan itseään vastaan, mikä oli tilanne monin paikoin Etelä-Pohjanmaalla muutenkin³⁵⁶.

Työväki ei missään vaiheessa omalla toiminnallaan pyrkinyt kärjistämään tilannetta. Sen sijaan työväenyhdistykset pyrkivät aktiivisesti selvittämään itseensä kohdistuneita haitallisia huhuja. Kirkonkylän työväenyhdistys käsiteli johtokunnan kokouksessa joulukuussa huhuja, joiden mukaan yhdistyksen jäsenillä olisi ollut salainen kokous kirkonkylän työväenyhdistyksen johtokuntaan kuuluneen Aatu Parkkisen luona. Kokouksessa oli huhun mukaan päätetty ryhtyä vainoamaan kunnan poliisiviranomaisia ja asemavirkailijaa. Muutamaa viikkoa aiemmin oli huhuja selvittämään valittu toimikunta, jonka tarkoituksena oli päästä selvyYTEEN huhujen totuudenmukaisuudesta³⁵⁷. Toimikuntaa kuultuaan johtokunta totesi, ettei mitään väitetynlaista kokousta ollut järjestetty, vaan huhut oli laskettu liikkeelle provokaatiomielessä. Syyllisiksi epäiltiin asemapäällikkö L. Lydeniä sekä kahta asemamiestä. Kokous lausui ankaran paheksuntansa ja varoitti moisen toimin-

---

³⁵⁵ Hersalo 1965, 433; Rasila 1968, 81.

³⁵⁶ Manninen 1975, 432.

³⁵⁷ KaA, TTy, Pöytäkirja 25.11.1917.

nan jatkamisesta.³⁵⁸ Kirkonkylän työväenyhdistys suhtautui erillisen toimikunnan käytön perusteella huhuihin vakavasti. Yhteiskuntarauhan säilyttäminen oli työväestönkin etu.

Aseistautumisen voimakas vastustus työväen puolelta oli nähty jo suoje-luskuntahankkeen yhteydessä marraskuussa 1917. Vuoden 1918 puolella mielet eivät olleet muuttuneet. Tammikuun alussa Teuvalla järjestettiin peräjälkeen kaksi kokousta, jotka käsittelivät käsillä olevaa sotalaitoshanketta³⁵⁹. Lujan järjestysvallan koettiin suuntautuvan nimenomaan työväestöä vastaan³⁶⁰. Perälän sosialidemokraattinen nuoriso-osasto käsitteli sotalaitoshanketta noin sadan hengen voimin.³⁶¹ Jo seuraavana päivänä järjestettiin samasta aiheesta kansalaiskokous kirkonkylän työväentalolla. Nyt paikalle oli kerääntynyt noin 200 teuvalaista. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Eemil Kiviluoma ja kirjuriksi Jalmari Teirilä. Juho Perälä toimi asian alustajana molemmissa kokouksissa. Useiden käytettyjen puheenvuorojen jälkeen kokous hyväksyi ponsilauselman, jossa sotalaitosta pidettiin kokonaan turmiollisena ja sitä tuli ryhtyä vastustamaan kaikin käytettävissä olevin keinoin.³⁶²

Samassa kansalaiskokouksessa keskusteltiin kunnan sisäisestä järjestyksestä. Aiheen alusti kunnallislautakunnan esimies Jaafet Sukki, joka pyrki perustelemaan suoje-luskunnan tarpeellisuutta Teuvan kunnalle. Keskustelun jälkeen sisäisestä turvallisuudesta laadittu ponsilauselma ei suonut ymmärrys-

---

³⁵⁸ KaA, TTy, Pöytäkirja 2.12.1917.

³⁵⁹ Paasivirta 1957, 66; Manninen 1998, 33. Sotalaitoshankkeella tarkoitettiin lujan järjestysvallan luomista. Ehdotus hyväksyttiin eduskunnassa 12.1. äänin 97–85. Päätös tarkoitti suoje-luskuntien muuttuvan käytännössä hallituksen joukoiksi. Lujan järjestysvallan hyväksyminen yhtenäisti työväenliikettä puolustamaan etujaan entistä voimakkaammin.

³⁶⁰ Lappalainen 1981, 20.

³⁶¹ Vapaa Sana 21.1.1918.

³⁶² KaA, TTy, Kansalaiskokouksen pöytäkirja 13.1.1918.

tä perustetulle suojeluskunnalle, sillä ponnen mukaan kaikki aseelliset joukot ja järjestöt on hajotettava ja jätettävä kuntien itsensä kansanvaltaisella tavalla järjestettäväksi. Kansalaiskokous tuomitsi samalla kaikki epäjärjestykset, ryöstöt, murhat ja muut paheet, ja totesi, että nämä tultaisiin yhteisellä joukkovoimalla estämään. Ponsi hyväksyttiin ”valtavin Hyvähuudoin”.³⁶³ Hyväksytyt ponnet noudattivat sosialidemokraattisen puolueen linjaa. Aseellisen vallankumouksen idea näyttää olleen tyystin vieras Teuvan sotalaitosta ja porvarillisten aseellista järjestäytymistä vastustaneelle työväelle. Etelä-Pohjanmaan työväestö oli laajemminkin teuvalaisten esittämien periaatteiden takana. Vaasan eteläisen piirin piirisihteeri Isak Penttala ilmoitti sosialidemokraattien puolueuuvoston 19. – 21.1.1918 pidetyssä kokouksessa, että Etelä-Pohjanmaan työväestö ei ryhdy vallankumoukseen³⁶⁴.

Myös Äystön työväenyhdistys järjesti vastalausekokouksen sotalaitoshanketta vastaan 20. päivänä tammikuuta. Kokouksen puheenjohtajaksi valittu Erkki Kuusanmäki alusti aiheesta. Hänen mukaansa sotalaitos suuntautuu ennen kaikkea työväkeä vastaan. Mielipiteenvaihto kokouksessa oli runsasta. Yleisesti sotaväkeä pidettiin tarpeettomana ja sen pelättiin nostavan kansan verotusta. Kokouksessa puhunut Viljami Pulli toi ilmi, ettei Suomessa tarvita paikalliskaarteja sen paremmin kuin puna- tai lahtarikaartejakaan. Tärkeänä pidettiin sitä, että levottomuuksilta vältyttäisiin torjumalla työtömyyttä ja liian korkeita elintarpeiden hintoja.³⁶⁵

Sotalaitosta vastustaessaan äystöläisetkään eivät pyrkineet radikaaleihin toimiin, vaan pikemminkin esittämään konkreettisia ohjeita, joilla levottomuudet saataisiin estettyä. Yhteistoiminnan tärkeys näkyi sanomalehdistös-

---

³⁶³ KaA, TTy, Kansalaiskokouksen pöytäkirja 13.1.1918.

³⁶⁴ Salkola 1985b, 307.

³⁶⁵ TA, ÄTy, Vastalausekokouksen pöytäkirja 20.1.1918.

sä. Savonlinnan aseistariisuntasopimus, jota voitiin pitää esimerkkinä paikallisen sopimisen mahdollisuudesta, uutisoitiin Vaasassa³⁶⁶. Vielä 21. päivänä tammikuuta Suupohjan Kaiussa julkaistiin yleisökirje Teuvalta, jossa vedottiin kaikkiin ”ei-huligaaneihin ja ei-rosvoihin” niin porvareita kuin sosialistejakin liittymään yhteiseen rintamaan.³⁶⁷ Vielä tuolloin osapuolten välinen yhteistoiminta näyttikin mahdolliselta.

3.6 Teuvalaiset valitsevat puolensa

Vuoden 1918 alussa Teuvalla ristiriitaisuuksien kärjistyisestä väkivaltaisuuksien tasolle ei ollut mitään merkkejä. Teuvalaisilla oli aito pyrkimys säilyttää olot kotipaikkakunnalla väkivallattoman rauhallisina³⁶⁸. Työväestö ei ollut omaa kaarta perustanut eikä suojeluskuntakaan toiminut näkyvästi. Jäseniä suojeluskunta toki pyrki hankkimaan parhaansa mukaan. Jäsenhankinnassaan suojeluskunta suuntautui myös työväestön puoleen. Järjestäytyneen työväen edustajat kokivat tämän perin ärsyttävänä. Vapaassa Sanassa kirjoitettiin, kuinka ”lahtarikaartilaiset” yrittivät kaikenmoisten ”almujen” avulla houkutella työväestöä mukaan³⁶⁹. Myöhemmin väitettiin, että nimenomaan Vapaan Sanan kirjoittelu ja sosialistiset edustajaehdokkaat olivat syyllisiä osapuolten välien rikkoontumiseen Teuvalla³⁷⁰. Suojeluskunnan toiminta aktivoitui vasta 28.1. huhujen vaikutuksesta samaan aikaan kun venäläisten sotilaiden aseistariisunta maakunnassa alkoi. Huhujen mukaan Teuvan aseman ja Äystön pysäkin välillä olisi kulkenut neljä aseellista miestä kyselemässä säästöpankin sijaintia. Huhut saivat paikallisen suojeluskun-

---

³⁶⁶ Vaasa 8.1.1917.

³⁶⁷ Suupohjan Kaiu 21.1.1917.

³⁶⁸ Ranta & Viita 2006, 899.

³⁶⁹ Vapaa Sana 18.1.1918.

³⁷⁰ Hersalo 1965, 412.

nan aloittamaan etsinnät. Kun etsinnöissä ei kuitenkaan mitään löytynyt, asetettiin kunnan keskeisille paikoille vartiot.³⁷¹

Seuraava Teuvan suojeluskuntalaisia aktivoinut tapaus oli Kristiinankaupungin valtaus. 30. tammikuuta saapui Teuvalle juna, jolla vapaaehtoiset matkustivat vapauttamaan Kristiinankaupunkia venäläisistä sotilaista ja punakaartilaisista. Kristiinankaupungissa venäläiset sotajoukot ja punakaartit tekivät sitkeintä vastarintaa koko Pohjanmaalla. Taisteluun osallistui noin 60 teuvalaista.³⁷² Teuvan suojeluskuntalaiset olivat tähän saakka olleet haluttomia lähtemään oman kuntansa ulkopuolelle³⁷³, eikä Kristiinankaupungin valtaukseseenkaan osallistunut kuin osa suojeluskuntalaisista. Kristiinankaupungin valtauksen kanssa samaan aikaan järjestettiin Äystön työväentalolla yleinen työläiskokous. Kokouksessa otettiin uudelleen tarkasteltavaksi aiemmin kirkonkylän kansalaiskokouksessa annettu lupaus suojella kylää yhteisvoimin porvariston kanssa. Kokous totesi, että huhut neljän aseellisen miehen saapumisesta Teuvalle olivat vain ”porvariston provokaatiota”.

Tarkoituksellisesti porvariston puolelta levitetyt huhut saivat kokouksen kieltämään työväenyhdistysten jäseniä toimimasta yhteistyössä porvariston kanssa. Päätöstä rikkoneet erotettaisiin työväenjärjestöstä ja heidän nimensä julkaistaisiin Vapaassa Sanassa. Aivan erityisesti kokous paheksui porvaristoa lupauksen rikkomisesta, sillä he olivat luvanneet olla ottamatta osaa aseelliseen toimintaan. Nyt he kuitenkin olivat suurella innolla lähteneet lahtarikaartien mukana Kristiinankaupunkiin sotimaan.³⁷⁴ Kotikunnan miesten liittyminen ”lahtarikaartien” mukaan oli pahasti ristiriidassa sen

---

³⁷¹ Varala 2004, 112.

³⁷² Varala 2004, 113; Niinistö 2006, 565.

³⁷³ Lantto 1997, 374.

³⁷⁴ TA, ÄTy, Yleisen työväenkokouksen pöytäkirja 31.1.1918.

käsityksen kanssa, että Teuvan mahdolliset levottomuudet oli tarkoitus torjua kuntalaisten yhteistoimin. Viimeistään tässä vaiheessa suojeluskuntalaiset omalla toiminnallaan vahvistivat sen Teuvan työläisten aiemmin torjuttu epäilyksen, että suojeluskunnat oli perustettu nimenomaan työväestöä vastaan.

Siitä huolimatta, että äystöläiset olivat tuominneet Kristiinankaupunkiin matkanneiden kuntalaisten toimet, ei työväestöllä ollut juuri minkäänlaista käsitystä sotatoimien laajuudesta. Pian valkoisen Suomen toimien vastustaminen tuli myös Teuvalla mahdottomaksi ja työväenyhdistysten toiminta keskeytyi. Äystön työväenyhdistyksen toiminta keskeytyi dramaattisesti helmikuun alkupäivinä kolmen aseellisen miehen tullessa pidättämään parhaillaan luentoa pitävää Hilda Hannusta.³⁷⁵ 8. päivänä helmikuuta Kristiinankaupungin suojeluskunnan piiriesikunnan kokous kielsi kaikki alueella järjestettävät suojeluskuntiin liittymättömät kokoukset. Samassa yhteydessä määrättiin kaikilta "punaisilta ja muilta epäilyttäviltä henkilöiltä riistettävän aseet pois".³⁷⁶ Tähän joukkoon ei Teuvalla monta henkilöä kuulunut. Alkanut sota viivästytti kunnallisen päätöksenteon demokratisoitumista, kuten on aiemmin todettu. Uudistus, joka olisi mahdollistanut työväen entistä paremmat vaikutusmahdollisuudet kunnassa, hautautui sodan jälkeisiin.

Samalla kun suojeluskunta vakiinnutti roolinsa järjestyksen turvaajana kunnassa, työväestö joutui valvonnan alle. Paikallisen työväenliikkeen johtohahmon Juho Perälän mukaan valvonta näyttäytyi "akkunain takana kurkkimisena". Työväenyhdistysten jäseniä kuulusteltiin ja jopa pakotettiin

---

³⁷⁵ TA, ÄTy, 10-vuotis historiikki.

³⁷⁶ KA, TSk, Kristiinankaupungin piiriesikunnan kokouksen pöytäkirja 8.2.1918.

eroamaan järjestöistä³⁷⁷. Maaliskuun alussa kaikille työväenyhdistyksille lähetettiin kysely, jossa tiedusteltiin mille kannalle he nykyisessä tilanteessa asettuivat. Väärin vastanneet järjestöt tuli hajottaa kapinallisina.³⁷⁸ Maaliskuun aikana Perälä itse pidätettiin ja hänen sekä muiden epäluotettavien tilalle elintarvikelautakuntaan valittiin uusia jäseniä³⁷⁹. Maltillisetkin työväestön edustajat leimattiin epäluotettaviksi ja heidän osallistumisensa kunnan toimintaan evättiin.

Teuvan suojeluskunta puuttui suojeluskuntavastaisten huhujen ja pilkkaimiseen nopeasti. Helmikuun alkupuolella Jyväskylästä edellisen vuoden lokakuussa Teuvalle saapunut maalari Aarne Byrn haettiin esikunnan kuulusteltavaksi. Hänen väitettiin julistavan kuinka punakaartit tulisivat tunkeutumaan pohjoiseen jo parin viikon päästä lahtarikaartien paetessa henkensä edestä³⁸⁰. Byrn pidätettiin siitä huolimatta, että hän sanoi kuulustelussa olevansa puolueeton.³⁸¹ Kuulusteltavaksi haettiin Teuvalla myös sellaisia henkilöitä, joilla ei näyttänyt olevan mitään yhteyksiä työväenliikkeeseen, mutta jotka kiistivät suojeluskunnan auktoriteetin. Tällaisia olivat muun muassa talolliset Aadolf Vuoristo ja Sylvesteri Yrttima, joiden väitettiin sanoneen suojeluskuntalaisia huijareiksi, jotka pelottelevat ihmisiä pyssyillä ja vaativat liittymään järjestöön. Yrttimaan väitettiin vielä todenneen, että hän ei tohdi viattomia ihmisiä mennä ampumaan, vaan ampuu ilmaan ja kehottaa muitakin niin tekemään. Syytetyt myönsivät väitteet oikeiksi ja lupasivat

---

³⁷⁷ Varala 2004, 117.

³⁷⁸ KA, TSk, Perälän osaston kirje suojeluskunnan esikunnalle 3.3.1918.

³⁷⁹ TKa, Elintarvikelautakunnan pöytäkirja 25.3.1918.

³⁸⁰ Tikka 2004, 367. Sanomisilla ja uhkauksilla on esitetty olleen kenttäoikeuksien tuomioissa huomattava merkitys, mitä suulaammin ja häijymmin oli esiintynyt, sitä varmemmin siitä sai myös maksaa. Osittain kyse on ollut vain pahatapaisuudesta, kapinallisuuden ja turhautuneisuuden osoittamisesta.

³⁸¹ KA, TSk, Kuulustelupöytäkirja 8.2.1918.

vastedes kannattaa suojeluskuntaa. Kuulusteltaviksi joutuivat myös talollisen pojat Jaakko ja Samuli Heikuri, jotka olivat pyyhkineet nimensä suojeluskunnan luettelosta ja kieltäneet antamasta aseitaan suojeluskunnan käyttöön.³⁸²

Suojeluskunnan auktoriteetin kyseenalaistaminen ja aseisiin tarttumisen vastenmielisyys ei ollut pelkästään työväenyhdistysten jäsenten keskuudessa vallinnut ilmiö. Kuten edellä esitellyistä pöytäkirjoista nähdään, kaikki kuulustellut eivät suinkaan olleet työväenyhdistysten jäseniä. Sama henki jatkui osassa kuntalaisia vielä pitkälle kevääseen 1918. Tämä tuli näkymään muun muassa asevelvollisuuskutsunnoissa, joissa Teuvalta toimitettiin asukaslukuun nähden poikkeuksellisen paljon kutsuntarikkureita Närpiön vankileirille³⁸³. Aseistakieltäytyjien määrä oli suurin koko maakunnassa³⁸⁴. Valkoisen terrorin kohteeksi ei yksikään teuvalainen joutunut³⁸⁵. Laaja vastarinta on oletettavasti vaatinut jonkinasteista yhteistä sopimusta asiasta. Muun muassa Juho Perälä oli aiemmin esittänyt aseiden vastustamiseen liittyneitä mielipiteitä. Vaikka suoraa yhteyttä aihetta käsitelleisiin puheisiin ei olisikaan, oli kutsunnoista kieltäytyminen Etelä-Pohjanmaalla vahva protesti valkoisen Suomen aseiden hankittua ylivaltaa vastaan. Osa teuvalaisista noudatti periksi antamattomasti jo vuoden 1917 omaksuttuja periaatteita,

---

³⁸² KA, TSk, Kuulustelupöytäkirja 4.3.1918.

³⁸³ Alanen 1992, 238.

³⁸⁴ Ranta & Viita 2006, 903; Ruismäki 2006, 705; Katajala 1994, 138. Passiivinen vastarinta on ollut etenkin talonpoikien keskuudessa Suomessa yleisin vastarinnan muoto. Avoin kapina ja väkivalta ovat olleet passiiviseen vastarintaan nähden selvästi harvinaisempia. Passiivinen vastarinta näyttäytyy muun muassa esivallan antamien käskyjen ja määräysten huomiotta jättämisenä.

³⁸⁵ Ka, SSSP:n sotaturmatietokannan tiedot.

joiden mukaan ”omia vastahan ei lähäretä tappelemahan”.³⁸⁶ Kun neuvotte-
luvaraa ei enää ollut, turvauduttiin passiiviseen vastarintaan.

Julkiset vastalauseet ja passiivinen vastarinta sodan aikana olivat vain Kir-
konkylän ja Perälän alueen ilmiöitä. Äystössä tilanne oli toinen. Täällä val-
koisen armeijan kokoaminen ei tuottanut ongelmia. Muun muassa työvä-
enyhdistyksen puheenjohtaja Urho Ojalampi ja kirjuri Viljami Pulli lähtivät
Pohjois-Hämeen rykmenttiin maaliskuun puolivälissä. Samat miehet, jotka
vielä tammikuun loppupuolella olivat tuominneet Kristiinankaupunkiin
lähteneet suojeluskuntalaiset, olivat nyt itse mukana valkoisessa armeijassa.
Tällaiseen täyskäännökseen voidaan esittää useita syitä. Ensinnäkin Äystö
sijaitsi kaukana Kirkonkylästä ja Perälästä. Tästä johtuen äystöläiset ovat
voineet jäädä ulkopuolisiksi yhteisesti sovitusta vastarinnasta. Toiseksi Äys-
tön työväenyhdistys oli tuore eikä vaikutusvaltaisia työväenjohtajia kylässä
ollut. Kolmas selittävä tekijä on valkoinen propaganda, joka esittäessään
punakaartilaiset ”punaryssinä” on saattanut saada äystöläisten mielet muut-
tumaan.³⁸⁷ 14. päivänä huhtikuuta pidetyssä kokouksessaan Äystön työvä-
enyhdistys tuomitsi kovin sanoin työväestön aseisiin tarttumisen ja terrori-
toimintaan ryhtymisen. Kokouksessa tuotiin esiin, että Marxin ja Kautskyn
³⁸⁸ajatuksiin ei kuulunut aseelliseen vallankumoukseen ryhtyminen.³⁸⁹

Sosialistisen aatteen auktoriteetteja käytettiin Teuvalla mitä erilaisimpien
konkreettisten toimien taustavoimana. Siinä missä Kirkonkylän ja Perälän

---

³⁸⁶ Varala 2004, 123–125.

³⁸⁷ Varala 2004, 131, Manninen 1993, 451.

³⁸⁸ Manninen 1992b, 391. Kautskyn mukaan sosiaalidemokratia oli ”vallankumouksellinen,
mutta ei vallankumouksia tekevä puolue”. Vallankumousta ei saanut ”yllyttää tai valmis-
taa”, vaan se tuli jos oli tullakseen.

³⁸⁹ TA, ÄTy, Pöytäkirja 14.4.1918.

työväestö kieltäytyi tarttumasta aseisiin Karl Kautskyn hengessä, liittyi osa Äystön työväestä Kautskyyn vedoten valkoiseen armeijaan karkottamaan ”punaryssät” maasta. Ja silti kummatkin toimivat järjestäytyneen työväenliikkeen nimissä. On kuitenkin todettava, että äystöläisten ratkaisu liittyä valkoiseen armeijaan, vaikka he olivat Kristiinankaupungin retken tuominneet noin kuukautta aikaisemmin, ei sittenkään ollut täyskäännös. Äystön työväenyhdistys ei ollut nimittäin missään vaiheessa hyväksynyt punakaartilaisien aseisiin tarttumista.

Tammikuun loppupuolella laajan yhteenoton syttymistä ei edes pidetty mahdollisena. Kun sitten laajamittainen sota syttyi, ei aseisiin tarttuminen ollut äystöläisille edelleenkään ratkaisu. Tilanteen niin vaatiessa valkoiseen armeijaan liittyminen nähtiin parempana vaihtoehtona kuin passiivinen vastarinta, jonka tulkittiin samalla tarkoittavan punaisen Suomen toimien hyväksymistä.³⁹⁰ Ja jos aseisiin tartuttiin, eivät viholliset olleet kotipaikkakunnan maltillisia työväen edustajia, vaan venäläisiä, ”punaryssiä”, joita lähdettiin riisumaan aseista³⁹¹. Äystöllä ei missään tapauksessa voitu hyväksyä punakaartien tekemiä ”roistontöitä”³⁹². Valkoiseen armeijaan liittyminen näyttää olleen osalle äystöläisistä pakon sanelemaa. Vuosikertomuksissa ja historiikeissa paistaa läpi myös niiden näkökulma, jotka eivät uskaltaneet nousta suoraan vastustamaan suojeluskuntalaisia. 10-vuotishistoriikin mukaan Äystön suojeluskuntalaiset pitivät huolen, että sorretut eivät nousisi sortajiaan vastaan³⁹³. Äystöllä pelättiin, että valkoisen Suomen voitto tar-

---

³⁹⁰ Varala 2004, 134.

³⁹¹ Ylikangas 1993, 21.

³⁹² Manninen 1975, 458.

³⁹³ TA, ÄTy, 10-vuotishistoriikki.

koittaisi sosialidemokraattisen liikkeen lopettamista kokonaan³⁹⁴. Tilanne on siis ollut Äystölläkin kaikkea muuta kuin yksiselitteinen.

---

³⁹⁴ TA, ÄTy, Vuosikertomus 1918.

4. Muurame

4.1 Kunnallispolitiikka ja torpparikysymys

Muuramen taajama, joka vuoteen 1921 oli osa Korpilahden kuntaa, oli sisällissodan alkaessa maakunnan teollistuneimpia alueita³⁹⁵. Etenkin sahateollisuus vaikutti voimakkaasti Muuramessa. Muurame oli jo ennen oman kunnan perustamista melko itsenäinen talousalue. Tästä on osoituksena muun muassa oman osuuskaupan perustaminen vuonna 1916.³⁹⁶ Neljäsosa taajaman työkäisestä väestöstä sai elantonsa teollisuus- ja käsityöammateista.³⁹⁷ Muuramen väkiluvusta ei ole tarkkaa tietoa vuosilta 1917 ja 1918. Itsenäistymisensä aikana vuonna 1920 Muuramessa oli 2 736 asukasta, joten tässä tutkimuksessa tarkasteltavan ajanjakson aikana väkiluku on ollut jonkin verran tuota pienempi.³⁹⁸ Muurame sijaitsi hyvien liikenneyhteyksien päässä muun muassa Jyväskylästä ja Säynätsalosta³⁹⁹. Kuten koko Korpilahdella niin myös Muuramen taajamassa torpparien ja tilattomien osuus oli suuri. Talollisia oli noin neljäsosa kunnan asukkaista ja torppareita niin ikään noin neljäsosa.⁴⁰⁰ Tämä oli omiaan luomaan pohjaa työväenliikkeen leviämiseksi taajamassa.⁴⁰¹ Taajaman varhainen teollistuminen, vilkas työväenyhdistys-

---

³⁹⁵ Hujanen 1989, 119–120.

³⁹⁶ Lahti 1994, 254.

³⁹⁷ Hujanen 1989, 119–120.

³⁹⁸ Ruuskanen 1989, 97.

³⁹⁹ Haasio 1989, 181–182.

⁴⁰⁰ Hujanen 1989, 124–125.

⁴⁰¹ Lahti 1994, 384–385.

toiminta⁴⁰², tehokas agitaatio ja tilattoman väestön kannatus nostivat sosialidemokraatit valtatekijäksi ensimmäisistä eduskuntavaaleista lähtien.⁴⁰³

Muurame oli ennen sotaa voimakkaan punainen taajama. Maaseudun teollisuuskeskuksille tyypillinen patriarkalisuus ja työnantajien holhoavat näkemykset olivat tavallisia myös Muuramessa, mutta ne eivät pystyneet estämään sosialististen aatteiden leviämistä⁴⁰⁴. Sosialismin kannatus oli heijastumaa myös valkoisen Suomen punaisimman alueen - Jyväskylän ja sen maalaiskunnan - läheisyydestä.⁴⁰⁵ Syksyn 1917 kunnallisvaaleissa sosialidemokraattisen kannatus oli totuttuun tapaan korkea. Suomalainen puolue sai 27 prosenttia, sosialidemokraatit 67 prosenttia ja kristillinen työväenpuolue 6 prosenttia äänistä.⁴⁰⁶ Syksyn vaaleihin liittyi kuitenkin epäselvyyksiä, joista Sorretun Voima kirjoitti lokakuussa. Lehden mukaan Muuramen Vihtalahden vaaliluettelosta oli pyyhitty yli 40 äänioikeutetun työläisen nimet, jotka eivät näin saaneet lainkaan äänestää. Syytä tähän ei kuitenkaan selvinnyt.⁴⁰⁷ Varakkuuden vaikutus kunnallisvaalien äänimäärään takasi kuitenkin sen, että työväen edustajat olivat kunnallisessa päätöksenteossa vähemmistössä. Muuramen kaltaisissa pienissä sisämaan teollisuuspaikkakunnissa asukkaat saattoivat olla kokonaan syrjässä kunnallisesta päätöksenteosta⁴⁰⁸. Aivan näin huono ei Muuramen tilanne kuitenkaan ollut. Kuntakokous oli Korpilahden, ja samalla Muuramen, ylin kunnallinen elin. Sen jäseniä olivat muuramelainen puheenjohtaja Kalle Kuusanmäki sekä jäsenet Onni Raitala,

---

⁴⁰² TA, Mty, 10-vuotishistoriikki. Työväenyhdistys perustettiin Muurameen 9.4.1905.

⁴⁰³ Rantatupa 1989, 400–401.

⁴⁰⁴ Alestalo 1977, 106.

⁴⁰⁵ Rantatupa 1989, 400–401; Mönkkönen 1988, 619.

⁴⁰⁶ Lahti 1994, 409.

⁴⁰⁷ Sorretun Voima 10.10.1917.

⁴⁰⁸ Haapala 1995, 137.

A. J. Lindgren, Emil Vätilä, Oskari Hakanen, Herman Niittynen ja Seelimi Leino⁴⁰⁹. Kuntakokouksen ohella toinen tärkeä elin oli kunnallislautakunta. Kunnallislautakunnan esimiehenä toimi Korpilahden kirkonkylältä kotoisin ollut A. G. Lindgrén.⁴¹⁰

Uusi kunnallisvaaliasetus astui loppuvuodesta 1917 voimaan ja ensimmäiset uuden asetuksen mukaiset vaalit oli määrä järjestää vuoden 1918 alussa. Sanomalehdistössä kiinnitettiin asiaan erityistä huomiota. Sorretun Voima kehotti loppuvuodesta työväestöä asettamaan päteviä ehdokkaita kunnallisvaaleihin ja äänestämään vilkkaasti⁴¹¹. Saarijärven Paavo puolestaan kehotti Korpilahden maltillista väestöä lähtemään kunnallisvaaleihin omalla listallaan⁴¹². Loppuvuodesta 1917 valittiin Korpilahden pitäjissä jäseniä kunnallisvaalilautakuntiin. Valinnan suoritti kunnallislautakunta. Muuramen vaalilautakuntaan valittiin puheenjohtaja opettaja Niilo Tammivuori, jäsenet puuseppä Edvard Mäkinen, mäkitupalainen Herman Koskinen ja varalle talollinen Joonas Hautala, Vihtori Pesonen ja koneenkäyttäjä Herman Kulmala⁴¹³. Kunnallisvaalien keskusvaalilautakuntaan valittiin muuramelaisista metsänhoitaja P. E. Minni. Valmistelut olivat pitkällä, mutta sodan syttyminen esti vaalien järjestämisen⁴¹⁴.

Joulukuussa vuonna 1917 Muurameen perustettiin kunnallisseura, joka oli heti perustamisestaan lähtien selvästi suljettu työväenaatteen edustajilta. Vuosikokouskutsussa Keskisuomalaisessa tammikuun 1918 loppupuolella

---

⁴⁰⁹ KKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 28.7.1917.

⁴¹⁰ Lahti 1994, 446.

⁴¹¹ Sorretun Voima 12.12.1917.

⁴¹² Saarijärven Paavo 29.1.1918.

⁴¹³ Saarijärven Paavo 26.1.1918.

⁴¹⁴ KKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 10.3.1918.

sosialisteja nimenomaan kielletään tulemasta kokoukseen. Perustamiskokouksessa olivat koolla monet paikkakunnan porvarillisten johtohahmot. Paikalla olivat muun muassa puheen pitänyt pastori Kaarlo Sovijärvi, talollinen Joonas Hautala, metsänhoitaja P. E. Minni, opettaja Niilo Tammivuori ja talollinen Hannes Hietanen. Monet paikallaolijoista kuuluivat myös taajaman suojeluskunnan esikuntaan⁴¹⁵. Kunnallisseura ajoi voimakkaasti itsenäisen Muuramen kunnan ja kokouksissa käsitellyt asiat liittyivät tähän tavalla tai toisella.⁴¹⁶ Kunnallisseuralla oli myöhemmin merkittävä vaikutus Muuramen kunnan perustamisessa. Kunnallisseuralaisten suojeluskuntakytkökset tekevät ymmärrettäväksi, miksi he rajasivat maltillisetkin sosialistit pois seuran toiminnasta. Näin jyrkkä kanta oli kuitenkin paikkakuntalaisten keskuudessa selvästi vähemmistössä.

Muuramen lähikunnat Jyväskylää lukuun ottamatta olivat selvästi vuokratilavaltaisempia. Muuramessa vuokratilojen osuus oli alle kolmannes kun se lähikunnissa oli lähes poikkeuksetta noin puolet kaikista tiloista.⁴¹⁷ Näin ollen Muuramen suurimmat erot lähikuntiin verrattuna olivat nimenomaan teollisuuden suurempi osuus ja vuokratilojen vähäisyys. Suhteellisen varhainen teollistuminen ei kuitenkaan välttämättä merkinnyt tilanteen kärjistymistä vuoden 1917 aikana. Vuokraviljelijöiden ongelmatkaan eivät olleet tärkein tilanteen kärjistymiseen vaikuttanut tekijä tai edes aina merkittävä tekijä.⁴¹⁸ Vaikka vuokratiloja oli Muuramessa vähemmän lähikuntiin verrattuna, olivat torppareiden asiat useaan otteeseen esillä syksyn 1917 ja kevään 1918 välisenä aikana. Perusteettomat häädöt - tai pikemminkin niiden uhka

---

⁴¹⁵ KA, MSk, Perustavan kokouksen pöytäkirja 16.11.1917.

⁴¹⁶ Keski-Suomi 29.12.1917; Keski-suomalainen 26.1.1918.

⁴¹⁷ Rasila 1968, 85.

⁴¹⁸ Upton 1980, 12, 26; Rasila 1968, 42. Valkoisten ja punaisten puolella kaatuneista suurin piirtein yhtä suuri osa oli torppareita.

- eivät olleet vieraita Muuramessa. Häädön uhan kokivat konkreettisesti Muuramen Rannankyläläiset torpparit Nestori Lappi ja Jahwet Ruotonen, jotka aiottiin häätää tiloiltaan. Maanomistajat väittivät torppareiden rikkooneen solmittuja sopimuksia. Torpparit itse olivat kuitenkin jyrkästi eri mieltä ja vaativat ulkopuolisia sovittelemaan tapausta.⁴¹⁹ Sovittelun ansiosta torpparit saivat jäädä tiloilleen.

Noin viikko tapauksen jälkeen järjestettiin Muuramessa torppareiden kokous. Tässä kokouksessa torpparit yhtyivät sosialidemokraattisen puolueen Me vaadimme-ohjelmaan⁴²⁰. Torppareiden asiat olivat esillä jälleen myöhemmin syksyllä ja alkuvuodesta 1918. Joulukuun alussa järjestetty Korpi-
lahden maanvuokraajien osaston kokous esitti, että torppareiden olisi julistauduttava vapaiksi eduskunnan saamattomuuden johdosta. Samassa kokouksessa käsiteltiin myös sotalaitoshanketta ja korostettiin rauhan merkitystä.⁴²¹ Aivan kuin joulukuinen maanvuokraajien kokous niin myös Muuramen työväentalolla tammikuun alussa 1918 järjestetty kokous oli runsasväkinen. Työväentalolle oli kokoontunut yli 200 henkeä, mikä on Muuramen mittakaavassa suuri määrä. Kokouksessa oli paikalla kansanedustaja N. Lepola. Torpparikysymys oli keskeisellä sijalla tässä kokouksessa ja edustaja Lepolan alustuksen jälkeen puhuttiin lisäksi sotalaitoshankkeesta.⁴²²

Näiden tapausten perusteella on selvästi nähtävissä, että vuokratilallisten asema oli useaan otteeseen esillä siitä huolimatta, että taajamassa oli vuokra-tiloja vähemmän kuin lähikunnissa. Vuokratilallisten aktiivisuus ja konkreettiset vaatimukset eivät kuitenkaan tarkoittaneet sitä, että he olisivat läh-

---

⁴¹⁹ Sorretun Voima, 29.10.1917.

⁴²⁰ Sorretun Voima, 9.11.1917.

⁴²¹ Sorretun Voima 17.12.1917.

⁴²² Sorretun Voima 4.1.1918.

teneet vaatimaan oikeuksiaan väkivalloin. Radikaali, vallankumoukseen valmis väestö, tuli vain harvoin vuokratilallisten joukosta⁴²³.

4.2 Työttömyys, tehdastyöväen asema ja Säynätsalon tapaus

Työttömyydestä muodostui syksyn 1917 kuluessa sekä valtakunnallisesti että paikallisesti erittäin merkittävä epävarmuustekijä vallinneessa sosiaalisessa ja poliittisessa tilanteessa. Vallitöiden loputtua maaliskuun vallankumouksen jälkeen työttömyydestä muodostui keskeinen ongelma ja tilanteen kärjistäjä.⁴²⁴ Työttömyys oli ongelma myös Muuramessa, jota selvittämään valittiin kuntaan kolmejäseninen työttömyyslautakunta kuntakokouksen päätöksellä lokakuussa 1917. Työttömyyslautakunnan jäsenille määrättiin samat tehtävä- ja kokouspalkkiot kuin elintarvikelautakunnankin jäsenille, mikä osoittaa työttömyyslautakunnan olleen merkityksellinen. Työttömyyslautakuntaa perustettaessa sen jäseniksi valittiin puuseppä Nestor Nättinen, herrastuomari Lev Pukkala ja kelloseppä Otto Malm. Työväen edustajan Nestor Nättisen valitseminen työttömyyslautakunnan jäseneksi vahvisti työväestön vaikutusvaltaa kunnallisten asioiden hoidossa.⁴²⁵ Mikään erityisen merkittävä tilanteen kärjistäjä työttömyys ei kuitenkaan Muuramessa ollut. Teema ei nouse loppusyksystä ja alkukevästä sen paremmin työväenyhdistyksen, kuntakokouksen kuin kansalaiskokoustenkaan käsittelyyn. Elintarvike- ja järjestyskysymykset sekä oman kunnan itsenäistymishanke syrjäyttivät työttömyyden toisen luokan ongelmaksi.

Työttömyyskysymykseen liittyi olennaisesti Muuramen tuolitehtaan tilanne, joka oli esillä useaan otteeseen vuosien 1917 ja 1918 taitteessa. Muuramen

---

⁴²³ Ehrnrooth 1992, 353

⁴²⁴ Upton 1980, 38 ja 127.

⁴²⁵ KKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 23.10.1917.

tuolitehdas oli tuohon aikaan paikkakunnan merkittävimpiä työllistäjiä sahan ohella.⁴²⁶ Ensimmäinen maailmansota aiheutti tehtaalle suuria vaikeuksia. Tehtaan työväki pyrki pitämään eduistaan kiinni muun muassa anomalla yleiskorotusta palkkoihinsa. Inflaatio nousi sodan aikana kestäättömän korkeaksi, eivätkä palkat tahtoneet pysyä perässä. Tuolitehtaan osakeyhtiön johtokunta käsitteli asiaa kokouksessaan marraskuun alkupuolella, mutta päätti palkkojen korotuksen sijaan ryhtyä toimenpiteisiin työväen vähentämiseksi.⁴²⁷ Irtisanomiset toteutettiin vasta marraskuun suurlakon jälkeen. Tehtaan johto vetosi työn vähyyteen perustellessaan irtisanomisia. Tilannetta kärjisti kuitenkin työväen usko siihen, että irtisanotut työläiset valittiin pelkästään lakkoon osallistumisen perusteella. Tätä näkökantaa edusti erityisesti sanomalehti Sorretun Voima, joka kirjoitti aiheesta kärjekkäästi.⁴²⁸

Muuramen omien teollisuustyöntekijöiden lisäksi Säynätsalo lisäsi alueen teollisuustyöntekijöiden määrää entisestään. Säynätsalon tehdas oli yksi valankumouksellisuuden keskuksia Keski-Suomessa. Marraskuun suurlakon aikana ja vielä sen jälkeen tehtaalla koettiin pitkä lakkojakso⁴²⁹. Juuri Säynätsalon tehtaalla koettiin oikeastaan ainoat väkivallanteot ennen sodan syttymistä keväällä 1918. Lakon edelleen jatkuessa Säynätsalon tehtailla marraskuun suurlakon jälkeen, järjestettiin tehtaalla kokous, jossa päätettiin vangita tehtaalla työskennelleet insinööri Janhonen ja isännöitsijä Jordas. Heitä lähti vangitsemaan suuri miesjoukko, joka kuljetti heidät väkivalloin Juurikkasaaren työväentaloon ja kiristi heitä allekirjoittamaan kirjelmän.

---

⁴²⁶ Lahti 1994, 596. Ennen ensimmäistä maailmansotaa tehtaan töissä oli enimmillään lähes parisataa henkeä töissä.

⁴²⁷ TA, MTy, Muuramen tuolitehtaan osakeyhtiön johtokunnan kokouksen pöytäkirja 12.11.1917.

⁴²⁸ Sorretun Voima, 23.11.1917.

⁴²⁹ Sorretun Voima, 21.11.1917.

Tuossa kirjelmässä he lupasivat poistua Säynätsalosta ja olla nostamatta syytettä työväkeä vastaan.⁴³⁰ Lakko päättyi pian tämän tapauksen jälkeen. Lakkoa olivat sovittelemassa Puutyöntekijäin liiton luottamusmies ja tehtaan omistaja Hugo Parviainen.⁴³¹ Tehdas jatkoi toimintaansa normaalisti lakon jälkeen, mutta ilmapiiri oli tulehtunut eivätkä sieppaukseen osallistuneet saapuneet enää töihin tehtaalle⁴³². Sitä, millä tavoin tapaus vaikutti Muuramessa, on vaikea arvioida. Maltillinen muuramelainen työväestö piti tapaus-ta todennäköisemmin turhana levottomuuksien lietsomisena kuin seurattavana esimerkkinä.

4.3 Elintarviketilanne tulehduttaa ilmapiirin

Ensimmäisen maailmansodan pitkittyessä alati kiristynvä elintarviketilanne toi elintarvikelautakunnat jännityksen keskukseen. Muuramessakin elintarvikepula oli todellisuutta. Korpilahden kunnan elintarvikelautakunnassa – joka siis päätti Muuramen elintarvikeasioista – toimivat puheenjohtajana Kalle Reinilä sekä jäsenenä kauppias A. J. Lindgren, E. Kantalahti, E. Lindeman ja työmies⁴³³ Emil Wälilä. Työväen edustus elintarvikelautakunnassa oli vähäistä siitä huolimatta, että elintarvikepula kohdistui yleensä pahimmin juuri kaikkein vähäosaisimpiin. Muuramessa elintarvikeasioista hoidettiin paikallisen tuolitehtaan konttorista käsin⁴³⁴. Paikkakunnalla oli pula oikeistaan kaikista peruselintarvikkeista, kuten maidosta, voista ja lihasta sekä

---

⁴³⁰ KA, MSk, Pöytäkirja 20.5.1918.

⁴³¹ Sorretun Voima 26.11.1917.

⁴³² Vuorenpää 1994, 83–84.

⁴³³ Ehrnrooth 1992, 349. Työmies-nimike tarkoittaa rakennus-, metsä-, satama-, tienrakennus-, varasto- ym. työläisiä, jotka joutuivat muuttamaan paljon.

⁴³⁴ KKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 25.1.1918; Lahti 1994, 405; Soikkanen 1966, 480.

eläinten kauroista ja heinistä.⁴³⁵ Viljasta oli erityisesti suuri pula. Tästä joh-
tuen kaikki Muuramessa tuotettu vilja pidettiin omalla paikkakunnalla. Hie-
man myöhemmin perunoiden ja sokerin myynti vieraspaikkakuntalaisille
kiellettiin⁴³⁶. Viljan puintia valvottiin ja laittomasti viljaa puineet ilmoitettiin
nimismiehelle.⁴³⁷

Elintarvikelain noudattamista käsiteltiin myös kuntakokouksessa. Kuntako-
kous muun muassa ehdotti, että eri puolille kuntaa tulisi sijoittaa kaitsija-
miehiä, jotka pitäisivät silmällä viljan ja muiden elintarpeiden kulutusta.⁴³⁸
Elintarvikelain noudattamista ja viljan puinnin tarkkaa valvontaa ei järjestet-
ty suinkaan aiheetta. Paikkakunnalla oli tapahtunut useita rajahintojen yli-
tyksiä sekä laittomia jauhatuksia.⁴³⁹ Sääntörikkomuksista rangaistiin anka-
rasti, sillä varastojen tarkastamisen yhteydessä sääntöjä rikkoneiden varas-
tot takavarikoitiin⁴⁴⁰. Vuoden 1918 alussa oli määrä suorittaa elintarpeiden
inventointi⁴⁴¹. Elintarvikelautakunta ryhtyi valmisteluihin hyvissä ajoin ja
jakoi tarkastettavat alueet piireihin. Jokaiseen piiriin valittiin kaksi vastuu-
henkilöä, joista toisen tuli aina olla työväestön edustaja.⁴⁴² Tällä määräyksel-
lä haluttiin taata tarkastusten tasapuolisuus.

Kunnan elintarvikepolitiikka aiheutti vastalauseita. Muun muassa marras-
kuun alussa Heimosniemellä, Muuramessa, pidetty torpparien kokous ar-

---

⁴³⁵ KKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 1.9.1917.

⁴³⁶ KKa, Elintarvikelautakunnan kokousten pöytäkirjat 5.11.1917 ja 29.11.1917.

⁴³⁷ KKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 9.10.1917.

⁴³⁸ KKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 11.11.1917.

⁴³⁹ KKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 29.11.1917.

⁴⁴⁰ KKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 5.11.1917.

⁴⁴¹ Rantatupa 2004, 291. Tämä inventointi ei perustunut valtakunnalliseen määräykseen.
Valtakunnallisesti elintarpeiden inventoinnit tuli tehdä syksyisin.

⁴⁴² KKa, Elintarvikelautakunnan kokouksen pöytäkirja 18.12.1917.

vosteli kunnan elintarvikepolitiikkaa⁴⁴³. Myös joulukuun alussa järjestetty kansalaiskokous ilmaisi tyytymättömyytensä kunnan elintarvikepolitiikkaan. Kokouksen mukaan paikkakunnalla oli tullut esiin räikeitä elintarvikepolitiikkaan liittyviä epäkohtia.⁴⁴⁴ Elintarvikepolitiikkaan suuntautuneiden vastalauseiden lisäksi elintarvikepolitiikka sai hyväksyntää osakseen. Muuramen työväentalolla marraskuun alkupuolella pidetyssä kansalaiskokouksessa Korpilahden elintarvikelautakunnan toimia keuhuttiin oikeiksi. Elintarvikelautakunta oli nimittäin takavarikoinut viljaa, joka aiottiin kuljettaa kunnasta pois toisaalla myytäväksi. Kokous valitsi kolmimiehistön komitean laatimaan asiasta ponsilauseman elintarvikelautakunnalle.⁴⁴⁵ Myös työväentalolla marraskuun alussa pidetty kuluttajien kokous antoi elintarviketoimikunnalle hyväksyntänsä. Samalla kun oman kunnan elintarvikelautakunnan toimille annettiin hyväksyntä, niin senaatin toteuttamaa elintarvikepolitiikkaa paheksuttiin. Senaatin tarkoituksena oli kokouksen mukaan vain tukea tuottajien rikastumista ja köyhdyttää entisestään omistamattomia kansanosaa.⁴⁴⁶ Tuottajien ja kuluttajien välille syntynyt juopa elintarviketilanteen kiristyessä näkyy selvästi kokouksen lausunnossa.

Pula elintarvikkeista vaikutti pakkotöiden lopettamiseen kunnassa. Useat kuntalaiset olivat pyytäneet kuntakokousta käsittelemään asiaa. Kuntakokous käsittelee asiaa heinäkuun loppupuolella ja päätti yksimielisesti lopettaa miesten ja hevosten määräämisen pakkotöihin. Päätöstä perusteltiin kunnassa ja koko maassa vallitsevan heinien ja väkirehun niukkuudella sekä elintarvikepulalla. Näistä syistä johtuen hevosten ja miesten lähettäminen

---

⁴⁴³ Sorretun Voima 9.11.1917.

⁴⁴⁴ Sorretun Voima 5.12.1917.

⁴⁴⁵ TA, MTy, Kansalaiskokouksen pöytäkirja 9.11.1917; TA, MTy, 70-vuotis historiikki.

⁴⁴⁶ TA, MTy, Kuluttajien kokouksen pöytäkirja 2.11.1917.

pakkotöihin aiheuttaisi tavattomia vaikeuksia ja saisi aikaan vakavia häiriöitä.⁴⁴⁷

Eri osapuolet näkivät kulloinkin harjoitetun elintarvikepolitiikan omista intresseistään nähden. Kokouksissa pöytäkirjaan kirjatut lausumat riippuvat paikallaolijoiden aktiivisuudesta. Lausumat saattavat edustaa pikemminkin yksittäisen henkilön kuin koko kokouksen mielipidettä, puhumattakaan siitä, että kokouspöytäkirjojen lausumat edustaisivat koko ryhmän – kuten torppareiden – yhteistä kantaa. Muurame muodosti vielä oman erityistapaüksensa, koska kuten todettua elintarvikelautakunta oli nimenomaan Korpilahden kunnan eikä Muuramen lautakunta. Etenkin työväen keskuudessa Muuramen asioiden jäämisestä sivuosaan kannettiin huolta. Muuramen työväenyhdistys laatikin kuukausikokouksessaan marraskuun puolivälissä kuntakokoukselle ehdotuksen, jonka mukaan kunnan elintarvikelautakunnassa valittaisiin kaksi muuramelaista jäsentä⁴⁴⁸. Kuntakokous käsitteli työväenyhdistyksen esityksen loppuvuoden kokouksessaan. Kokous näki toimen olevan tarpeeton ja tuottavan hyödyn sijaan pelkästään hankaluuksia. Kokous päätyi hylkäämään ehdotuksen ja tyytyi ainoastaan kehottamaan elintarvikelautakuntaa järjestämään toimensa niin, että muuramelaiset saisivat asiansa mahdollisimman hyvin hoidettua.⁴⁴⁹ Muuramen työväen ehdotus tuli näin tyrmätyksi.

Elintarvikekysymyksen yhteydessä muuramelaisten tyytymättömyys omaan asemaansa on selvästi nähtävissä. Muuramelaiset, etenkin työväen edustajat, kokivat, ettei heidän toiveitaan ja tarpeitaan otettu riittävän hyvin huomioon Korpilahden päätöksenteossa. Elintarviketilanteen kiristyminen

---

⁴⁴⁷ KKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 28.7.1917.

⁴⁴⁸ TA, MTy, Pöytäkirja 18.11.1917.

⁴⁴⁹ KKa, Kuntakokouksen pöytäkirja 27.12.1917.

ja räikeät elintarvikerikkomukset aiheuttivat huolta Muuramen työväestön keskuudessa. Marraskuun kansalaiskokouksessa esiin nousseesta kuluttajien ja tuottajien välisestä ristiriidasta oltiin huolissaan. Tilanteen kiristymisen tiedettiin heikentävän työväestön oloja entisestään.

4.4 Työväen yhdistystoiminta

Vuosisadan alussa Suomen työväki tuli tietoiseksi omista oikeuksistaan ja alkoi järjestäytyä omiksi järjestöikseen. Vuoden 1905 suurlakon jälkeen järjestäytyminen sai aivan uudenlaista vauhtia. Muuramen työväenyhdistys perustettiin kuitenkin jo huhtikuun 9. päivänä vuonna 1905 – siis puoli vuotta ennen suurlakkotapahtumia. Yhdistyksen alkutaipaleen puuhamiehet – Viktor Kajander ja Herman Kulmala – olivat kutsuneet paikallisia työväen edustajia kokoon perustamaan työväen asioita ajavaa yhdistystä. Yhdistykseen liittyi sen perustamiskokouksessa yli kaksikymmentä jäsentä.⁴⁵⁰ Valistustyötä - kirjoituksen laatijan puuseppä E. Mäkisen mukaan yhdistyksen vaikutus ulottui myös syrjäseuduille ja yhdistyksen perustaminen teki kunnasta entistä vahvemman ja elinvoimaisemman⁴⁵¹.

Muuramen työväenyhdistys oli aktiivinen etenkin toimintansa alkuvuosina. Työväentalolla vieraili lukusia puhujia valaisemassa mitä erilaisimpia aiheita. Agitaatiota pyrittiin yhdenmukaistamaan, jonka vuoksi Suomessa oli järjestetty useita agitaatiokursseja vuosien 1908 ja 1911 välisenä aikana. Muurametta lähin kurssi pidettiin Jämsänkoskella 1910–1911.⁴⁵² Useimmin työväentalolla vuosien 1905 ja 1915 välisenä aikana oli puhumassa E. Saarinen, mutta myös paikallisen työväenyhdistyksen isäksi kutsuttu O. Riipinen

---

⁴⁵⁰ TA, MTy, 10-vuotis historiikki.

⁴⁵¹ TA, MTy, ”Valistustyötä”.

⁴⁵² Ehrnrooth 1992, 212.

nousi useasti puhujakorokkeelle. Puhujat käsittelivät aiheita laidasta laitaan. Tyypillisimpiä aiheita olivat vaali- ja agitaatiopuheet sekä työväen yhteenliittymisen välttämättömyys. Puhujien käsittelemät aiheet olivat toisaalta konkreettisia paikallisia kysymyksiä käsitteleviä ja toisaalta taas laajempia sosialistiseen ideologiaan liittyviä esityksiä. Historiallinen materialismi, kunnallinen asetus, osuustoiminta, anarkia ja sosialismi ovat esimerkkejä käsitellyistä teemoista.⁴⁵³ Lukuisista aiheista huolimatta agitaattoreilla oli vain oikeus puhua, ei vetää linjaa tai tulkita puoluekokouksen päätöksiä⁴⁵⁴.

Työväenyhdistyksissä vierailleilla puhujilla oli merkittävä vaikutus kuulioiden asenteiden muokkauksessa ja työväenjärjestöjen identiteetin rakentamisessa⁴⁵⁵. Agitaatio oli työväenliikkeen vaikuttavin keino etenkin maaseudulla, sillä maaseudun asukkaat olivat tottuneet evankelistojen ja pappien saarnoihin. Työväenliikkeen puhujat noudattivat samankaltaisia vaikutuskeinoja. Keskeinen teema oli kapitalistisen yhteiskunnan kurjuus vastaan sosialistisen yhteiskunnan ihanuus. Tämä perusvire oli eittämättä Muuramen työväentalolla pidetyissä puheissa. Muuramen työväenyhdistyksessä vierailleiden puhujien käsittelemistä aiheista on huomattavissa koko tuon aikaisen suomalaisen työväenliikkeen ehdottoman auktoriteetin Karl Kautskyn vaikutus. Vaikka puolueessa vaikutti useita suuntauksia, oli Kautsky etenkin maaseudun työväenyhdistyksissä ylittämätön auktoriteetti. Kauts-

---

⁴⁵³ TA, MTy, "Valistustyötä".

⁴⁵⁴ Ehrnrooth 1992, 278.

⁴⁵⁵ Kronlund 1998, 124. Valistustoiminta oli olennainen osa myös suojeluskuntien toimintaa. Valistustoiminta limittyi iltamakulttuuriin juhlissa pidettyjen puheiden ja esitelmien kautta. Myös suojeluskuntalehdet olivat huomattava valistustyön muoto. Suojeluskuntatyö oli kuitenkin tutkimusajankohtana vielä vakiintumatonta Muuramessa, Savonlinnassa ja Teuvalla eikä suojeluskuntalehtiä vielä ilmestynyt. Näin valistustoiminnan vaikutus suojeluskunnan identiteettiin tutkimuspaikkakunnilla ei ole merkittävää vielä sisällissotaa edeltävänä ajanjaksona.

kyn valta-asema teki maaseudun työväenliikkeiden sanomasta maltillista, sillä Kautskyn teoria ei tuntenut ajatusta aseellisesta vallankumouksesta.⁴⁵⁶

Alkuvuosien innostuksen jälkeen Muuramen työväenyhdistyksen toiminta kuitenkin laantui. Vuoden 1917 kolme ensimmäistä neljännestä olivat ennennäkemättömän hiljaisia. Kokouksia pidettiin harvakseltaan eikä kaikkiin järjestettyihin kokouksiin saatu tarpeeksi osanottajia.⁴⁵⁷ Kokousten vähäisyys on yhteydessä kurjaan elintarviketilanteeseen. Työväenyhdistyksen kokous ei todennäköisesti ollut ensimmäinen intressi kurjassa tilanteessa. Marraskuun suurlakko oli Muuramessakin käännekohta⁴⁵⁸. Yhdessä ainoassa kokouksessa marraskuun suurlakon jälkeen työväenyhdistyksen jäseneksi hyväksyttiin 40 uutta jäsentä⁴⁵⁹. Määrä on todella huomattava, sillä joulukuussa Muuramen työväenyhdistyksen jäsenmäärä oli noin 110. Valtaosa työväenyhdistyksen jäsenistä oli puuseppiä, konemiehiä, sorvareita tai vain yleisesti työmiehiä.⁴⁶⁰

50-vuotishistoriikin mukaan työväestön mieliala oli suurlakon jälkeen kiihkeä. Kokouksia pidettiin ahkeraan ja järjestäytynyt työväki kulki ”ajamassa vapausasiaa eteenpäin”. Lisäksi perustettiin erilaisia komiteoita ja toimikuntia asioiden eteenpäin viemiseksi.⁴⁶¹ Yleisinä kokouspaikkoina työväentalon lisäksi toimivat Severi Saarisen ja Kaarlo Nisulan myymälät sekä taajaman osuuskauppa⁴⁶². Vuodelle 1918 työväenyhdistyksen johtokuntaan valittiin puuseppä E. Mäkinen, S. Saarinen, A. Johanson, puuseppä Aatu Salminen,

---

⁴⁵⁶ Ehrnrooth 1992, 96, 112–113, 285, 286.

⁴⁵⁷ TA, MTy, Vuosikertomus 1917.

⁴⁵⁸ TA, MTy, 70-vuotishistoriikki.

⁴⁵⁹ TA, MTy, Pöytäkirja 18.11.1917.

⁴⁶⁰ TA, MTy, Jäsenkirja.

⁴⁶¹ TA, MTy, 50-vuotishistoriikki.

⁴⁶² KA, MSk, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 27.2.1918.

ajuri Herman Mäkinen, työmies Valtteri Hakanen, Kalle Koskinen ja J. Huuskonen⁴⁶³. Työväestö valmistautui uuden kunnallisasetuksen mukaisiin vaaleihin järjestämällä äänestyksen kunnallisvaaliehdokkaista. Eniten ääniä saivat puuseppä Edvard Mäkinen, sorvari Heimo Mäkinen, Vihtori Pesonen ja mäkitupalainen Herman Koskinen⁴⁶⁴. Kuten todettua työväki sai edustajiaan Muuramen kunnallisvaalilautakuntaan.

Työväenyhdistysten jäsenryntäyksen ohella toinen valtakunnallinen ilmiö syksyllä 1917 oli työväen järjestyskaartien perustaminen. 13.7. sattunut Huittisten yhteenotto⁴⁶⁵ kannusti työväestöä järjestäytymään ja aseistautumaan entistä paremmin⁴⁶⁶. Muuramen lähiympäristöön alkoi syntyä loka-kuun loppupuolelta lähtien työväen järjestyskaarteja, jotka pikkuhiljaa joulutammikuuhun tultaessa muuttivat nimensä punakaarteiksi. Näin kävi muun muassa Säynätsalossa⁴⁶⁷. Säynätsalo kaarti oli sodan syttymisen aikaan järjestetty, harjoitettu ja voimakas punakaarti, jonka päällikkönä toimi työmies Markus Nieminen. Kaarti oli perustettu jo syksyllä 1917 Säynätsalon työväenyhdistyksen kehotuksesta. Kaartin vahvuus oli noin 50 miestä. Tehtaan kaarti oli vastuussa marraskuun suurlakon aikaisista vangitsemisista. ⁴⁶⁸ Säynätsalon kaarti oli sodan aikana järjestämässä etappitietä Jyväskylästä Vilppulan ja Ruoveden rintamille.⁴⁶⁹

---

⁴⁶³ TA, MTy, Vuosikokous 18.1.1918.

⁴⁶⁴ TA, MTy, Pöytäkirja 9.12.1917.

⁴⁶⁵ Upton 1980, 121; Manninen 1992a, 329–331. 13.7. sattui Huittisten meijerillä yhteenotto maatalouslakkolaisten ja poliisien ja aseellisten maanviljelijöiden välillä. Seitsemän lakkolaista haavoittui tapauksessa. Sosialistinen lehdistö syytti porvaristoa luokkataistelun ensimmäisen veren vuodattamisesta ”Huittisten verilöylyssä”.

⁴⁶⁶ Salkola 1985a, 252–253; katso myös Alapuro 1995.

⁴⁶⁷ KA, MSk, Kuulustelupöytäkirja 20.5.1918.

⁴⁶⁸ KA, MSk, Kuulustelupöytäkirja 20.5.1918.

⁴⁶⁹ JyMA, MSk, ”Muuramen suojeluskunnan historiikka vapaussodan aikana”.

Järjestyskaartien piiriesikunta aloitti toimintansa Jyväskylässä 27.12., jonka jälkeen kaarteista muodostui selvästi sotilaallisia järjestöjä⁴⁷⁰. Tammikuun loppuun mennessä toimintavalmis punakaarti oli lähes jokaisessa Muuramen ympäryskunnassa⁴⁷¹. Tästä huolimatta Muurameen ei ainakaan virallisesti perustettu sen paremmin työväen järjestyskaartia kuin punakaartiakaan⁴⁷². Huhun, jonka myös muuramelainen konemies Viktor Virtanen kertoo kuulustelupöytäkirjassaan keväällä 1918, mukaan Muuramen Rannankylässä olisi perustettu punakaarti⁴⁷³. Kaartin johdossa oli huhun mukaan ollut Herman Salonen.⁴⁷⁴ Kyseisen punakaartin olemassaolo perustuu ainoastaan huhuun, joten lienee todennäköistä, että vaikka Muuramen punakaarti olisikin jossain vaiheessa perustettu, ei se kuitenkaan missään vaiheessa toiminut näkyvästi. Niin Savonlinnan, Teuvan kuin Muuramenkin kohdalla on nähtävissä, että huhuja liikkui vuosien 1917 ja 1918 aikana ennätysmäärä. Huhut saivat ihmiset varuilleen.⁴⁷⁵ Harvat huhuista osoittautuivat tosiksi, mutta epäluuloja ne vahvistivat puolin ja toisin.

Samassa kuulustelupöytäkirjassa Viktor Virtanen kertoo marraskuussa olleensa Rannankylän työväentalolla kansalaiskokouksessa. Kokouksessa olivat läsnä ainakin Jalmari Perukangas ja Niklas Mutkala. Virtasen mukaan kokouksessa oli perustettu järjestysjoukko, joka vain paria päivää myöhemmin päätti hajaantua. Järjestysjoukon toimikunnassa oli ollut mukana

---

⁴⁷⁰ Mönkkönen 1988, 619.

⁴⁷¹ Manninen 1975, 433; Mönkkönen 1988, 618

⁴⁷² Jääskeläinen 1989, 608; Lahti 1994, 416–418.

⁴⁷³ Tikka 2004, 370. Punaisten levittämä propaganda, jonka mukaan valkoiset surmasivat kuulusteltavia heppoisin perustein, sai monet pelkäämään ja menettämään hermonsa kuulustelutilanteissa. Pääosa kuulustelluista kertoi vain sen mitä heiltä oli kysytty, mutta osa kertoi kaiken, mitä suinkin saattoivat tietää ja muistaa.

⁴⁷⁴ JyMA, MSk, Viktor Virtasen kuulustelupöytäkirja.

⁴⁷⁵ Salkola 1985a, 318.

kymmenkunta henkeä.⁴⁷⁶ Myös työväenyhdistyksen 70-vuotishistoriikki mainitsee perustetun järjestysjoukon toimikunnan. Toimikunta perustettiin, koska työväenyhdistyksessä kannettiin huolta järjestyksen säilymisestä. Paikkakunnan poliisiviranomainen konstaapeli J. Vuorinen oli menettänyt työväen luottamuksen⁴⁷⁷. Luottamuksen menetys liittyi Vuorisen väitettyyn puolueellisuuteen. Historiikin mukaan perustetun toimikunnan toivottiin saavan paikkakunnalla rehottava ”korttipeli” kuriin.⁴⁷⁸ Tällä todennäköisesti viitattiin tekoihin, joihin konstaapeli Vuorinen oli ollut haluton puuttumaan. Työväki todennäköisesti koki, että konstaapeli Vuorinen katsoi osan paikkakuntalaisten toimia läpi sormien. Marraskuun alkupuolella perustettu komitea ei kuitenkaan ollut suoranaisesti mikään järjestyskaarti. Komitean perustaminen oli yhteydessä luottamuksen menettämiseen paikkakunnan poliisiviranomaiseen eikä sen tarkoitus ollut järjestäytyä sotilaallisesti. Komitea oli lisäksi lyhytaikainen.

Karl Kautskyn vaikutus Muuramen työväenyhdistyksen pasifistiseen luonteeseen näkyy selvästi kaartihankkeissa. Yhteiskuntajärjestys ja taajaman rauhallisuus oli työväenyhdistykselle ilman muuta tärkeää, mutta aseisiin järjestö ei ollut valmis tarttumaan. Sama ilmiö näkyy loppuvuodesta 1917 ja alkuvuodesta 1918 pidetyissä vastalausekokouksissa, joissa senaatin sotalaitoshanketta vastustettiin voimakkaasti. Korpilahden yleisessä kokouksessa sotalaitoksen palauttaminen tuomittiin jyrkästi ja kannatettiin kansanvaltaiselle pohjalle perustuvaa järjestyslaitosta. Muutama päivä myöhemmin Muuramen työväentalolla kokousväki yhtyi Korpilahden kokouksen kannottoihin.⁴⁷⁹ Sotalaitoshankkeen tuomitseminen oli ymmärrettävää, sillä

---

⁴⁷⁶ JyMA, MSk, Viktor Virtasen kuulustelupöytäkirja.

⁴⁷⁷ TA, MTy, Kansalaiskokouksen pöytäkirja 9.11.1917.

⁴⁷⁸ TA, MTy, 70-vuotishistoriikki

⁴⁷⁹ Sorretun Voima 4.1.1918.

työväestö pelkäsi sen suuntutuvan itseään vastaan. Työväki uskoi järjestyksen tultua parhaiten turvatuksi perustamalla kaikkien kansanryhmien yhteistyöhön.

4.5 Marraskuun suurlakko ja suojeluskunnan synty

Marraskuussa Suomessa alkoi noin viikon mittainen suurlakko. Yleisin syy lakkoon lähtemiselle oli Työmies-lehdessäkin mainittu kiristynyt elintarviketilanne⁴⁸⁰. Edellä käsitellyn Muuramen elintarviketilanteen perusteella voidaan elintarviketilanteen ajatella olleen tärkeimpiä lakkoon lähtemisen syitä Muuramessa. Toinen keskeinen syy oli työväen oikeuksien puuttuminen. Selvimmin tämä tuli esiin kunnalliseen vaikuttamiseen liittyvissä kysymyksissä.⁴⁸¹ Omien oikeuksien ajaminen elintarviketilanteen ohella toimi Muuramessa lakkoon lähtemisen oikeutuksena. Työväen oli näkyvästi nouseva vaatimaan oikeuksiaan, jotka tuleva mahdollinen oman kunnan perustaminen ja kunnallislain uudistus voisivat taata.

Keski-Suomen lakkoa johdettiin Jyväskylästä. Jyväskylässä työväestö toimi huomattavan aktiivisesti. Paikkakunnan järjestyskaartit ottivat muun muassa puhelinkeskukset haltuunsa.⁴⁸² Jyväskylässä järjestettiin kotietsintöjä ja noin 40 miestä toimitettiin vallankumousneuvoston eteen⁴⁸³. Lakkotapahtumien silminnäkijä kuitenkin kuvaa, kuinka suurlakon päättymisen jälkeen suojeluskuntalaisille annettiin heidän aseensa takaisin ja jatkettiin elämää kuin mitään ei olisi tapahtunut⁴⁸⁴. Muuramessa suurlakko sujui sen sijaan

---

⁴⁸⁰ Salkola 1985b, 175.

⁴⁸¹ Upton 1980, 18, 116.

⁴⁸² Mönkkönen 1988, 612–614.

⁴⁸³ Hersalo 1965, 376.

⁴⁸⁴ Hako, Huhtanen & Nieminen 1967, 62–63; Naumanen 2009, 100–101.

verraten rauhallisesti⁴⁸⁵. Porvarilliset järjestivät lakon aikana kansalaiskokouksen, joka ei edennyt välikohtauksitta. Vähäiset paikalla olleet sosialistit käyttivät puheenvuorojaan liikaa ja kokous muuttui huutomyrskyksi.⁴⁸⁶ Suojeluskuntalaisten laatimien historiikkien mukaan työväestön edustajat olisivat kulkeneet haulikot selässä kylällä lukemassa julistuksia ja antamassa määräyksiä. Vaikka väkivaltaisuuksia Muuramessa ei koettukaan, pois luki-en Säynätsalon tapaus, oli aseiden näkyvillä pitäminen uhka jo sinällään.⁴⁸⁷ Työväen edustajien toiminta oli hajanaista, sillä työväenyhdistyksessä ei ollut sovittu suurlakon aikaisesta toiminnasta. Muuramessa ei ollut perustettu työväen järjestyskaarta, joka olisi voinut esiintyä yhtenäisenä lakon aikana. Korpilahdella sen sijaan marraskuun alussa perustettu työväen järjestyskaarti esiintyi suurlakon aikana hyvin näkyvästi⁴⁸⁸.

Marraskuun suurlakko oli valtakunnallisesti tappio työväenliikkeelle. Lakon tavoitteita ei saavutettu ja lakon seurauksena porvaristo yhtenäistyi. Suurlakko oli pikemmin suojeluskuntien voitto. Tämän lisäksi lakko koetteli vakavasti työväenliikkeen yhtenäisyyttä.⁴⁸⁹ Muuramessa tilanne oli kutakuinkin samanlainen. Suurlakko kiihdytti etenkin suojeluskunnan perustamisaikeita ja Säynätsalon laittomuudet osoittivat ainakin osan työväestöstä olevan valmis vallankumoukselliseen toimintaan⁴⁹⁰. Näin ollen paikkakunnalla vallinnut jonkinasteinen yhteisymmärrys sai kolauksen. Vaikka Muuramen suojeluskunta perustettiin verrattain myöhään, merkitsi suojeluskunnan perustaminen kuitenkin selvästi osapuolten eriytymistä toisistaan.

---

⁴⁸⁵ Ruuskanen 1989, 608.

⁴⁸⁶ Lahti 1994, 414.

⁴⁸⁷ JyMA, MSk, "Muuramen suojeluskunnan vaiheita ennen vuotta 1918".

⁴⁸⁸ Salkola 1985b, 108.

⁴⁸⁹ Upton 1980, 293, 338–339, 402; Luntinen 1992, 215.

⁴⁹⁰ JyMA, MSk, "Muuramen suojeluskunnan historiikki".

Muuramen suojeluskunnan synty oli selvästi kytköksissä marraskuun suurlakkoon. Jyväskylään oli perustettu suojeluskunta jo 7.9.1917. Keski-Suomen suojeluskuntaherätyksen johtohahmo Martti Pihkala oli vaikuttamassa niin Jyväskylän kuin sen lähikuntienkin suojeluskuntien syntyä. Suojeluskuntien johto oli usein aktivistien ja itsenäisyysmiesten käsissä. Tämä oli tilanne myös Muuramessa.⁴⁹¹ Muuramen suojeluskunnan perustava kokous pidettiin 16. päivänä marraskuuta, pari päivää suurlakon alkamisen jälkeen. Kokouksessa opettaja Martti Pihkala alusti kysymystä suojeluskunnista ja niiden tehtävistä. Alustusta seuranneen keskustelun johtopäätöksenä suojeluskunnan todettiin olevan paikkakunnalle tarpeellinen. Suojeluskunnan johtokunnan muodostivat kokouksen päätöksen mukaisesti H. Hietanen, K. Meritähti, P. E. Minni, V. Laakso ja J. Hautala. Muurame päätettiin jakaa Kirkonkylän, Vihtalahden ja Rannankylän hälytyspiireihin. Suojeluskunnan jäsenet olivat pääosin maanviljelijöitä ja heidän poikiaan. Jäsenissä oli myös virkamiehiä sekä pieni määrä työväestöä.⁴⁹²

Perustamiskokouksessa suojeluskunnan perustamisen tärkeimpänä syynä pidettiin lainalaisen yhteiskuntajärjestyksen turvaamista ja suojelemista. Laillisen yhteiskuntajärjestyksen uhkana pidettiin venäläistä sotaväkeä⁴⁹³. Historiikeissa perustamissyinä mainitaan lisäksi marraskuun suurlakko ja punakaartilaiset.⁴⁹⁴ Tässä yhteydessä punakaartilla ei todennäköisesti kuitenkaan viitata oman paikkakunnan punaisiin, sillä punakaarteiksi kutsuttiin yleensä vieraiden paikkakuntien kaarteja⁴⁹⁵. Eihän Muurameen viralli-

---

⁴⁹¹ Hersalo 1966, 374–375; Mönkkönen 1988, 615.

⁴⁹² JyMA, MSk, ”Muuramen suojeluskunnan vaiheita ennen vuotta 1918”; Jääskeläinen 1989, 609–610.

⁴⁹³ KA, MSk, Perustavan kokouksen pöytäkirja 16.11.1917.

⁴⁹⁴ JyMA, MSk, ”Muuramen suojeluskunnan historiikki”.

⁴⁹⁵ Salkola 1985b, 178–179.

sesti ollut perustettu lainkaan työväen järjestyskaartia sen paremmin kuin punakaartiakaan. Viittaus saattaakin olla kohdistettu esimerkiksi Säynätsalonskaartilaisiin, jotka koettiin alueellisesta läheisyydestä huolimatta vieraina. Myöhemmissä kertomuksissa suojeluskuntalaiset perustelevat, että suojeluskuntaa ei ollut perustettu aiemmin, koska paikkakunnan sosialistit olivat saamattomia ja heidän toimintansa oli epävarmaa ja hapuilevaa⁴⁹⁶. Tämä kuvaus on kuitenkin selvästi myöhempien tapahtumien värittämää. Muuramen suojeluskuntalaisten esittämät perustelut suojeluskunnan perustamisen tarpeesta ja pyrkimykset saada työväki liittymään mukaan toimintaan noudattelivat yleistä linjaa Keski-Suomessa. Poikkeuksiakin oli. Muun muassa Jämsässä tehtiin tiukka rajanveto työväenliikkeeseen jo heti suojeluskunnan perustamisen jälkeen.⁴⁹⁷

Suojeluskunnan perustamisen jälkeisestä toiminnasta ei ole pöytäkirjoissa minkäänlaista mainintaa. Historiikkien mukaan mieskohtaisia kokouksia kuitenkin järjestettiin. Suojeluskunnan salaisen toiminnan kerrotaan perustuneen johtokunnan tekemään päätökseen ja siihen vaikutti jatkuvasti lisääntynyt epävarmuus⁴⁹⁸ ja aseiden puute.⁴⁹⁹ Vielä sodan kynnyksellä Muuramen suojeluskunnan aseistus koostui parista metsästyskivääreistä, muutamista taskuaseista ja yhdestä jääkärin tuomasta venäläisestä kivääristä⁵⁰⁰. Aseistuksesta oli pula koko Keski-Suomessa. Jyväskylään toimitettiin Pohjanmaalta marraskuun aikana satakunta kivääriä⁵⁰¹. Myös Korpilahden suo-

---

⁴⁹⁶ JyMA, MSk, "Kuvaus suojeluskunnan vaiheista ennen vuotta 1918".

⁴⁹⁷ Mönkkönen 1988, 616.

⁴⁹⁸ KA, MSk, "Kuvaus Muuramen suojeluskuntalaisten osallistumisesta vapaussotaan".

⁴⁹⁹ JyMA, MSk, "Muuramen suojeluskunnan vaiheita ennen vuotta 1918"; Jääskeläinen 1989, 609–610.

⁵⁰⁰ JyMA, MSk, "Muuramen suojeluskunnan historiikki vapaussodan aikana".

⁵⁰¹ Hersalo 1966, 191.

jeluskunta sai hankituksi kymmenen kivääriä.⁵⁰² Muuramen suojeluskunta ei näistä kivääreistä osalliseksi päässyt. Aseiden puute sai osapuolet hillitsemään toimiaan.

Aseiden puutteen lisäksi Muuramen suojeluskunta oli sodan syttymisen kynnyksellä heikosti järjestäytynyt. Suojeluskunnan nimilistoissa oli noin 100 nimeä, mutta pätevän johdon ja harjoitusten puuttuessa miehet olivat vielä taistelukyvyttömiä⁵⁰³. Muutamat suojeluskuntalaiset tosin kävivät silloin tällöin salaisesti harjoituksissa Jyväskylässä, mutta nämäkään miehet eivät yksinään saaneet suojeluskunnan toimintavalmiutta merkittävästi nostettua.⁵⁰⁴ Keski-Suomen suojeluskunnat olivat pääosin yhtä heikkoja kuin Muuramen suojeluskunta, mutta muutamia poikkeuksiakin oli. Korpilahdella ja Jyväskylässä, jotka molemmat sijaitsivat aivan Muuramen läheisyydessä, oli miesluvultaan suuret ja hyvin aseistetut suojeluskunnat.⁵⁰⁵ Sodan syttymisen jälkeen Muuramen heikko suojeluskunta tukeutui juuri näihin lähialueiden vahvoihin suojeluskuntiin.

Suojeluskuntien toiminta oli syksyn 1917 aikana osin julkista ja osin piilossa tapahtuvaa alueellisista oloista riippuen. Kuntakokoukset ja kaupunginvaltuustot saattoivat tehdä päätöksen suojeluskunnan julkisesta toiminnasta tai kunnallistamisesta. Päätös julkisesta toiminnasta tehtiin esimerkiksi Savonlinnassa. Samalla kansalaisia kehoitettiin liittymään suojeluskuntaan puolueesta riippumatta. Asian tiimoilta saatettiin käydä kovaa keskustelua niin itse suojeluskuntien perustamisesta kuin järjestön julkisesta toiminnasta. Täl-

---

⁵⁰² Hersalo 1966, 377–378.

⁵⁰³ JyMA, MSk, ”Muuramen suojeluskunnan historiikka vapaussodan aikana”.

⁵⁰⁴ KA, MSk, ”Kuvaus Muuramen suojeluskuntalaisten osallistumisesta vapaussotaan”.

⁵⁰⁵ Hersalo 1965, 569–570, Mönkkönen 1988, 618.

lainen tilanne oli muun muassa Sotkamossa ja Polvijärvellä.⁵⁰⁶ Muuramen tapauksessa suojeluskunnista ei mainittu kuntakokouksessa ennen sodan syttymistä lainkaan. Suojeluskunnan perustaminen ja toiminnan ylläpito oli täysin yksityishenkilöiden varassa. Myöhemmin sodan syttyä valkoiseen armeijaan ei lähdetty kuntana, vaan yksittäisinä sotilaina.⁵⁰⁷ Tämän perusteella voidaan osapuolten ajatella pystyneen järjestämään järjestyksenpidon kaikkia tyydyttävällä tavalla vuoden 1917 loppusyksyyn saakka. Kuten edellä on tullut ilmi, marraskuun suurlakko oli jonkinlainen käännekohta tässä kehityksessä. Yksistään lakon vaikutusta on kuitenkin tarpeetonta liioitella, taustalla vaikutti paljon muitakin tekijöitä, jotka yhdessä saivat ainakin osan väestöstä vaatimaan paikkakunnalla muutosta.

4.6 Aseelliseen toimintaan ei valmistauduta

Puolueettomuuden ja paikallisen sopimisen kannalta keskeisin ajankohta oli Muuramessa tammikuun alkupuoli 1918. Tuolloin päätettiin olla valmistautumatta minkäänlaiseen aseelliseen toimintaan. Lähialueilla muun muassa Jämsässä tehtiin samansisältöinen päätös⁵⁰⁸. Jämsässä asiasta äänestettiin. Äänestykseen osallistuivat järjestyskaartit, sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö ja kunnallisjärjestöjen jäsenet.⁵⁰⁹ Saarijärven Paavo toivoi tammikuun puolessavälissä, että kaikki noudattaisivat Savonlinnan esimerkkiä ja hautaisivat aseensa⁵¹⁰. Todennäköisesti Savonlinnan esimerkki on vaikuttanut jollain tapaa Muuramessa tehtyyn päätökseen. Suurempi vaikutus oli suojeluskunnan vasta alkuvaiheessa olleella järjestäytymisellä, aseiden puutteella

---

⁵⁰⁶ Soikkanen 1966, 481.

⁵⁰⁷ JyMA, MSk, "Muuramen suojeluskunnan historiikka vapaussodan aikana".

⁵⁰⁸ Manninen 1975, 434; Jääskeläinen 1989, 610; Mönkkönen 1988, 618.

⁵⁰⁹ Luhtakanta (Saarinen) 1938, 53.

⁵¹⁰ Saarijärven Paavo 10.1.1918.

ja työväestön maltillisuudella. Missä tuo päätös tehtiin, ketkä sen tekivät ja oliko sopimuksella jokin tarkempi sisältö? Näihin kysymyksiin käyttämäni lähdeaineisto ei ikävä kyllä anna vastausta. Kirjallista päätöstä ei ole tehty sen paremmin kuntakokouksessa, työväenyhdistyksessä kuin suojeluskunnassakaan. Kirjallisuudessa mainitussa päätöksessä on ollut kaikesta päätellen kyseessä pikemminkin paikkakunnalla vallinnut mielipide kuin järjestössä tai kunnalliselimessä tehty konkreettinen päätös. Päätös on todennäköisesti tehty eri osapuolten keskuudessa hiljaisesti ilman muodollista menettelytapaa. Aiemmin kuvaamani kehitys Muuramessa tekee tämän päätöksen muotoutumisen ymmärrettäväksi.

Suurlakkotapahtumien rauhallisuuden, paikallisen sopimisen ja puolueettomuuden mahdollisuuden näkökulmasta olennainen kysymys on, kuinka radikaalia työväestö Muuramessa oli sisällissodan kynnyksellä. Työväestön radikaaleimmat osat muhivat yleensä tukki- ja uittotyöläisten, sahatyöläisten, maaseututehtaiden työläisten ynnä muiden maaseudun teollisuuteen kiinnittyneissä työläisryhmissä⁵¹¹. Muurame oli suhteellisen teollistunut paikkakunta kansalaissodan kynnyksellä. Työväestöä oli Muuramessa paljon. Joulukuun 1917 jäsenluettelon perusteella tämä väestönosa on ollut vahvasti mukana Muuramen työväenyhdistyksen toiminnassa⁵¹². Kuten todettua paikkakunnalla pantiin toimeen erottamisia syksyn 1917 aikana. Työväestön voidaan päätellä olleen kaikkea muuta kuin täysin tyytyväistä oloihinsa. Joulukuussa Jyväskylän seutua kuvattiin, kuinka ”yleensä palaa miehissä sisäinen sotaisa henki”⁵¹³.

---

⁵¹¹ Ehrnrooth 1992, 353; Tikka 2004, 329.

⁵¹² TA, MTy, Jäsenkirja.

⁵¹³ Manninen 1975, 433.

Tästä huolimatta Muurame säilyi rauhallisena aina helmikuuhun 1918 asti, jolloin laajamittainen sota saavutti taajaman. Eräs vahva selittävä tekijä Muuramen työväestön rauhallisuuteen voidaan löytää paikkakunnan tehdastyön luonteesta. Muuramen tehtailla, kuten huonekalutehtaassa, työskenteli pääasiassa ammattitaitoista työväkeä. Radikaalein aines, siis sahateollisuuden palveluksessa toimineet työläiset, oli pääosin ammattitaidotonta, sillä työtehtävät olivat yksinkertaisia. Muuramen ammattitaitoinen työväki oli huomattavasti ammattitaidotonta työväkeä paremmassa asemassa. Työväenyhdistyksen historiikki kertoo tästä samasta kahtiajaosta vanhemman ammattitaitoisen ja nuoremman ammattitaidottoman työväenosan välillä. 50-vuotishistoriikissa kuvataan, kuinka Muuramessa toki oli nuorempia ja kiihkeämpiä työväen edustajia, mutta kuinka vanhemmat ja kokeneemmat, monesti jo vuosisadan alussa työväenliikkeeseen mukaan tulleet, puoluetoverit onnistuivat pitämään nuoremmat kurissa ja välttämään levottomuudet. Nuoret perheettömät miehet olivat alttiimpia liittymään aseellisiin järjestys- ja punakaarteihin⁵¹⁴. Pasifistinen propaganda, joka yleisesti esti syksyllä 1917 aseellisten kaartien perustamisen, vaikutti ilmeisen vahvana Muuramen työväestön keskuudessa. Kuten historiikissa todetaan, ”mielet on pidettävä maltillisena”.⁵¹⁵ Omien kaartien perustaminen nähtiin ilmeisesti tarpeettomana, sillä järjestysrikoksiin ei mitä todennäköisimmin paikkakunnalla uskottu.

Muuramen konkreettisia radikaaleja toimia vähensi myös selvän vastapuolen puute. Usein alueilla, joissa työväestö tarttui aseisiin, ei noustu senaattia tai eduskuntaa, vaan ennen muuta omia työntajia eli paikallista omistaja- ja yläluokkaa vastaan.⁵¹⁶ Muuramen työväestö ei löytänyt omalta paikkakun-

---

⁵¹⁴ Rasila 1968, 66.

⁵¹⁵ TA, MTy, 50-vuotishistoriikki; Hako, Huhtanen & Nieminen 1967, 16.

⁵¹⁶ Ylikangas 1993, 18–20.

naltaan selvää vastapuolta, jota vastaan toimet olisi kohdistettu toisin kuin esimerkiksi läheisen Säynätsalon tehdastyöväestö. Heille tehtaan työnjohtajat edustivat aivan selvää vastapuolta.⁵¹⁷ Maaseutujen teollisuuskeskusten patriarkalisuus, joka näkyi usein suljettuina yhteisöinä⁵¹⁸, johti Säynätsalossa voimakkaaseen radikalismiin, mutta Muuramessa työläiset pikemminkin luottivat työnantajiansa. Kuten todettua Muuramessa oli lähikuntiin verrattuna vähän vuokratilallisia. Torpparit eivät Muuramessakaan ryhtyneet herkästi radikaaleihin toimiin, sillä heillä oli joka tapauksessa oma palsta hoidettavanaan. Jos omaa palstaa ei ollut, oli aseellisen vallankumoukseen lähteminen epäilemättä helpompaa.

Edellä esitellyn lähdeaineiston valossa tilanne ennen laajamittaisen sodan ulottumista Muurameen taajaman tilanne vaikuttaa rauhalliselta. Yhteiskuntarauha pyrittiin takaamaan yhteisellä sopimuksella olla ryhtymättä aseelliseen toimintaan. Sodan syttyminen muutti tilanteen nopeasti. Punaisten menettivät taistelun Keski-Suomesta jo aivan sodan ensi päivinä. Punaisten neuvottomuus lisääntyi entisestään tiedotustoiminnan hidastuttua ja käytyä vaikeaksi Sorretun Voiman lakkauttamisen jälkeen 4. helmikuuta.⁵¹⁹ Korpi-
lahden punaiset eivät missään päin kuntaa ryhtyneet sodan puhjetessa järjestäytyneeseen toimintaan⁵²⁰. Suojeluskuntalaiset kuvasivat kuinka ”puna-
kaarti” oli Muuramessa kuin ”hännälle lyöty koira”⁵²¹. Muuramessa työnjohtajat selittivät työläisille, että jos paikkakunnalla ei ryhdytä työläisten ta-
holta liikehtimään niin mitään ei ole pelättävissä⁵²². Muuramen työläiset

---

⁵¹⁷ Roiko-Jokela 1994, 400.

⁵¹⁸ Alestalo 1977, 106.

⁵¹⁹ Mönkkönen 1988, 624.

⁵²⁰ Lahti 1994, 418.

⁵²¹ JyMA, MSk, ”Muuramen suojeluskunnan historiikka vapaussodan aikana”.

⁵²² Luhtakanta (Saarinen) 1938, 307.

noudattivat kehotusta, sillä se oli luonteva jatko jo ennen sodan syttymistä omaksutulle pasifistiselle linjalle. Jyväskylän pormestari Hj. Holmerus kutsui helmikuun alkupäivinä työväen edustajat luokseen ja ilmoitti Jyväskylän suojeluskunnan esikunnan nimissä ja valtuuksin kunniasanansa, ettei työväenjärjestöjen jäseniä häiritä, jos he eivät ryhdy toimintaan valkoisia vastaan.⁵²³ Sodan alettua pormestarilla ei kuitenkaan ollut suurta sananvaltaa. Annettu lupaus ei pitänyt, sillä sovitteluratkaisuihin pyrkinneet henkilöt joutuivat väistymään johtopaikoilta.⁵²⁴

Pian tämän jälkeen saapui Laukaasta komennuskunta, joka telotti työläisiä Jämsässä ja Korpilahdella täysin perusteettomasti. Muuramen työväenyhdistyksen 50-vuotishistoriikki kuvaa tapausta, kuinka eräs vanha työväenyhdistyksen jäsen tuotiin keskellä päivää kuolleen Muuramen kirkonkylän keskustan kellarin eteen ja jätettiin siihen varoitukseksi punaisille⁵²⁵. Ammuttu mies oli Hermann Lahtinen. Ampumisen muodollisena syynä oli häneltä löytynyt haulikko, jota ei olisi saanut yksityisessä kodissa säilyttää. Lahtinen ei jäänyt ainoaksi ammutuksi.⁵²⁶ Paikkakunnan suojeluskuntalaiset eivät näitä toimia hyväksyneet.⁵²⁷ Komennuskunta toimi Muuramen lisäksi Korpilahdella ja Jämsässä pitkällä ajanjaksolla. Väkivallan avulla pyrittiin ilmeisesti puhdistamaan paikkakunnat "roska-aineksesta".⁵²⁸ Muuramen terrori oli sikäli poikkeuksellista, että paikkakunnan punaiset eivät olleet ottaneet osaa sotatoimiin. Kyse oli siis poliittisesta puhdistuksesta. Vihollisia

---

⁵²³ Paavolainen 1967, 55.

⁵²⁴ Naumanen 2009, 55.

⁵²⁵ TA, MTy, 50-vuotishistoriikki.

⁵²⁶ Ka, SSSP:n sotaturmatietokannan tiedot; Lahti 1994, 426; Tikka 2004, 170. Tiedusteluosaston suorittaman tutkinnon jälkeen Jyväskylän piirin päällikkö majuri Wiik antoi määräyksen Lahtisen ampumisesta.

⁵²⁷ Luhtakanta (Saarinen) 1938, 307.

⁵²⁸ Mönkkönen 1988, 627–628.

eivät olleet pelkästään ase kädessä hyökkääjät, vaan myös ne, jotka näyttivät ajattelevan vastakkaisella tavalla⁵²⁹. Komennuskunta ei erotellut ”rauhan miehiä radikaaleimmista”⁵³⁰. Selittäjänä voivat olla työväenliikkeen laaja kannatus alueella sekä rintama-linjan läheisyys. Punaisten siirtymistä sotakannalle kaikesti pelättiin.⁵³¹

Hieman myöhemmin punaisten vangitsemiset alkoivat Muuramessa. Pidätykset tapahtuivat usein epämääräisten syytösten nojalla, joiden totuudellisuutta on vaikea todistaa.⁵³² Vallitseva sotatila väritti todistajien - jotka vielä usein kuuluivat suojeluskuntaan, kuten opettaja Niilo Tammivuori - lausuntoja. Pidätetyt eivät saaneet mahdollisuutta vastata syytteisiin. Toisaalta pöytäkirjat oli usein laadittu huolellisesti käyttäen hyväksi kaikkia mahdollisia käsillä olevia tietolähteitä⁵³³. Helmikuun lopussa Muuramen suojeluskunnan esikunta piti kokouksen, jossa päätettiin pyytää Jyväskylän suojeluskuntaa puhdistamaan paikkakunnan ”hallitukselle vaarallisista henkilöistä”⁵³⁴. Pöytäkirjan perusteella Muuramen suojeluskunnan voidaan tulkitella olleen vielä helmikuussakin heikko, koska Jyväskylän suojeluskuntaa jouduttiin pyytämään apuun paikkakuntalaisia vangittaessa. Toisaalta voidaan ajatella pyynnön Jyväskylän suojeluskunnille tulla pidättämään paikkakunnan vaarallisimmat punaiset olleen merkinä siitä, että Muuramen suojeluskuntalaiset olivat haluttomia pidättämään kotipaikkakuntansa työväenliikkeen johtajia.

---

⁵²⁹ Tikka 2008, 37.

⁵³⁰ Hako, Huhtanen & Nieminen, 277-278.

⁵³¹ Paavolainen 1967, 77.

⁵³² Luhtakanta (Saarinen) 1938, 307; Mönkkönen 1988, 624.

⁵³³ Tikka 2004, 327.

⁵³⁴ KA, MSk, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 27.2.1918.

Muuramen työväenliikkeen johtohenkilöistä etenkin Edvard Mäkistä, Kalle Koskista, Herman Koskista ja Herman Kulmalaa pidettiin ”hallitukselle vaarallisina henkilöinä”. Heitä kaikkia syytettiin uhkaavien ja halveksivien puheiden pitämisestä laillista hallitusta vastaan muun muassa marraskuussa 1917 järjestetyssä kansalaiskokouksessa. Erikoista näissä syytöksissä on se, että kyseisiin puheisiin ei kiinnitetty juuri lainkaan huomiota kansalaiskokouksen järjestämisen aikaan loppuvuodesta 1917. Edvard Mäkisen väitettiin lisäksi olleen punakaartin perustaja ja jäsenten kerääjä. Mutta, kuten edellä on todettu, punakaartin perustamisesta ei Muuramessa ole huhupuheita varmempaa tietoa. Myös osuuskaupan hoitaja Pietari Salmenoja sai osansa syytöksistä. Hänen väitettiin kirjoittaneen Sorretun Voimaan ”kiihottavia runoja ja kirjoituksia” sekä antaneen osuuskaupan tilat käyttöönsä marraskuun suurlakon aikana toimineelle komitealle. Kyseessä oleva komitea kyllä toimi, mutta vain muutaman päivän ajan, ennen kuin se päätettiin työväen omasta toimesta hajottaa. Tilojen luovuttaminen komitean käyttöön, vaikka komitea kutsui itseään ”vallankumoukselliseksi aluekomiteaksi”, tuskin teki Salmenojasta ”hallitukselle vaarallista henkilöä”.⁵³⁵

Muita kyseisessä pöytäkirjassa syytettyjä henkilöitä olivat apteekkari Volter Nilsson, Iida Koskinen, Herman ja Hilma Mäkinen, Severi Saarinen, Lauri Oksanen ja Kalle Hiironen. Heitä koskevat syytökset koskivat punakaartin toimien hyväksymistä, valheellisten puheiden pitoa, suojeluskuntalaisten nimittämistä ”lahtareiksi” ja aseiden luovuttamista Säynätsalon punakaartil-
le. Esitettyjen syytteiden lisäksi suojeluskunta pyrki vaikeuttamaan työväestön toimintaa kieltämällä kokousten pidon työväestön suosimissa kokouspaikoissa. Severi Saarista ja Kaarlo Nisulaa uhkailtiin sulkemalla heidän liikkeensä, mikäli niissä pidettäisiin kokouksia tai harrastettaisiin ”valheel-

---

⁵³⁵ KA, MSk, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 27.2.1918.

lista agitatsionia”. Myös osuuskauppaa varoitettiin samoista asioista.⁵³⁶ Suojeluskuntalaisten toimet ajoivat työväenyhdistyksen jäsenet piileksimään henkensä säilyttääkseen, sillä ”silloin ei ollut työläisen henki juuri minkään arvoinen”⁵³⁷. Piileksijöitä oli joukoittain nimenomaan Korpilahden-Muuramen seudulla. Useimmat piileskelijät jäivät kuitenkin kotimökkinsä läheisyyteen pidemmän karkumatkan sijasta.⁵³⁸

Työväen johtajien vangitseminen oli epäilemättä tehokas keino nujertaa punaisen vastarinnan murtamisessa⁵³⁹. Muuramen kohdalla toimet vaikuttavat vähintäänkin liioitelluilta. Laukaalainen komennuskunta tuli tosin taajaman ulkopuolelta, mutta olisiko Muuramen suojeluskunnalla ollut mahdollisuutta tai halua estää sen toimintaa? Laukaalaiset eivät kuitenkaan olleet ainoita murhiin syyllistyneitä. Myös muuramelaiset konstaapeli Joonas Vuorinen ja Kalle Peltola syyllistyivät väkivallantekoihin.⁵⁴⁰ Vaikka väkivallanteot olivatkin vain muutaman suojeluskuntalaisen tekemiä, rikkovat ne ehyttä kuvaa eri väestönosien yhteistoiminnasta Muuramessa. On kuitenkin muistettava, että koko Korpilahden mittakaavassa Muuramen valkoinen terrori oli vähäistä. Solmittu sopimus kieltäytymisestä aseellisesta toiminnasta on ehkä kaikesta huolimatta hillinnyt sodan aikaisia toimia Muuramessa. Työväestön edustajien haluttomuus tarttua aseisiin nousi esiin vielä asevelvollisuuden vastustamisen yhteydessä. Koko Korpilahdella 11 prosenttia asevelvollisista jättäytyi pois kutsunnoista. Muuramen poikki kulki lisäksi kutsunkarkureiden käyttämä pakoreitti.⁵⁴¹ Valkoisten puolella oli toiveita vielä so-

---

⁵³⁶ KA, MSk, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 27.2.1918.

⁵³⁷ KA, MSk, Suojeluskunnan esikunnan kokouksen pöytäkirja 27.2.1918.

⁵³⁸ Mönkkönen 1988, 624; Manninen 1993, 452.

⁵³⁹ Mönkkönen 1988, 627.

⁵⁴⁰ Lahti 1994, 426.

⁵⁴¹ Manninen 1974, 153, 169.

dan alkupuolella päästä sovitteluratkaisuun, mutta nämä toiveet joutuivat väistymään. Vallitsevaksi tuli linja, joka vaati yhtenäistä menettelyä ja nojasi ehdottoman rintamantakaisen turvallisuuden näkökohtaan. Näin rauhallisetkin seudut, kuten Muurame, joutuivat siirtymään myös muiden kuin punakaartilaisten pidätyksiin.⁵⁴²

---

⁵⁴² Paavolainen 1967, 55.

5. Puolueettomuus – tilanteen luoma mahdottomuus?

Tutkimukseni on keskittynyt selvittämään miksi tutkimuspaikkakunnat säilyivät sisäisesti rauhallisina aina tammi-helmikuuhun ja sisällissodan syttymiseen saakka. Olen selvittänyt paikkakuntien elintarviketilannetta, työväestön vaikutusmahdollisuuksia kunnallisiin asioihin, kollektiivisten toimijoiden järjestäytymistä ja vaikutusvaltaisimpia yksilötason toimijoita. Kaksi viimeksi mainittua teemaa muodostuivat tutkimuskysymyksen kannalta olennaisiksi. Paikallisten ihmisten väliset suhteet ja heidän toimintansa antavat tapahtumista ja ilmiöistä moni-ilmeisemmän kuvan kuin mihin ylä-tason tarkastelulla voitaisiin päästä. Muurame, Teuva ja Savonlinna olivat pieniä, tai enintään keskikokoisia, paikkakuntia sisällissodan kynnyksellä. Tämän kokoisilla paikkakunnilla järjestäytyminen oli muutamien aktiivisten johtohenkilöiden varassa. Keskeisiä järjestäytymismuotoja – kunnallisia elimiä, työväenjärjestöjä, suojeluskuntia, kansalais- ja joukkokokouksia – johti vain kourallinen henkilöitä. Paikkakuntien johtohenkilöiden väliset suhteet heijastelivat erilaisten järjestäytymismuotojen välisiä suhteita laajemminkin. Muurame rikkoi hieman tätä kaavaa, sillä paikkakunnan johtopaikat olivat useiden eri henkilöiden käsissä.

Savonlinnassa ja Teuvalla työväestöllä ja porvarillisilla oli selvästi omat johtohenkilönsä. Savonlinnan kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Eetu Kekomäki toimi lisäksi suojeluskunnan esikunnassa ja aseiden luovutuksesta huolehtivan komitean jäsenenä. Työväestön johtomies oli puolestaan työväenyhdistyksen puheenjohtaja Juho Kosonen, joka toimi Kekomäen kanssa samaisessa komiteassa. Teuvalla tilanne oli samankaltainen. Sekä työväestöllä, että porvarillisilla oli johtomiehensä, jotka toimivat useissa eri kunnalliselimissä ja järjestöissä. Savonlinnan työväenyhdistyksen puheenjohtaja Juho Kosonen on hyvä esimerkki paikkakunnan johtohenkilöstä, jonka aja-

tukset vaikuttivat koko ryhmän toimintaan. Kososen maltillista toimintaa korostava linja leimasi koko Savonlinnan työväestön toimintaa.

Keskeinen kysymys järjestäytymisessä on identiteetin rakentaminen. Keitä me olemme, mikä erottaa meidät "muista"? Työväenyhdistykset olivat tutkimillani paikkakunnilla toimineet jo pidemmän aikaa. Etenkin Savonlinnassa oman ryhmän määrittely oli muuttunut huomattavasti liikkeen alkua ajoista sisällissodan kynnykselle tultaessa. Yleinen trendi oli, että mitä lähemmäs sisällissotaa tultiin, sitä suljetummiksi työväenjärjestöt tulivat. Monet työväenjärjestöt olivat itse asiassa porvarillisten perustamia, mutta porvarillisia ei järjestöjen jäseninä enää vuonna 1917 juuri ollut. Työväenjärjestöjen identiteetin luomisen kannalta olennaisia olivat puhetilaisuudet, joissa kiertävät tai paikalliset agitaattorit puhuivat keskeisistä teemoista. Keskeisenä teemana toiminut "kapitalismin kurjuus, sosialistisen yhteiskunnan ihanuus" määritti hyvin vahvasti työväen identiteettiä. Muuramen, Savonlinnan ja Teuvan työväenjärjestöissä agitaattorit olivat harvoin jyrkän radikaaleja, mutta näissäkin kunnissa oma ryhmä, työväestö, erotettiin selvästi toisesta puolesta, porvaristosta. Työväen sanomalehdet vahvistivat tätä kuvaa entisestään.

Suojeluskuntien järjestäytyminen tapahtui huomattavan paljon työväenjärjestöjä myöhemmin. Muuramen, Savonlinnan ja Teuvan suojeluskuntatoiminta käynnistyi vielä jonkin verran ympäriskuntiaan hitaammin. Järjestöjä perustettaessa pyrittiin määrittelemään suojeluskuntien tarkoitus ja jäsenille asetetut vaatimukset. Yhdelläkään tutkimistani paikkakunnista työväestöä ei automaattisesti suljettu pois suojeluskuntien toiminnasta. Savonlinnassa asetettiin vain ehdoksi, että jäsenelle tulee "laillisen järjestyksen olla kallis". Teuvalla jäseniksi hyväksyttiin luotettaviksi ja rehellisiksi todettuja kuntalaisia. Järjestön tarkoituksiksi esitettiin muun muassa laillisen yhteiskuntajärjestyksen suojaaminen venäläiseltä sotaväeltä (Muurame) ja järjestyksen

ylläpito (Teuva). Savonlinnan suojeluskunnan perustavan kokouksen pöytäkirjoissa ei suojeluskunnan perustamisen tarkoitusta ole kerrottu. Suojeluskunnat näyttivät näissä kolmessa kunnassa olleen ainakin virallisesti avoimia kaikille halukkaille. Suojeluskunnat eivät määritelleet oman paikkakunnan työväestöä "toisiksi", joita ei missään tapauksessa olisi tahdottu suojeluskuntatoimintaan mukaan. Määrittelyt ovat kuitenkin laveita ja tulkinnanvaraisia. Vaikka työväestöä mukaan houkuteltiin, suojeluskunnat olivat nimenomaan porvarillisen väestöryhmän yhteenliittymiä. Kunnan puolueettomana pysymisen ja sovittlevien toimien onnistumisen kannalta olennaista kuitenkin on, että perustetut suojeluskunnat eivät kokeneet oman paikkakuntansa työväestöä uhkana. Uhka oli pikemminkin kunnan tai paikkakunnan rajojen ulkopuolella.

Kansalais- ja joukkokokoukset olivat kolmas tärkeä järjestäytymisen muoto tutkittavana ajankohtana. Kansalais- ja joukkokokoukset toivat Muuramessa, Savonlinnassa ja Teuvalla suuria ihmisryhmiä yhteen ottamaan kantaa tärkeisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Kansalais- ja joukkokokoukset eivät jakaneet yhtä tiukasti osallistujia työväestöön ja porvarillisiin, kuten suojeluskunnat ja työväenjärjestöt, vaan kaikki kuntalaiset olivat lähtökohtaisesti tasapuolisia osallistujia. Kansalais- ja joukkokokousten suuret osallistujamäärät yhtenäistivät paikkakunnan asukkaita tekemällä yhteiskunnallisista kysymyksistä kuntalaisten ja paikkakuntalaisten yhteisiä ongelmia. Etenkin Muuramessa oman kunnan perustamisen ollessa ajankohtainen kansalais- ja joukkokokousten paikkakuntalaisia yhtenäistävä vaikutus oli merkittävä.

Tammi-helmikuun vaihde oli käännteentekevä vaihe aseisiin tarttumisessa ja sitä myöten sotaan osallistumisessa. Kokouksia pidettiin tilanteen selvittämiseksi, mutta tuloksena oli usein vain toimettomuutta ja päättämättömyyttä. Muurame taajama, Savonlinnan kaupunki ja Teuvan kunta olivat vuoden 1918 alkupäivinä eräänlaisessa välitilassa. Tahtoa puolueettomuuteen ja so-

vitteluun vielä oli, mutta niin ympäröivien kuntien kuin koko maan tilanne kiristyi jatkuvasti. Tiedot ympäröivien kuntien ja koko maan tapahtumista saatiin usein huhujen muodossa. Sanomalehdet olivat keskeinen tiedonlähde kyseisenä ajankohtana. Eri osapuolten intresseistä lähteneet sanomalehdet antoivat kuitenkin usein toisiinsa nähden ristiriistaista tietoa, eikä suinkaan kaikilla ollut mahdollisuutta lehteä ylipäänsä lukea. Näin tiedot tapahtumista saattoivat jäädä hajanaisiksi ja yksipuoleisiksi. Sodan sytyttyä suojeluskunnissa vahvistui käsitys, jonka mukaan koko väestö piti saada tukemaan aktiivisesti suojeluskuntien toimintaa. Jos sovittelua oli aiemmin esiintynyt suojeluskuntienkin puolelta, oli tilanne helmikuuhun tultaessa muuttunut. Puolueettomaksi asettautumista ei enää hyväksytty ja tunnuslause ”joka ei ole meidän puolellamme on meitä vastaan” – yleistyi. Suojeluskuntalaiset eivät vielä monin paikoin sodan alkuvaiheessa ahdistelleet työväestön edustajia, mutta tämä tuli pian muuttumaan⁵⁴³. Sodan jälkeen puolueettomuus tarkoitti valkoista puolueettomuutta, monet sisällissodassa valkoisia tukenneet kieltäytyivät osallistumisesta suojeluskuntatoimintaan. Sisällissodan jälkeen suojeluskuntien työn katsottiin tulleen suoritetuksi eikä kukaan tahtonut mielellään tulla leimatuksi ”lahtariksi”.⁵⁴⁴

Kaikissa kolmessa tarkastelemassani kunnassa ajauduttiin lopulta sotaan, jonka jälkeen suojeluskunnat ottivat paikkakunnilla komennon ja työväestö ajettiin ahtaalle. Tämä ei kuitenkaan tapahtunut pelkästään paikallisin voimin eikä paikallisessa johdossa, sillä paikkakunnille saapui suojeluskuntien joukkoja lähipitäjistä, jotka ottivat tilanteen haltuunsa. Tehdyistä sopimuksista ja voimakkaasta aseistautumisen vastustuksesta huolimatta syntyi juuri se tilanne, jota oli pyritty välttämään – työväestö ja porvarillinen kansanosa tarttuivat aseisiin toisiaan vastaan. Huolimatta siitä, että puolueettomuus ja

---

⁵⁴³ Manninen 1975, 455, Manninen 1993, 450–451.

⁵⁴⁴ Tikka 2006, 33–34.

paikalliset sopimukset eivät enää kestäneet sisällissodan syttymisen jälkeen, ovat Muurame, Savonlinna ja Teuva osoitus siitä, että aktiivista sovittelua sodan välttämiseksi paikallisesti esiintyi eikä sotaan ajautuminen ollut itsestään selvää paikallisella tasolla. Monilla paikkakunnilla puolueettomuuteen pyrittiin, jotta jompikumpi osapuoli olisi voittanut aikaa apuvoimien saamiseksi tai vastustajan todellisten voimien selvittämiseksi. Näissä tapauksissa lähistöllä oli yleensä punaisten keskus, joko venäläinen varuskunta tai voimakas punakaarti⁵⁴⁵. Tarkastelemissani kunnissa ei kuitenkaan pyritty puolueettomuuspyrkimyksillä tähän. Pyrkimys puolueettomuuteen ja sovitteluun näytti rakentuvan vahvemmille periaatteille kuin pelkälle opportunistille.

Paikkakunnilla, joilla sosialisteja oli mitättömän vähän, tilanne säilyi rauhallisena ilman sopimuksiakin. Samoin syrjäseuduilla tilanne säilyi rauhallisena ilman sopimuksia, koska totutusta ei haluttu missään nimessä poiketa.⁵⁴⁶ Tutkimukseni kunnat eivät sovi kumpaankaan kategoriaan. Kaikilla kolmella paikkakunnalla oli vaikutusvaltainen työväestö eikä Muurametta, Savonlinnaa ja Teuvaa voi täysin syrjäisinä pitää. Teuva oli näistä kolmesta syrjäisin, mutta puolueettomuutta perusteltiin Teuvalla muutenkin kuin vain tunnaisuuteen vetoamalla. Puolueettomuuteen pyrkimisen ja paikallisen sopimisen edellytyksenä oli, että osapuolet olivat edes suurin piirtein tasavahvoja. Etelän suuret työläisenemmistöiset kaupungit ja Pohjanmaan porvarillisten hegemonia eivät tarjonneet mahdollisuuksia tai edes tarvetta puolueettomuudelle tai paikalliselle sopimiselle. Tarkastelemissani kunnissa tilanne työväestön ja porvarillisten välillä oli huomattavasti tasaväkisempi.

---

⁵⁴⁵ Manninen 1975, 443, Manninen 1993, 449.

⁵⁴⁶ Manninen 1975, 443, 445, Manninen 1993, 449.

Rauhallisuudelle, puolueettomuuteen pyrkimiselle ja paikallisille sopimuksille on löydettävissä yhteisiä vaikuttavia tekijöitä. Mitä radikaalimpaa paikkakunnan työväestö oli, sitä vaikeammaksi yhteistyö muuttui. Työväestön radikalisoitumiseen ja kapinallisuuteen on kolme keskeistä selittävää tekijää: vallankumouksellisuus, aseiden määrä ja aseistetun punakaartin tai venäläisen varuskunnan läheisyys⁵⁴⁷. Yhdenkään tarkasteleman kunnan kohdalla kaikki yllämainitut eivät toteutuneet. Muuramen ja Teuvan työväestö oli maltillista ja vanhempien työväen edustajien johtamaa, joille aseelliseen toimintaan ryhtyminen ei ollut minkäänlainen vaihtoehto. Työväen aseellisia kaarteja ei perustettu Muuramessa eikä Teuvalla. Savonlinnassa puolestaan oli myös huomattavasti vallankumouksellisempaa työväestöä, mutta perustetun aseellisen kaartin vähäinen jäsenmäärä osoitti maltillisten olevan kaupungin työväen keskuudessa enemmistönä. Vaikka paikkakuntien työväestössä oli myös radikaaleja aineksia, eivät he kuitenkaan päässeet työväenjärjestöjen johtopaikoille ja sitä kautta radikalisoimaan myös työväenjärjestöjen toiminta. Vanhemman ikäpolven johtomiehet takasivat varsin hyvin työväestön maltillisen toiminnan.

Savonlinnassa, kuten Muuramessa ja Teuvallakin, työväestöltä puuttui aseita. Aseiden puute sai koko maassa vahvatkin järjestys- ja punakaartit pysymään aloillaan⁵⁴⁸. Aseiden hankkiminen ei tarkastelemillani paikkakunnilla näyttänyt olevan aktiivista. Teuvan ympäristöstä löytyi voimakkaita aseistettuja venäläisiä varuskuntia, mutta punakaarteja ei ympäryskunnissa, Kurikkaa lukuun ottamatta, ollut. Venäläisten varuskuntien antama rohkaiseva sotilaallinen tuki puuttui Sisä-Suomesta lähes tyystin⁵⁴⁹. Muuramen ja Savonlinnan työväestö ei voinut tukeutua venäläisten apuun, mutta ympäris-

---

⁵⁴⁷ Manninen 1975, 445.

⁵⁴⁸ Manninen 1975, 441–442.

⁵⁴⁹ Hersalo 1965, 345; Rasila 1968, 81.

töstä löytyi sen sijaan aseistettuja punakaarteja, Putikon kaarti Savonlinnan läheisyydessä ja Jämsän ja Säynätsalon kaartit Muuramen läheisyydessä.

Tilanne ei tietenkään ollut pelkästään työväestön käsissä. Porvarillisella puolella saattoi esiintyä aivan samalla tavalla jyrkkiä asenteita ja voimakkaita epäluuloja työväestöä kohtaan, jolloin edellytykset sovittelulle ja puolueettomana pysymiselle heikkenivät. Voimakas aktivismi nakersi osapuolten välistä luottamusta samalla tavalla kuin työväestön vallankumouksellisuuskin. Niin Muuramessa, Savonlinnassa kuin Teuvallakin työväestö oli selvästi aloitteellisempi osapuoli sovittelupyrkimyksissä. Etenkin aseistautumista vastustavia kansalais- ja joukkokokouksia pidettiin ahkerasti työväestön toimesta. Kädenojennuksia työväen suuntaan tapahtui kaikissa kolmessa kunnassa, joten porvarillisten panos sovittelutoimissa on ollut myös merkityksellinen. Muuramen, Savonlinnan ja Teuvan suojeluskunnatkaan eivät olleet suljettuja työväestöltä. Tosiasiassa paikkakuntien suojeluskunnat pyrkivät saamaan mahdollisimman suuren osan työväkeä mukaan toimintaansa. Pyrkimys kuitenkin kilpistyi voimakkaaseen aseellisen toiminnan vastustukseen ja suojeluskuntien tarpeellisuuden kyseenalaistamiseen.

Kuten todettua työväestön ja porvarillisen puolen toimintaedellytykset eivät olleet samalla viivalla. Työväen edustajista vain harvat toimivat kuntakokouksissa tai kaupunginvaltuustossa. Vaikka jokaisella täysi-ikäisellä oli äänioikeus valtiollisissa vaaleissa, arkipäivän kannalta merkityksellisemmät päätökset tehtiin kunnan tasolla. Näin kunnallisesta päätöksenteosta syrjään jäämisen voisi ajatella katkeroittaneen työväestön mieliä entisestään. Syksyn 1917 kiristyneessä ilmapiirissä työväestö sai kuitenkin kaikissa kolmessa tutkimassani kunnassa vaikutuskanavan, lautakunnat. Elintarvike-, työttömyys- ja vaalilautakuntiin valittiin työväestön edustajia enemmän kuin heidän osuutensa kuntakokouksissa tai kaupunginvaltuustossa olisi edellyttänyt. Tämän voidaan nähdä lähentäneen osapuolia toisiinsa ja olevan osoitus

siitä, että sovittelu ei ollut vielä vaikeissakaan olosuhteissa täysin poissuljettu mahdollisuus. Työväen edustajien luottamustehtävien hoito ja ajatus siitä, että työväestöä kuunnellaan, heikensivät radikalismien kasvualustaa paikkakunnilla. Savonlinnassa työväki teki lisäksi itsenäisen aloitteen vaikutusmahdollisuuksiensa lisäämiseksi perustamalla sosialististen työväenjärjestöjen eduskunnan. Vaikkei eduskunta toteuttanutkaan sille asetettua tavoitetta nousta vastapainoksi kaupunginvaltuustolle, oli se kuitenkin väylä kanavoida tyytymättömyyttä väkivaltaisen toiminnan sijasta.

Osapuolten välien rikkoutuminen ja väkivaltaan turvautuminen edellyttivät vastapuolta. Muuramen ja Teuvan työväestö ei selvää vastapuolta löytänyt. Molemmilla paikkakunnilla työväestö vaikutti kunnallisessa päätöksenteossa ja heidän toiveitaan kuunneltiin. Muuramessa ja Teuvalla ei myöskään ollut ketään yksittäistä henkilöä, jota työväestö olisi voinut pitää vastapuolelanaan. Porvarillisella puolella suojeluskuntahankkeetkaan eivät olleet suunnattuja oman kunnan työväestöä kohtaan. Vastapuoli löytyi pikemminkin kunnan ulkopuolelta, Säynätsalon kaarti muuramelaisille ja Kristiinankaupungin kaarti teuvalaisille. Muuramessa oman taajaman etujen ajaminen Korpilahden kunnassa yhtenäisti työväestöä ja porvarillisia toisiinsa. Teuvalla hyvin pitkään kestänyt kunnan sisäinen rauhallisuus ja eri ryhmien välinen yhteisymmärrys ei synnyttänyt selvää vihollisasetelmaa. Aseistautumista vastustettiin yleisesti koko kunnassa eikä hyväksi havaittua elämäntapaa tahdottu rikkoa. Vielä Teuvan suojeluskunnan perustamisen jälkeen joulukuussa 1917 ja alkuvuonna 1918 teuvalaiset pyrkivät viimeiseen asti välttämään aseisiin tarttumista.

Savonlinnan tilanne oli Muurameen ja Teuvaan nähden erilainen. Savonlinnan työväestö oli ahdistettu nurkkaan eikä sillä ollut juuri edellytyksiä saada ajamiaan asioita läpi kunnallisessa päätöksenteossa. Lautakunnissa työväestön edustajat pystyivät kyllä vaikuttamaan ja työväenjärjestöjen edus-

kunta pyrki ajamaan työväestön etuja, mutta porvarillinen puoli oli verkostoitunut tiiviisti ja piti kaupunkia otteessaan. Työväestön vaikutusmahdollisuudet tärkeäksi kokemiinsa asioihin olivat huomattavasti Muurametta ja Teuvaa heikommat. Savonlinnan järjestyskaartin syntytausta voidaan nähdä tässä työväestön epätoivoisessa asemassa. Järjestyskaartin perustamisesta huolimatta vain pieni osa työväestöstä liittyi kaartiin. Työväestön heikosta asemasta ja selvästä vastapuolesta huolimatta maltilliset asenteet olivat Savonlinnassakin vahvoilla ja vasta kunnan ulkopuolelta tullut uhka aiheutti osapuolten välien lopullisen rikkoutumisen.

Vastapuoli ei siis löytynyt niinkään oman paikkakunnan sisältä vaan pikemminkin ulkopuolelta. Muuramessa, Savonlinnassa ja Teuvassa kunnan sisäiset tapahtumat eivät muodostaneet ylitsepääsemätöntä estettä sovittelulle ja puolueettomana säilymiselle, sen tekivät ulkopuoliset tapahtumat. Vaikean elintarviketilanteen aiheuttamista ristiriidoista, marraskuun suurlakon päivistä ja vuodenvaihteen jatkuvasti kiristyvästä ilmapiiristä selvitettiin osapuolten välisessä jonkinasteisessa yhteisymmärryksessä. Paikkakuntien ulkopuoliset tapahtumat kuitenkin muuttivat tilanteen. Muuramen, Savonlinnan ja Teuvan porvarilliset eivät aseistautuneet oman paikkakunnan työväestöä vastaan, vaan lähikuntien kaarteja vastaan. Mutta kun toiminnan ja aseistautumisen tielle oli lähdetty torjumalla ulkopuolelta tulevaa uhkaa, ei sovittelulle ja puolueettomana pysyttelylle näyttänyt olleen enää perusteita. Oman paikkakunnan työväestö leimattiin ennen pitkää osaksi vastapuolta, vaikka vain hetkeä aiemmin osapuolten välit paikkakunnan sisällä olisivat olleet hyvät. Säynätsalon kaartin pelko, Kristiinankaupungin kaartin toimet ja Putikon kaartilaisten ja venäläisten sotilaiden lyhytaikainen Savonlinnan kaupungin haltuunotto saivat porvarilliset vakuuttuneeksi siitä, että myös oman paikkakunnan työväestö olisi valmis vastaaviin radikaaleihin toimiin sovittelevista puheenvuoroista ja ponsista huolimatta.

Tutkimuksessa tarkasteltujen esimerkkien valossa voidaan kysyä kuinka laajamittaista rauhallisuus ja puolueettomuuteen pyrkiminen oli? Tilanteen luomasta suuresta hämmennyksestä ja epävarmuudesta johtuen suuri osa työväestöä tunsu todennäköisesti vetoa puolueettomuuteen. Tämän voidaan ajatella pätevän myös porvarillisiin. Suomessa vuosina 1917 ja 1918 vallinnut tilanne vaati monien mielestä toimia, mutta vain harva toivoi sotaa. Kiihkeimpiin rauhoitustyö ei tehonnut, mutta maltillisempi väestönosa oli otollisempaa puolueettomuuspuheille.⁵⁵⁰ Passiivinen puolueettomuus, jossa muuttuvasta tilanteesta huolimatta pyrittiin jatkamaan elämää entiseen malliin, on epäilemättä ollut yleistä. Sen sijaan aktiivinen toiminta osapuolten välisen jännitteen purkamiseksi ja paikallisten sopimusten solmimiseksi oli vähäisempää.⁵⁵¹ Suurten ihmisjoukkojen osallistuminen kansalais- ja joukkokokouksiin osoitti jo aivan toisenlaista tahtoa sovitteluun ja kiristyneen ilmapiirin rauhoittamiseen.

Vaikka Muuramessa, Savonlinnassa ja Teuvassa puolueettomuuspyrkimyksistä ja sovittelevista toimista huolimatta ajauduttiin sotaan, ovat paikkakunnat esimerkkejä siitä, että tahtoa aseellisen yhteenoton välttämiseen löytyi eri puolilta valkoista Suomea. ”Omia vastaan ei voi sotia” – periaate piti pintansa varsin hyvin sodan alkamisen jälkeenkin, sillä sotatoimiin osallistui vain pieni osa muuramelaisia, savonlinnalaisia ja teuvalaisia. Sodan syttymisen jälkeenkään muuramelaiset, savonlinnalaiset ja teuvalaiset eivät sotineet oman paikkakunnan asukkaita vastaan. Sen sijaan pieni joukko lähti taisteluun oman kotipaikkakunnan ulkopuolelle. Aseisiin tarttuminen oli edelleenkin mahdollista, mutta ei omia paikkakuntalaisia vastaan. Se ”toinen”, ketä vastaan taisteluun lähdettiin, ei ollut kotipaikkakunnan työväen

---

⁵⁵⁰ Manninen 1975, 461, Manninen

⁵⁵¹ Manninen 1993, 448.

edustaja, vaan paikkakunnan ulkopuolinen, usein venäläinen, vallankumouksellinen punainen.

Lähteet

I Alkuperäislähteet

1. Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Helsinki (Ka)

Suomen sotasurmat 1914–1922 -projektin arkisto (SSSP)

Kansallisarkisto, Sörnäisten toimipiste (KA), Helsinki

Savonlinnan suojeluskunnan arkisto (SSk)

Saapuneet kirjeet

Suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 1918

Muuramen suojeluskunnan arkisto (MSk)

Pöytäkirjat 1917–1918

Karjalan sotilaspiiri (KS)

Kyselykaavakkeet

Lahjoitusluettelot

”Punakaartilaisten ja venäläisten sotamiesten mellastaminen Savonlinnassa loppiaisenä ja seuraavina päivinä 1918”

”Savonlinnan seudun osanotto armeijan varustamiseen vapaus-sodan aikana”

”Savonlinnan suojeluskunnan asevaraston vaiheet ’rankaisuretki-kunnan’ aikana loppiaisenä 1918”

Suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 1918

Teuvan suojeluskunnan arkisto (TSk)

Suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 1918

Kirjeet

Jyväskylän Maakunta-arkisto (JyMa)

Muuramen suojeluskunnan arkisto (MSk)

Historiikit

Kuulustelupöytäkirjat

”Muuramen suojeluskunnan vaiheita ennen vuotta 1918”

Korpilahden kunnanarkisto (KKa)

Elintarvikelautakunnan pöytäkirjat 1917–1918

Kuntakokouksen pöytäkirjat 1917–1918

Kansan arkisto (KaA), Helsinki

Perälän työväenyhdistyksen arkisto (PTy)

Pöytäkirjat 1917

Viisivuotiskertomus

Teuvan kirkonkylän työväenyhdistys (TTy)

Pöytäkirjat 1907–1918

Saapuneet kirjeet

Vuosikertomukset

Teuvan sosialistinen kunnallisjärjestö (TSKJ)

Pöytäkirjat 1917

Säännöt

Savonlinnan kaupunginarkisto (SKa)

Elintarvelautakunnan arkisto (Ea)

Lähetetyt kirjeet

Saapuneet kirjeet

Kaupunginvaltuusmiesten pöytäkirjat 1917–1918

Teuvan kunnanarkisto (TKa)

Elintarvikelautakunnan pöytäkirjat 1917–1918

Kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1917–1918

Kuntakokouksen pöytäkirjat 1917

Vuosikertomus 1917

Työväen arkisto (TA), Helsinki

Muuramen työväenyhdistyksen arkisto (MTy)

Historiikit

Jäsenkirja

Pöytäkirjat 1917–1918

”Valistustyötä”

Vuosikertomukset

Savonlinnan työväenyhdistyksen arkisto (STy)

Historiikit

Pöytäkirjat 1917–1918

Vuosikertomukset

Äystön työväenyhdistyksen arkisto (ÄTy)

10-vuotis historiikki

Pöytäkirjat 1917

Vuosikertomus 1917

2. Sanomalehdet

Itä-Savo 1.10.1917–28.2.1918

Keski-Savo 1.10.1917–28.2.1918

Keskisuomalainen 4.1.1918–28.2.1918

Saarijärven Paavo 1.10.1917–28.2.1918

Sorretun Voima 1.10.1917–25.1.1918

Suupohjan Kaiku 1.10.1917–28.2.1918

Vaasa 1.10.1917–28.1.1918

Vapaa Sana 1.10.1917–21.1.1918

Vapaus 1.10.1917–31.12.1917 ja 25.1.1918–28.1.1918

II Kirjallisuus

Alanen, Aulis J. (1980), *Eteläpohjalaisia taisteluissa 1. Nuijasodasta vapaus-*sotiin. Otava: Helsinki.

Alapuro, Risto (1995), *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*. Hanki ja jää: Helsinki.

Alestalo, Matti (1977), *Työväenluokan maailmankuva ja työväenliike*”. Teoksessa: Kuusi, Matti, Alapuro, Risto & Klinge, Matti (toim.), *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Näkökulmia teollistumisajan Suomeen*. Otava: Helsinki. 98–111.

Allardt, Erik (1976), *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. WSOY: Porvoo, Helsinki.

Ehrnrooth, Jari (1992), *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Suomen historiallinen seura: Helsinki.

Haapala, Pertti (1995), *Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914–1920*. Painatuskeskus: Helsinki.

Haasio, Ari (1989), "Liikenne ja tietoliikenne". Teoksessa: Ruuskanen, Pekka (toim.), *Muuramen kirja*. Muuramen kunta: Muurame. 181–202.

Haataja, Lauri, Hentilä, Seppo, Kalela, Jorma & Turtola, Jussi (toim., 1977), *Suomen työväenliikkeen historia*. Työväen sivistysliitto; Kansan voima: Helsinki; Joensuu.

Hakala, Eero (1971), "Teuvan sahateollisuuden kehityksestä". Teoksessa: Paasio, Seppo (toim.), *Teuva. Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta*. Teuva. 104–106.

Hako, Matti, Huhtanen, Heimo & Nieminen Matti (toim., 1967), *Aatteet ja aseet*. Tammi: Helsinki.

Hersalo, Niilo (1955), *Suojeluskuntain historia 1. Puolustustahtoinen kansa: Muinaisitsenäisyydestä valtiolliseen riippumattomuuteen*. Vaasa.

Hujanen, Erkki (1989), "Muuramelainen yhteiskunta". Teoksessa: Ruuskanen, Pekka (toim.), *Muuramen kirja*. Muuramen kunta: Muurame. 119–140.

Huttula, Tapio (1989), "Kunnalliselämä". Teoksessa: Ruuskanen, Pekka (toim.), *Muuramen kirja*. Muuramen kunta: Muurame. 331–372.

Juvonen, Jaana (1992), *Savonlinnan kaupunginvaltuusto 1875–1985*. Savonlinnan kaupunki: Savonlinna.

Jääskeläinen, Arto (1989), "Sota-ajat ja maanpuolustus". Teoksessa: Ruuskanen, Pekka (toim.), *Muuramen kirja*. Muuramen kirja: Muurame. 607–642.

Katajala, Kimmo (1994), *Nälkäkapina. Veronvuokraus ja talonpoikainen vastarinta Karjalassa 1683–1697*. Suomen historiallinen seura: Helsinki.

Kronlund, Jarl (1998), *”Puolustuslaitos ja suojeluskunnat 1917–1944”*. Teoksessa: Alapuro, Risto (toim.), *Raja railona*: WSOY: Porvoo; Helsinki; Jurva.

Lahti, Markku (1994), *Vanhan Korpilahden historia. Korpilahden, Muuramen ja Säynätsalon yhteisaika emäseurakunnan synnystä 1861 kuntien itsenäistymiseen 1923*. Korpilahden, Muuramen ja Säynätsalon kunnat: Korpi-lahti; Muurame; Säynätsalo.

Lantto, Juhani (1997), *Kytösavun mailta. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunta-piirin historia 1917–1944*. Etelä-Pohjanmaan maakuntasäätiö: Ilmajoki.

Lappalainen, Jussi (1981), *Punakaartin sota 1*. Valtion painatuskeskus: Helsinki.

Luhtakanta, Arvid (1938), *Suomen punakaarti*. E. A. Täckman: Kulju. (Arvid Luhtakanta on salanimi, teoksen kirjoittajan oikea nimi on Emil Saarinen)

Luntinen, Pertti (1992), *”Itsenäisyyspäättös kypsyy”*. Teoksessa: Manninen, Ohto (toim.), *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920*. 1. Irti Venäjästä. Painatuskeskus: Helsinki. 194–245.

Manninen, Ohto (1974), *Kansannoususta armeijaksi. Asevelvollisuuden toimeenpano ja siihen suhtautuminen valkoisessa Suomessa kevättalvella 1918*. Helsinki.

Manninen, Ohto (1975), *Valkoisen Suomen muotoutuminen*. Historiallinen arkisto 67. Suomen historiallinen seura: Helsinki. 402–471.

Manninen, Turo (1992), *”Järjestysvalta järkkyy”*. Teoksessa: Manninen, Ohto (toim.), *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920*. 1. Irti Venäjästä. Painatuskeskus: Helsinki. 246–345.

Manninen, Turo (1992), "Kaartit vastakkain". Teoksessa: Manninen, Ohto (toim.), *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920*. 1. Irti Venäjältä. Painatuskeskus: Helsinki. 346–397.

Manninen, Turo (1993), "Rauhantahtoa ja väkivaltaa". Teoksessa: Manninen, Ohto (toim.), *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920*. 2. Taistelu vallasta. Painatuskeskus: Helsinki. 448–485.

Manninen, Turo (1998), "Suojeluskuntien synty ja sisällissodan alkaminen". Teoksessa: Alapuro, Risto (toim.), *Raja railona*. WSOY: Porvoo; Helsinki; Jyväskylä. 15–36.

Melin, Harri (2005), "Vertailevan tutkimuksen monet lähtökohdat". Teoksessa: Anttila, Anu-Hanna, Melin, Harri & Räsänen, Pekka (toim.), *Tutkimusmenetelmien pyörteissä*. PS-kustannus: Jyväskylä. 53–66.

Mönkkönen, Mauri (1988), "Suomen itsenäistyminen ja 1918 sota Keski-Suomessa". Teoksessa Jokipii, Mauno (toim.), *Keski-Suomen historia 2. Keski-Suomi maakunta-ajan synnystä itsenäisyyden aikaan*. Keski-Suomen maakuntaliitto: Jyväskylä. 611–630.

Naumanen, Heikki (2009), *Jyväskylä vallankumousvuoden keskellä*. Jyväskylän työväestön ja porvariston toiminta vuoden 1917 maaliskuun vallankumouksesta tammikuussa 1918 alkaneeseen sisällissotaan. Pro gradu: Jyväskylä.

Niinistö, Jussi (2006), "Eteläpohjalaiset ja Suomen vapaustaistelu". Teoksessa: Salokangas, Raimo (toim.), *Etelä-Pohjanmaan historia 7, 1910-luvulta 1960-luvulle*. Etelä-Pohjanmaan liitto: Seinäjoki. 541–586.

Norrena, Leevi (1993), *Talonpoika, pohjalainen – ja punainen*. Suomen historiallinen seura: Helsinki.

Paasivirta, Juhani (1957), *Suomi vuonna 1918*. WSOY: Porvoo.

Paavolainen, Jaakko (1967), Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918 II. Valkoinen terrori. Tammi: Helsinki.

Piilonen, Juhani (1993), "Rintamien selustassa". Teoksessa: Manninen, Ohto (toim.), Itsenäistymisen vuodet 1917–1920. 2. Taistelu vallasta. Painatuskeskus: Helsinki. 486–629.

Ranta, Raimo & Viita, Ossi (2006), Teuvan historia vuodesta 1796 vuoteen 1953. Teuvan seurakunta: Teuvan kunta.

Rantatupa, Heikki (1979), Elintarvikehuolto ja -säännöstely Suomessa vuosina 1914–1921. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Rantatupa, Heikki (1989), "Muuramen kunnallisvaalit ja kunnalliselämä". Teoksessa: Ruuskanen, Pekka (toim.), Muuramen kirja. Muuramen kunta: Muurame. 399–416.

Rantatupa, Heikki (2004), "Elintarvikehuolto ensimmäisen maailmansodan aikana". Teoksessa: Peltonen, Matti (toim.), Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki. 265–329.

Rasila, Viljo (1968), Kansalaissodan sosiaalinen tausta. Tammi: Helsinki.

Roiko-Jokela, Heikki (1994), "Poliittiset leirit ja sota-ajat". Teoksessa: Rautjoki, Matti (toim.), Päivät seutuvilla Päijänteen. Säynätsalolaisten kirja. Säynätsalon kunta: Säynätsalo. 398–425.

Ruismäki, Liisa (2006), "Työväenyhdistykset osana kansalaistoimintaa". Teoksessa: Salokangas, Raimo (toim.), Etelä-Pohjanmaan historia 7, 1910-luvulta 1960-luvulle. Etelä-Pohjanmaan liitto: Seinäjoki. 699–722.

Ruuskanen, Pekka (1989), "Väestöolot". Teoksessa: Ruuskanen, Pekka (toim.), Muuramen kirja. Muuramen kunta: Muurame. 97–118.

Salkola, Marja-Leena (1985), Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–1918 ennen kansalaissotaa I. Valtion painatuskeskus: Helsinki.

Salkola, Marja-Leena (1985), Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–1918 ennen kansalaissotaa II. Valtion painatuskeskus: Helsinki.

Salkola, Marja-Leena (1987), "Työväenkaartit ja vallankumouksellisuus 1917". Teoksessa: Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.), Kansa liikkeessä. Kirjayhtymä: Helsinki. 251–267.

Salokangas, Raimo (2006), "Sanomalehdistö puolueiden ja maakunnan asialla". Teoksessa: Salokangas, Raimo, Etelä-Pohjanmaan historia VII. 1910-luvulta 1960-luvulle. Etelä-Pohjanmaan liitto: Seinäjoki. 671–698.

Selén, Kari (2001), Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944. WSOY: Helsinki.

Seppä, Mauri (1971), "Maa- ja metsätalous". Teoksessa: Paasio, Seppo (toim.), Teuva. Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Teuva. 69–91.

Soikkanen, Hannu (1966), Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskunnan itsehallinnon historia. Helsinki.

Soikkanen, Hannu (1998), "Vasemmisto ja suojeluskunnat". Teoksessa: Alapuro, Risto (toim.), Raja railona. WSOY: Porvoo; Helsinki; Juva. 59–80.

Teirilä, Jalmari (1971), "Työväenliikkeen kehitys". Teoksessa: Paasio, Seppo (toim.), Teuva. Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Teuva. 207–213.

Tikka, Marko (2004), Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Tikka, Marko (2006), Valkoisen hämärän maa? Suojeluskuntalaiset, virkavalta ja kansa 1918–1921. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Tikka, Marko (2008), *Terrorin aika: Suomen levottomat vuodet 1917–1921*. Ajatus: Helsinki.

Tommila, Päiviö (1973), *Keski-Suomen lehdistö 1886–1917*. Jyväskylä.

Tommila, Päiviö (1976), *Keski-Suomen lehdistö 1918–1944*. Jyväskylä.

Upton, F., Anthony (1980), *Vallankumous Suomessa 1917–1918 I*. Kirjayhtymä: Helsinki.

Varala, Mika (2004), *Työväenliike ja kansanvallan vaje. Työväen poliittinen järjestäytyminen Teuvalla 1899–1919*. Pro gradu: Jyväskylä.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2004953273>, viitattu 13.8.2008.

Vehviläinen, Olli (1978), *Savonlinnan kaupunki 1876–1976*. Savonlinnan kaupunki: Savonlinna.

Vuorenpää, Pirjo (1994), *”Suomen teollistuneimpana kuntana”*. Teoksessa: Rautjoki, Matti (toim.), *Päivät seutuvilla Päijänteen*. Säynätsalolaisten kirja. Säynätsalon kunta: Säynätsalo. 80–102.

Ylikangas, Heikki (1993), *Tie Tampereelle*. WSOY: Porvoo; Helsinki; Juva.